

SİVİL, DEMOKRATİK İSLAM (RAND RAPORU) Ortaklar, Kaynaklar ve Stratejiler

Cheryl BENARD

Sivil, Demokratik İslam (Rand Raporu)

Cheryl BENARD

İstanbul, 1444 / 2022

Küresel Kitap: 91

Eserin Orijinal İsmi: Civil Democratic Islam
(Partners, Resources, and Strategies)

Tercüme Eden: Bilal AY

Editör: Ammar ESERİ

Tashih: KÜRESEL KİTAP

Mizanpaj: KÜRESEL KİTAP

Kapak: İnkreativ Arts

Baskı&Cilt: STEP AJANS Matbaa Ltd. Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Bağcılar/ İST.

Sertifika No:45522

KÜRESEL KİTAP

Yayınevi Sertifika No: 36030

Adres: Yamanevler Mah. Küçüksu Cad. Bildırcın Sok.

No: 9/1 Ümraniye / İstanbul

Tel: +90 216 632 00 60

Cep: +90 539 762 66 95

Web & E-Posta: bilgi@kureselkitap.com • www.kureselkitap.com

İÇİNDEKİLER

Cheryl Benard Kimdir?	04
Tenbih	06
Önsöz	07
Giriş	13
İslamdaki Başlıca İdeolojik Konumlar	14
Sivil Demokratik İslam: Ortaklar, Kaynaklar ve Stratejiler	15

BÖLÜM – 1

SORUNLARIN HARİTALAMASI: ÇAĞDAŞ İSLAM'DA DÜŞÜNCE ARALIĞI

Ortam: Paylaşılan Sorunlar, Farklı Cevaplar	26
Tablolar	32
Önemli Konulardaki Fraksiyonlar	33
Çok Eşlilik	34
Azınlıklar	40
Kadınların Kıyafetleri	41
Kocaların Eşlerini Dövmesine İzin Verilmesi... ..	44
Demokratik İslam'ın Tanıtılması İçin Partnerler Bulmak... ..	46
Fundamentalistler	49
Gelenekseller - Gelenekçiler	52
Gelenekçiler İle Köktendincileri Ayırmak	53
Potansiyel Olarak Faydalı Demokratik Unsurlar	58
İç Tepki Tehlikesi	60
Güvenilirliği ve Ahlakî İkna Ediciliği Zayıflatma Potansiyeli	62
Reformları Zayıflatma Olasılığı	63
Modernistler	63
Modernizm Aydınlarla ve Liderlere Saygı Duymuştur	65
Modernistlerin Zayıf Yönleri	66
Modernizmin İki Özel Örneği	68
EK - B - Bir Vaka Çalışması Olarak "Tesettür"	85
EK - C - Derinlikte Strateji	89
Stratejinin Temel Noktaları	89
Stratejiyi Destekleyen Özel Faaliyetler	91
EK -D- Abd Devlet İslam Tanımlaması Dairesi Başkanlığı İle İlgili Görüşme	94

CHERYL BENARD KİMDİR?

Cheryl Benard, Amerikalı akademisyen, yazar, siyaset bilimci ve romancı ve feminist aktivisttir. ABD'nin Birleşmiş Milletler, Afganistan ve Irak Büyükelçiliği yapmış Zalmay Khalilzad'ın karısıdır.

Benard, ufak tefek aktörlük tecrübelerinden sonra Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde lisans ve doktora yaptı. Viyana Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi dersleri verdi. Daha sonra bir Avrupa düşünce kuruluşu olan Boltzmann Siyaset Enstitüsü'nde araştırma direktörü olarak görev aldı.

En son olarak RAND Ulusal Güvenlik Araştırma Bölümü'nde program direktörlüğü yapıyor.

Feminizmle alakalı aktivist çalışmalarını da sürdürüyor. Bu konuda "Örtülü Cesaret, Afgan Kadın Direnişi İçinde" adlı kitabı vardır.

"Afganistan: Devlet ve Toplum; Afganistan Anayasasında Demokrasi ve İslam" başlıklı araştırma yazıları mevcut olup Benard'ın en son kitabı "Avrupa'da İslamcı Radikalleşme ve Terörizm Modelleri" dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

TENBİH

Yüce Allah'ın adı ile başlarız...

Elinizdeki bu raporun her bir satırı için uzun uzadıya şerhler yazmak oldukça muhtemel bir seçenek olmasına rağmen, raporun olduğu şekli ile orijinal olarak tercüme edilmesini ve yayınlanmasını daha uygun bulduk. Bu şekilde bir orijinal aktarım, doğal olarak fehimlerde oluşabilecek bir takım problemleri de beraberinde getirdi. Elimizdeki bu rapor, İslam ve Müslümanların saflarının nasıl bozulacağına dair derin stratejiler ihtiva ediyor. Binaenaleyh bu rapor okuduklarından menfi manada etkilenmeyecek kadar mukim bir ilim tahsili yapmış kişiler dışındakilerin okumasına fayda celbetmeyecektir. Raporun tercümesinden kasıt, mukim ilim sahibi şahısların, cemaat liderlerinin ve kanaat önderlerinin Mübin dinimize yönelik yapılan derin saldırıları görmeleri ve bu saldırılara mukabil güçleri yettiğince tedbir almaları içindir.

Muvaffakiyet ancak alemleri yaratan ve onu yüce bir nizam içerisinde tutan, yeryüzünü dengede tutan dağlardan da sağlam delillerle dinini ikame etmiş olan Allah'a aittir.

ÖNSÖZ

Aziz dinimiz İslam ilahî bir öğreti olması sebebi ile beşeri ideolojiler gibi güncele ve gündeme, konjonktüre göre ilke, esas, teori, prensip ihdas eden bir nizam asla değildir.

İdeolojilerin ve modern kültürün insanlığı öğüttüğü, tükettiği yetmiyorken Müslümanların asli kimliğinden bihaber bir de kompleks ve eziklik psikolojisi içinde münker inanç, kültür ve ideolojilerin balın içine zehir katarak reçete diye sunduğu teori ve politikalara yönelim ve eğilim göstermeleri olağan bir şey değildir. Bu temayül veyahut aidiyet Batının, tarihi 12. yüzyıla kadar uzanan oryantalizm çalışmaları ve batılı ulus devletlerin soğuk savaş yıllarında icad ettiği think tank (düşünce) kuruluşları ile formal ve mental olarak disipline ettiği, söylemsel ve eylemsel projelerinin ürünüdür.

Batı, İslam medeniyetinden bilim, sanat, siyaset ve kültüre dair bazı şeyleri alarak rönesans ve reform hareketlerini gerçekleştirdi. Köklerinden kopup batı devrimlerine yüzünü dönen İslam milletleri ise batı ideolojilerini zelilce kurtuluş zannettiler. Batıdan aldıkları normları, İslam'ın da katkısı olduğundan dem vurarak sanki ortak mirasıymış gibi İslam toplumlarına giydirmeye çalıştılar.

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu tarz tahrif ve tezyifin olacağını bizlere bildirmekle beraber ıslah ve tecdidin nasıl olacağını da beyan etti.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Sonradan gelen her bir neslin arasından bu ilmi adaletli olanları yüklenip taşır. Bunlar aşırı gidenlerin tahriflerini, batıl ehlinin sahiplenmelerini ve cahillerin yanlış tevillerini bertaraf ederler.” İbnul Vezir el-Yemani Ravzu'l-Basim (1/21-23) Elbani; Tahricu'l-Mışkat (1/82-83/248)

Ümmetimiz içerisindeki gaflet, dalalet, cehalet ve zillet için mahzun olsak bile tedirginliğimizi teskin edecek vaatlerle ümitvar olmaya da devam edeceğiz. Bu dine kimse galib gelemmez. Hak batıl mücadelesi kıyamete kadar olacak. Garipler hep az olacak ve o garipler eliyle hak zahir ve galip olacak. Hem mezkur hadis bizleri temin eden bir hadistir. Hem de Yüce Allah kafirlerin bu tuzaklarından bizleri sakındırmak için mühim bir şekilde uyarıda bulunmaktadır.

“Ey iman edenler! Sizden olmayan ve sizinle aynı inancı, aynı hedefleri paylaşmayan gerek kâfir, gerek münâfık olsun, hiç kimseyi kendinize yakın bir sırdaş, bir müttetik ve samîmî bir dost edinmeyin! Çünkü onlar, size fenâlık etmekten asla geri durmazlar; hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Size karşı kin ve düşmanlıkları, ağızlarından taşmaktadır. Baksanıza, sürekli aleyhinizde propaganda yapıyorlar. Kalplerinde gizledikleri nefret ise, açığa vurduklarından çok daha büyüktür! Eğer aklınızı kullanıyorsanız, işte zâlimleri tanıyıp onlardan korunmanızı sağlayacak ayetlerimizi size açıkça bildirdik! (Âli İmran 118)

Bu hakikati ve tehlikeli tuzağı bilerek, görerek, yaşayarak Müslümanlar acı şekilde tecrübe etmeye devam etmekte. Haçlı, Siyonist, ateist, laik ve seküler Batı dünyasının İslam coğrafyasını ve Müslüman milletleri inkar, imha, asimile, tedip ve tenkil politikaları kültürel ve işgal projeleri ile her alanda devam ediyor. Batılıların bu emellerini ise içimizde bizden gibi gözüken “Samiri” kılıklı ideologlar onlardan ilham alarak İslam'ın hakikatlerinden malzeme çalarak, heva ve heveslerden tahkim edilen düşünce ve felsefeleri pazarlamak için podyumlarda (medya, akademya, politika) fazlasıyla şöhret devşirerek algı operasyonlarına, manipülatif zihin kontrollerine devam ediyorlar. Eğer bunların gayretleri kadar bir çabamız yoksa kendimizi hak ehli görmek bizi aldatan bir vebal olarak yetecektir.

Hız. Peygamberin ashâbına hemen her konuyu öğrettiğini gören bir müşrik “Peygamberinizin, size her şeyi hatta abdest bozmayı bile öğrettiğini görüyorum!” demişti. Evet, gerçekten de Peygamber (sav) ashâbına abdest bozma âdâbı da dâhil her hususu öğretmişti. İslamın bir inanç, ibadet, hukuk ve muamelat bütünlüğünde dünyevi ve uhrevi iddiası, teminatı ve vaadi olduğundan bigane ve bihaber kalıp İslamı vicdanlara, mabedlere, kültürlere has tutan İslam iddiası, İslam’ın bir kısmını alıp diğerini atmak, hevasına göre eklektik davranmak, modern ve seküler dünya inşa edenlere özenmek, kompleksli bir kişiliğe bürünmek acizliktir ve ihanettir.

Gayri islami fikirlerin mülhid ve münker propaganda ile ihdas ettikleri yöntemleri araçsallaştırmaları beklenen birşey iken; sağcı, muhafazakar ve İslamcı kesimlerin İslam aidiyeti ile seküler söylemlere öykünmeleri, komplekslerine kurban olmaları anlamına gelir.

Batının verbalizm yoluyla Müslümanlara doğru diye pazarladığı kavramlarla ve kültürel kodlarla (insan hakları, barış, özgürlük, hukuk, demokrasi, terör, vs) çizdiği yol haritasına kurtuluş diye misyonerlik yapan “yerel” paydaşlarının ve eylem planlarının amacı İslam’ın dinamiklerini, birikim gücünü, potansiyel kabiliyetini ve aksiyoner tarafını pasifize edip Müslümanları edilgen ve bağımlı kalabalıklara dönüştürüp dünyayı kendi değerlerinin hakimiyetinde sömürmektir.

Vaad ettikleri dünya gerçeğinden İslam alemine faydası dokunan bir tane örnek yok iken Müslümanlar ne diye bu sahtekarlara aldandılar?

Tek bir izahı var:

İslam’ı vicdanlara ve mabedlere hapsetmenin izdüşümü eziklik psikolojisi, aşağılık kompleksi, edilgen şahsiyet, bireyselleşme ve dünyevileşme...

Bir ağaç ne kadar ulu, ne kadar güçlü, ne kadar sağlam olursa olsun, onu toprağından çıkaracak olursanız kurur ve hiçbir heybeti kalmaz. Bunların yapmak istedikleri İslam’ı güçlü bir ağaç iken onu

güçlü kılan topraktan koparıp kurumaya matuf bir gövde, dökülmeye mahkum yapraklar, işe yaramaz dallar haline getirmektir. Kökünden koparılan güçlü bir ağaç nasıl ki sadece parçalardan ibaret, cansız, işlevsiz ise bu projelerin amacı da Müslümanı, bütüncül, birincil ve öncül kimliği olan İslam kökünden koparmaktır. Ve ümmet olarak bazen bizden olmayan kesimlerin bize karşı projeleri bazen de kendimizden kaynaklı ihmal ve gafletimizin neticesi ile İslam'ın kökünden koptuk. Bunun akabinde yayılan ; umursamazlık, uyuşukluk, yozlaştırılmış tevekkül zihniyeti, bilimsel yetersizlik, azim eksikliği, yeryüzü kalkınmasını boş verme, yanlış kader anlayışı gibi sebebler ümmeti dünya sahnesinde pasif, izzetsiz ve nötr seviyeye maruz bıraktı.

Müslümanların aidiyet edindiği İslâm; oldu Ahlaksız İslam, Uygarlıksız İslam, Bilimsiz İslam, Fikirsiz ve kültürsüz İslam, ekonomik, stratejik ve maddi gücü tükenmiş bir İslam...

Şüphe yok ki İslam gökten gelerek arzda köklenen bir dindir. İbadet ile muamelat, akide ile şariat, ruhiyat ile maddiyat, iktisat ile maneviyat, dünya ile ahiret, yeryüzü ile gök arasında her şeyde Allah'ın tevhidde muazzam kıldığı bir kapsamlılık vardır. Bu kapsamlılık içerisinde bir uyanışa ve atılıma ihtiyaç vardır. Bunun yöntemi de ilgi, bilgi ve duyguyu harekete geçirmektir. Bizler bunun idrakinde ve teyakkuzunda olmadığımız için tercümesini elzem gördüğümüz "RAND RAPORU"nda da göreceğiniz üzere düşmanlarımız cehaletimizi, gafletimizi, ihtilaflarımızı, yalnızlığımızı ve başsızlığımızı fırsat bilerek yani yitirdiğimiz, kullanamadığımız gücümüzü kendi lehine çevirmek için kafa yorup tuzak eylem planları hazırlamaktadırlar. Onlar nasıl ki idealleri ve korkuları uğruna çevrelerini tefekkürleri, gözlemleri, tecrübeleri ile haberdar edip harekete geçiriyorlarsa Müslümanlar da birbirlerini hem "vahye şahitlik" hem de ümmete şahitlik adına bilgi, ilgi ve duygu birlikteliğinde uyarıcı, teşvik edici, nasihat edici ve yol gösterici olmalıdırlar. Bu kaygı ve sorumluluk gereği bu raporun dikkatle ve ilgiyle okunmasını ve okuyanlar tarafından farkındalık oluşturmak için gündem edilmesini, şer odaklarından emin ve beri olmak için mühim görmesi elzemdir.

Rand Raporunda kendi perspektifleri ile anladıkları ve tanımladıkları şekliyle Müslümanları kategorilere ayırdıklarını okuyunca göreceksiniz. Halihazırda bu tasnifin içinde olanlardan emellerine ve işlerine en yararlı, ılımlı ve teşne olanlar kimlerdir veyahut burdaki fikirsel,söylemsel ve eylemsel hedeflere ulusal/küresel kamuoyunda tamamen, kısmen, zımnen kimler karşılık geliyor ? Bunun kararını İslam'ın kaynak ve tarih diyalektiği içinde muhasebesini ilmi, fikri ve vicdani olarak yapanların gayet kolaylıkla vereceği kanaatindeyim.

Aynı zamanda İslam'ın akidevi, şer'i, tarihi ve politik maksatlarına aşına ve vakıf olanların İslam ve Müslümanlara muhalif olan "Dünya Düzeni"nin yedi şer kutuptan oluştuğu gerçeğinin de bu rapor ışığında değerlendirilmesini fayda mülâhaza ediyoruz.

- 1) Siyonist İsrail öncülüğünde Küresel Yahudiler
- 2) Amerika ve Avrupa öncülüğünde küresel Haçlılar
- 3) Bunlarla uyumlu mürted yönetimler
- 4) Laikler: Bunlar yedektir.
- 5) İslam'a kini olan İslam'dan görünen gruplar:Rafizi, Nusayri, Kadiyani, Bahai...
- 6) Münafık Alimler
- 7) Bunların Nizamına uyumlu, elverişli, pragmatist ve eyyamcı "İslâmî Hareketler"

Bu kategorik yapılara bilinçli makam, mansıp ve mevki sahibi olanlar) ya da bilinçsiz alet olanlar (korku, maslahat,tevilciler, ehveni şerciler) bilmeliler ki bu tuzak (Rand Raporu) İslam'ın varlık sebebi-ni sabote eden, köküne dinamit koyan tehlikeli bir yoldur.

Bu oryantalist ve think tank kürsülerinin algı operasyonları ile içimize sokmak istedikleri söylentiler ve yaygaralarının özeti şunlardır:

*İslam yönetim olarak bir model öngörmemektedir.

*Cihad şiddetin metaforu olduğu için müslüman olarak tercihi teröre hizmet etmektir.

*Kuran hükümleri tarihseldir ve asıl mesaj ahlaklı birey olmaktır.

*Hadisler ise geçmişteki zalim yöneticilerin halkını uyutmak için uydurdıkları güvenilir kaynaklıdır.

“Onlar Amerikancı İslam'ı istiyorlar. Onlar abdesti bozan şeylere fetva veren ama Müslümanların siyasi,iktisadi ve ictimai durumlarına fetva vermeyen İslam'ı istiyorlar. Hayata hükmetmeyen İslam, İslam değildir. Onu hayatına geçirmeyen Müslüman, Müslüman değildir. Batılılardan nefret ediyorum, Amerika'dan nefret ediyorum ama daha çok Amerika'nın vicdanına sığınan Müslümanlardan nefret ediyorum. Özgürlüğün yumruğu zulmün karşısında kanayabilir fakat öldürücü darbeler daima onundur. Özgürlüğün hiç şüphesiz bir karşılığı vardır. Esaretin "esaret" olabilmek için kurbanlar verdiği gibi özgürlük de özgürlük olabilmek için kurbanlar vermesin mi? Ya bütünyle izzet, şeref ve özgürlük olan yüce Allah'a kulluk ya da tamamıyla zillet ve mahkumiyet olan Allah'ın kullarına kulluk... Dileyen dilediğini seçsin!” (Seyyid Kutup)

Kalplerinde hastalık olan şu münâfıkların, “Kâfirlerin günün birinde gâlip gelmeyeceği ne malum? İyisi mi, biz şimdiden tedbirimizi alalım, zira başımıza bir belâ gelmesinden korkuyoruz!” diyerek kâfirlere şirin gözükmek için çırpındıklarını, hep onlara yöneldiklerini görürsün.

Fakat yakında Allah, kâfirleri hezimete uğratarak size vaadettiği zaferi nasip edecek, yâhut katından bir buyruk göndererek münâfıkların bütün plânlarını suya düşürecek; işte o zaman, yüreklerinde Allah'a ve müminlere karşı çirkin düşünceler besledikleri ve kâfirleri kendilerine dost ve yardımcı edindikleri için büyük bir pişmanlık duyacaklardır. (Maide 52)

AMMAR ESERİ

GİRİŞ

İslam dünyası, kendi doğasını ve değerlerini belirleme mücadelesi içindedir ve bu mücadelesinin de hepimizin geleceğine dair ciddi yansımaları olacaktır. Bu mücadelenin tehdit ederek etkisi altına aldığı dünyanın geri kalanı, daha barışçıl ve makul bir netice elde etmede nasıl bir rol oynayabilir?

Bu konuya dair makul bir yaklaşım tasarlamak, uygun ortakları belirlemek ve İslam'ın bu evrimini zararsız olacak şekilde teşvik etmek, gerçekçi hedefler ve araçlar belirlemek için Müslümanlar içerisinde süregiden ideolojik mücadelenin inceliklerine kadar anlaşılması gerekir. Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasallaşmış İslam'a ilişkin üç hedefi vardır.

Birincisi: Aşırılık ve şiddetin yayılmasını önlemek.

İkincisi: Bunu yaparken ABD'nin "İslam'a karşı" olduğu izleniminden kaçınmasını sağlamak.

Üçüncüsü : Uzun vadede, İslami radikalizmi besleyen daha derin ekonomik, sosyal ve politik nedenlere değinerek Müslüman toplumların kalkınması ve demokratikleşmesi yönünde bir hareketi teşvik etmenin yollarını bulmak.

Mevcut İslam dünyasına damgasını vuran tartışmalar ve çatışmalar, tablonun kafa karıştırıcı görünmesine neden olabilir. Aktörleri farklı kategorilere ait değil de, aynı spektrumun içerisinde yer alıyor olarak düşünersek, konularımızı sıralamak daha kolay hale gelir.

O zaman, spektrumun hangi bölümünün genel olarak Batı dünyasının değerleriyle uyumlu olduğunu ve hangisinin bize temelden düşman olduğunu görmek mümkündür. Bu temelde, bu rapor belirli bir stratejinin bileşenlerini tanımlar. Bu rapor akademisyenlerin, politika yapımcıların, öğrencilerin ve Orta Doğu, İslam ve Siyasal İslam ile ilgilenen diğer herkesin ilgisini çekmesini umduğum bir rapordur.

İSLAMDAKİ BAŞLICA İDEOLOJİK KONUMLAR

Günümüzde “Modern İslam”ın değişken bir durumda olduğu, değerleri, kimliği ve dünyadaki yeri konusunda hem kendi içerisinde hem de dışa dönük bir mücadele içinde olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Modernize edilmiş İslam anlayışına rakip olan farklı versiyonlar (Cihatçılık vb.) ise hem manevi alanda hem de politik hakimiyet için birbirleriyle yarışıyorlar. Bu çatışmanın dünyanın geri kalanı için ciddi maliyetleri ve ekonomik, sosyal, politik ve güvenlikle ilgili sonuçları olduğu da bir gerçek. Sonuç olarak Batı dünyası, bu mücadeleyi kabullenmek, anlamak ve bu mücadelenin neticesini kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek için giderek artan bir çaba sarf etmektedir.

Açıktır ki, Amerika Birleşik Devletleri, modern sanayileşmiş dünya ve aslında bir bütün olarak uluslararası toplum, sistemin geri kalanıyla uyumlu bir İslam dünyasını tercih ederdi. Böyle bir İslam anlayışı, öncelikle demokratik, sürdürülebilir bir ekonomiye sahip, politik olarak istikrarlı, sosyal olarak ilerici ve uluslararası kurallara ve normlara uyan bir İslam anlayışdır.

Ayrıca bu durum, Batı'daki Müslüman azınlıklar ve batılı yerli nüfuslar arasındaki çatışmalardan kaynaklanan artan iç huzursuzluk, Müslüman dünyasında artan militarizmin sonuçları, istikrarsızlık ve terörizme sebebiyet vermektedir. Küresel barış ve uluslararası toplumla en uyumlu, demokrasiye ve moderniteye dost bir İslam varyasyonuna ihtiyaç duymaktayız. Ancak bu unsurları doğru bir şekilde belirlemek ve onlarla işbirliği yapmanın en uygun yolunu bulmak her zaman kolay olmayabiliyor.

İslam'ın mevcut krizinin iki ana bileşeni var: Gelişme başarısızlığı ve küresel ana akımla bağlantı kaybı. İslam dünyası, uzun bir geri kalmışlık ve karşılaştırmalı güçsüzlük dönemi yaşamaktadır.

Milliyetçilik, pan-Arabizm, Arap sosyalizmi ve İslam devrimi gibi pek çok farklı çözüm denenmiş olmasına rağmen hepsi başarısız oldu ve bu da Müslümanlar arasında bir hüsrana ve kızgınlığa yol açtı.

Aynı zamanda, İslam dünyası, her iki taraf için de rahatsız edici bir durum olan çağdaş küresel kültürden uzaklaşmıştır. Müslümanlar bu konuda ne yapacakları hususunda anlaşıyorlar ve toplumlarının nihayetinde nasıl görünmesi gerektiği konusunda da ihtilaf halindedir. Bu ideolojik yapıları 4 temel konumda birbirinden ayırt edebiliriz.

SİVİL DEMOKRATİK İSLAM: ORTAKLAR, KAYNAKLAR VE STRATEJİLER

- Fundamentalistler (Köktencililer) : Demokratik değerleri ve çağdaş Batı kültürünü reddederler. İslam hukuku ve ahlakına ilişkin aşırı görüşlerini uygulayacak otoriter, püriten bir devlet istemektedirler. Bu hedefe ulaşmak için yeniliği ve modern teknolojiyi kullanmaya da isteklidirler.

- Gelenekçiler: Muhafazakar bir toplum isterler. Modernite, yenilik ve değişim ile ilgili bir takım şüphelerini de beraberlerinde taşırlar.

- Modernistler: İslam dünyasının küresel modernitenin bir parçası olmasını isterler. İslam'ı çağda uygun hale getirmek için modernleştirmek ve reform yapmak gerektiğine inanırlar.

- Laikler: İslam dünyasının Batılı endüstriyel demokrasilerde olduğu gibi, dinin özel alana indirildiği bir kilise ve devlet ayırımını kabul etmesini isterler.

Bu gruplar, siyasal ve bireysel özgürlük, eğitim, kadının statüsü, ceza adaleti, reform ve değişimin meşruiyeti ve Batı'ya yönelik tutumlar dahil olmak üzere bugün İslam dünyasında tartışmalı hale gelen temel konularda belirgin şekilde farklı konumlara sahiptirler.

Köktendinciler, Batı'ya ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne düşmandırlar ve değişen derecelerde demokratik moderniteye zarar verme ve yok etme niyetindedirler. Geçici taktik değerlendirmeler ve yine geçici bazı stratejik hamlelerimiz dışında bu grupları desteklemek bizler için asla bir seçenek değildir.

Gelenekçiler, genellikle daha ılımlı görüşlere sahiptir, ancak sözü geçen bu gelenekçi gruplar arasında önemli farklılıklar vardır. Bu gelenekçilerden bazıları köktendincilere yakındır. Hiçbiri modern demokrasiyi, modernitenin kültür ve değerlerini gönülden sahiplenmezler. En iyi ihtimalle onlardan bu değerlerle huzur bozan, istikrarsız ve geçici bir ilişki kurmalarını bekleyebiliriz.

Modernistler ve laikler, değerler ve politikalar açısından Batı'ya en yakın olanlardır. Ancak, genellikle diğer gruplara göre daha zayıf bir konumdadırlar. Güçlü bir desteğe, mali kaynaklara, etkin bir altyapıya ve kamusal bir platforma sahip değildirler. Laikler, daha geniş ideolojik aidiyetleri temelinde bazen batıya müttefik olarak kabul edilemez olmanın yanı sıra, Dindar Müslüman kitlelerin geleneksel kesimine hitap etmekte de ciddi sorunlar yaşamaktadırlar.

Geleneksel Ortodoks İslam¹, köktendincilerin baskıcı, otoriter İslam anlayışına karşı kullanılabilecek demokratik unsurlar içeriyor, ancak demokratik bir İslam'ın kurulabilmesi için kullanacağımız birincil araç olmaya uygun değildir. Bizleri Demokratik İslam'a taşıyacak bu rol, ancak etkinliğini bu raporun inceleyeceği bir dizi kısıtlamayla sınırlı olan İslami modernist aktörlere düşmektedir.

İslam dünyasında daha fazla demokrasiye, moderniteye ve çağdaş uluslararası dünya düzeniyle uyumluluğa yönelik olumlu değişimi teşvik etmek için, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı, İslam'daki hangi unsurları, eğilimleri ve güçleri güçlendirmeyi düşündüklerini çok dikkatli bir şekilde değerlendirmelidir.

1. İngilizce konuşulan bazı ülkelerde, Talmud'da düzenlenen tüm gelenek ve emirlere bağlı kalan Yahudilere genellikle Ortodoks Yahudiler denir. Sünni İslam bazen "ortodoks İslam" olarak anılır. Çevirmen)

Çeşitli potansiyel müttefiklerinin ve çömezlerinin² amaç ve değerlerinin gerçekte ne olduğunu; kendi gündemlerini ve ajandalarını geliştirmelerinin daha geniş sonuçlarının ne olabileceğini de derinlemesine düşünmelidir. Aşağıdaki unsurlardan oluşan karma bir yaklaşımın, konunun çözümüne dair en etkin sınıflandırma olduğunu düşünüyorum:

• **Önce modernistlerin nasıl destekleneceğine bakalım :**

— Çalışmalarını sübvansiyonlu maliyetle yayınlayın ve dağıtımlarını yapın.

— Modernistleri, genç kitleleri hedef alan yayınlar yapmaları ve yazılar yazmaları için destekleyin.

— Görüşlerini İslami eğitim müfredatına dahil edin.

— Onlara halka açık platformlar verin.

— Modernistlerin ,dini yorumlar ile ilgili fikirlerini ve yargılarını web siteleri, okullar, enstitüler gibi fikir yayma araçları ile gelenekçi ve köktencilerinkine rakip olarak ortaya koymalarına imkan sağla.

— Sekülerizmi ve modernizmi, hoşnutsuz İslami gençlik için bir “karşı kültür” seçeneği olarak konumlandırın.

— Medyada ve ilgili ülkelerin eğitim müfredatlarında İslam öncesi ve İslam dışı tarih ve kültürlerinin farkındalığını kolaylaştırın ve bunu teşvik edin.

— Bağımsız sivil toplum örgütlerinin gelişmesine yardımcı olmak, yurttaşlık kültürünü teşvik etmek ve sıradan vatandaşlara siyasi süreç hakkında kendilerini eğitmeleri ve görüşlerini dile getirmeleri için bir alan sağlamak.

2. *Protégés kelimesi çömez-çırak olarak çevrilmelidir. Lakin bu kelimelerin İngiliz lugatındaki algısı ile Türk lugatındaki algısı aynı değildir. Çömez kelimesini şu tanımla alıgılamak daha doğrudur; Çömez : Usta olarak kabul edilen birinin kendi işini, uğraşını öğreterek yetiştirdiği, ustasının açtığı yoldan giden kimse. (Çevirmen)*

• **Köktencilere karşı gelenekçileri destekleyin:**

— Köktenci şiddet ve aşırıcılığa yönelik gelenekçilerin eleştirilerini kamuoyuna duyurun; bu gelenekçiler ve köktencililer arasındaki anlaşmazlıkların artmasını teşvik edecektir.

— Gelenekçiler ve köktendinciler arasındaki ittifakları bozun.

— Modernistler ve yelpazenin modernist ucuna daha yakın olan gelenekçiler arasındaki işbirliğini teşvik edin.

— Uygun olarak belirlenen gelenekçileri, radikallerle halka açık platformlarda tartışmaları için teşvik edin. Bu gelenekçileri girdikleri tartışmaları kazanmaları için eğitin. Fundamentalistler genellikle retorik olarak üstünken, gelenekçiler politik olarak anlaşılmaz bir “halk İslamı” uygulurlar. Orta Asya gibi yerlerde, bizim istediğimiz doğrultuda ayakta kalabilmeleri için eğitilmeleri gerekebilir.

— Gelenekçi kurumlarda modernistlerin varlığını ve imaj profi-
lini arttırın.

— Gelenekçiliğin farklı kolları arasında ayırım ve seçim yapılmamalıdır. Hanefi hukuku gibi modernizme daha yakın olanlar, radikallere yakın olan diğer ekollere karşı teşvik edilmelidir.

İlimli gelenekçiler, dini görüşlerini beyan etme noktasında teşvik edilmelidirler. Vahhabi kaynaklı kuralların otoritesini zayıflatmak maksadıyla onların dini fikirlerini yaymalarını destekle. Bu da finansmanla ilgilidir: Bizim için tehlike arz eden Hanbeli mezhebindeki okullar, Vahhabi sermayesi ile destekleniyor. Aynı zamanda işin bilgi yönü de dikkate alınmalıdır: Müslüman dünyasının daha geri kalmış kısımları, İslam hukukunun uygulanması ve yorumlanmasındaki ilerlemelerin farkında değildir.

- Tasavvufun popülerliğinin ve kabulünün teşvik edilmesi.

• Köktendincilerle yüzleşin ve karşı çıkın:

— Onların İslami yorumlarına meydan okuyun; yanlışlıklar ve çelişkiler ortaya çıkarın.

— Yasa dışı gruplar ve faaliyetlerle bağlantılarını ortaya çıkarın.

- Şiddet eylemlerinin sonuçlarını kamuoyuna duyurun.

— Ülkelerinin ve topluluklarının içinde bulunduğu kötü durumun sorumlusunun, idarede bulunan radikallerin kötü idareleri olduğunu öne çıkarın.

— Bu mesajları özellikle gençlere, dindar gelenekçi topluluklara, Batı'daki Müslüman azınlıklara ve kadınlara hitap edecek şekilde yayın.

— Köktenci aşırılık yanlılarının ve teröristlerin başarılı şiddet eylemlerine saygı duyulmasına veya sempati beslenmesine engel olun. Onları kötü kahramanlar olarak değil, hasta ve korkak bireyler olarak gösterin.

— Gazetecileri köktendinci ve terörist çevrelerdeki yolsuzluk, ikiyüzlülük ve ahlaksızlık konularını araştırmaya teşvik edin.

— Köktendinciler arasındaki bölünmeleri teşvik edin.

• Seçici olarak laikleri destekleyin:

— Köktencililiğin ortak bir düşman olarak tanınmasını teşvik edin. Milliyetçilik ve sol ideoloji gibi temellere dayanan güçler arasındaki ABD karşıtı ittifakları dağıtın.

— Din ile devletin İslam'da da ayrı olabileceği ve bunun imanı tehlikeye atmayacağı, aksine güçlendirebileceği fikrini destekleyin.

Hangi yaklaşım veya sentez seçilirse seçilsin, belirli konuların sembolik ağırlığının bilincinde olarak dikkatli bir müzakere ile yapılmasını tavsiye ediyoruz.

TEŞEKKÜRLER

Zalmai Khalilzad, Jerrold Green, Theodore Karasik, Angel Rabasa, Phyllis Gilmore, Luetta Pope, Joanna Alberdeston ve Robin Cole'a bu rapordaki yorumları, önerileri ve yardımları için teşekkür ederim.

BÖLÜM – 1

SORUNLARIN HARİTALAMASI: ÇAĞDAŞ İSLAM'DA DÜŞÜNCE ARALIĞI

Dış dünyanın İslam'ın ılımlı, demokratik bir yorumunu ve sunumunu teşvik etmeye çalışması gerektiği fikri, uzun yıllardır gündemdeydi, ancak bu fikir 11 Eylül 2001'den sonra büyük bir aciliyet kazandı.

Bunun yapıcı bir yaklaşım olduğu konusunda Batılılar arasında geniş bir fikir birliği vardır. İslam, muazzam siyasi ve toplumsal etkiye sahip önemli bir dindir. Onun böyle oluşu küresel istikrar için tehlikeli olan çeşitli ideolojilere ve siyasi eylemlere ilham vermektedir. Bu nedenle, daha ılımlı, demokratik, barışçıl ve hoşgörülü bir toplumsal düzen için çağrıda bulunmak yerine bunun aksini teşvik eden gerilimleri beslemek, Batı dünyası için hiç de mantıklı görünmüyor. Soru, bunun en iyi nasıl yapılacağıdır. Bu rapor, bu sorunun yanıtını arayanlara faydalanabilecekleri bir yol göstermek için hazırlanmıştır.

Birinci bölüme İslam ve toplum hakkındaki tartışmadaki ana ideolojik çatlaklara zemin hazırlayarak başlıyoruz. İkinci bölüm, İslam içindeki farklı unsurları desteklemenin artılarını ve eksilerini analiz etmektedir. Son bölüm ise tüm bu sorunların çözümüne ilişkin bir strateji önerir.

11 Eylül 2001'in hemen ardından, Batı'daki siyasi liderler ve politika yapımcılar, olanlardan İslam'ın sorumlu olmadığına, İslam'ın dünyada olumlu bir güç, barış ve hoşgörü dini olduğuna dair inançlarını teyit eden açıklamalar yapmaya başladılar. Camilerde konuştular, Müslüman din adamlarıyla geniş çapta duyurulan toplantılar yaptılar, mollaları halka açık etkinlikler açmaya davet ettiler. Yaptıkları konuşmaların bir çoğunda Kuran ayetlerine yer verdiler.

Örneğin, Başkan Bush, bir konuşmasında şunu söyledi, *“İslam, dünya çapında bir milyar insana huzur veren bir inançtır” ve “bir çok farklı ırktan insanı birbiriyle kardeş yapmıştır...” Nefrete değil, sevgiye dayalı bir inançtır” (Bush, 2002).*

Bu yaklaşım Amerika Birleşik Devletleri'ne özgü değildir. Bu bakış açısı aynı zamanda herkesin kendisini İslam ile ilgili beş dakika içerisinde hazırlanmış bir doktora tezi verdiğini zannettiği bir kafa yapısıyla alaycı bir üslup takınan Avrupa'da da yaygın. *“İslam'ın Gerçek Doğası”, Heitmeyer, 2001)*

Kısmen, kanaat önderleri ve politikacılar tarafından İslam'ın bu gösterişli ve alenen kucaklanmasının yerel bir mantığı vardı: Batılı liderler, kendi ülkelerindeki Müslüman azınlıklara yönelik şiddet ve düşmanlık eylemlerini tetiklemiş olabilecek refleksleri önlemeye çalışıyorlardı. Ayrıca, biri kısa vadeli diğeri ise uzun vadeli olmak üzere en az iki dış politika motivasyonu vardı. Kısa vadede amaç, terör konusunu İslam meselesinden ayırarak Müslüman hükümetlerin terörizme karşı mücadeleyi desteklemelerini siyasi olarak mümkün kılmaktı. Uzun vadede ise, Batılı liderler İslami siyasi aktörlerin ve devletlerin modern uluslararası sisteme entegrasyonunu kolaylaştıracak bir imaj, vizyon yaratmaya çalışıyorlardı.

Akademik topluluklar da bu çalışmalara hızlı bir şekilde adapte olup katılım sağladılar ve İslam'ın, tam anlamı ile olmasa bile, ılımlılık, hoşgörü, çeşitlilik ve demokrasi ile asgari düzeyde uyumlu olduğunu iddia etmeye çalıştılar. Joseph Montville, Abdülaziz Sachedi'ne “Demokratik Çoğulculuğun İslami Kökleri” adlı kitabına yazdığı

önsözde bu tür çalışmaların amacını ve Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi'nin bunu finanse etme motivasyonunu ifade ediyor.

Her büyük dünya dini gibi, İslam'ın da gayrimüslimleri toplumun temelini bir parçası olarak onaylayabileceğini ve kabul edilebilecek bazı evrensel insani değerleri benimsediğini biliyorduk. Prof. Sachedina kitabında Kuran'ın bu konulara değinen kısımlarını vurgulayabileceğini biliyordu. Profesör bu kısımlarda ferdin itibarını, vicdan hürriyetini ve Allah'ın bütün mahlûkatı, Ehl-i Kitab'ı ve hatta herhangi bir ilahi kitabı tanımayan insanları dahi sevdiğini vurgulamıştır. (Sachedina, 2001, s. 1)

Daha sonra yazar şöyle devam ediyor;

Bu çalışma, hem milletler içinde hem de milletler arasında daha iyi insan ilişkileri geliştiren İslam'daki en önemli siyasi kavramların bazılarının haritasını çıkarmayı taahhüt eder. Müslüman dini formülasyonlarının normatif yönlerini ortaya çıkarmayı ve 21. yüzyılın çoğulcu dünya düzeniyle uyumlu olacak bir sistemi önermek için İslam'ın farklı kültürlerdeki uygulamalarını belirlemeyi amaçlar. Buradaki amaç, Müslümanların geçmişlerini yüceltmek değil, onu hatırlamak, yolunu izlemek, yorumlamak, yeniden inşa etmek ve günümüze uygun hale getirmektir. (Sachedina, 2001, s. 1;)

Bununla birlikte, bir grup yazar Kuran'da ve toplumların geleneklerinde bulunan insani değerler kümesini "vurgulamaya" çalışırken, diğer taraftan aşırıcılık yanlısı olan yazarlar tamamen başka bir değerler kümesini başarılı bir şekilde tanıtıyorlardı. Müslüman dünyasının içindeki ve dışındaki liberal akademisyenler, liberal, demokratik, özgürlükçü ve hoşgörülü bir İslam'ı destekleyen entelektüel argümanlar toplarken ; teröristler, misyonlarının ve yöntemlerinin doğrudan dinleri tarafından zorunlu kılındığını iddia ederek yöntemlerinin İslam'ın bir emri olduğuna atıfta bulunuyorlardı. 11 Eylül saldırılarının ardından bazı İslami topluluklarda yapılan kutlamalar, teröristlerin ortaya koyduğu bu fikirlerin Müslüman kamuoyunun küçük bir kesimi tarafından değil, bilakis ciddiye alınması gereken büyük bir

kesimi tarafından paylaşıldığını gösterdi. Olaydan bir yıl sonra bile, 11 Eylül saldırılarını kutlamak için Londra'da bir araya gelen radikal din adamları, basın toplantılarında bunların bir "adil intikam" alıştırması olduğunu ve dolayısıyla dini kriterlere uygun bir İslami eylem olduğunu dile getirdiler (Bowcott, 2002).

Batılı liderler ve Müslüman dünyadaki destekleyici hükümetler, teröristlerin hedeflerini ve usullerini İslam'ın aslından farklı bir hedef ve yöntem olarak göstermek için çok uğraştılar; radikaller ise, tüm bu sorunları İslam ile bütünleştirmek ve kendi usullerinin İslam tarafından emredildiğini lanse etmek için aynı şekilde kararlılıkla mücadele ettiler.

Pek çok Batılı kanaat önderi için, teröristlere karşı çıkma, çatışmanın bir "dinler çatışmasına" dönüşmesini önleme ve radikallerin yaptıkları İslam yorumunu itibarsızlaştırma hedefi, ülkedeki daha iyi huylu ve uyumlu bir takım grupları desteklemeyi gerektiriyordu. İslam, ama hangi İslam? Tam olarak ve hangi somut amaç doğrultusunda yorumlanmış bir İslam? Desteklenmesi gereken unsurların belirlenmesi, uygun yöntemlerin seçilmesi ve bu desteğin amaçlarının belirlenmesi ve tüm bu soruların yanıtlanması oldukça güç bir çalışma gerektiriyor.

Büyük bir dünya dinini dönüştürmek kolay bir mesele değildir. "Ulus inşası" dediğimiz projeler nasıl göz korkutucu bir iş ise, "din inşası" projesi ölçülemeyecek kadar tehlikeli ve karmaşıktır. İslam ne homojen bir varlık ne de basit bir sistemdir. Birçok konu ve sorun din ile iç içe geçmiş durumda ve bölgedeki siyasi aktörlerin çoğu kasıtlı olarak bu tartışmayı, hedeflerine ulaşacaklarını düşündükleri İslami bir temele taşımak istiyorlar. Örneğin, Pakistan'ın köktendinci Cemaat-i İslami partisinin başkanı Qazi Hussain Ahmed, 21 Eylül 2002'de yaptığı bir konuşmada, ABD'nin "İslam'ın en büyük düşmanı" olduğunu yineledi ve "İslam'ı, ABD'nin Dünya'daki gizli amaçlarına ulaşması ve Müslüman ülkeleri dünyadan silmeyi amaçlayan İslam karşıtı mücadelesinin önündeki en büyük engel olarak gösterdi.

ORTAM: PAYLAŞILAN SORUNLAR, FARKLI CEVAPLAR

İslam'ın mevcut krizinin iki ana bileşeni var: İslam dünyası uzun bir geri kalmışlık ve karşılaştırmalı zayıflık-güçsüzlük dönemiyle damgasını vurdu; milliyetçilik, panArabizm, Arap sosyalizmi ve İslam devrimi gibi birçok farklı çözüm denendi, bunların tamamı başarısız oldu ve bu başarısızlık beraberinde hüsrana ve öfkeye yol açtı. Aynı zamanda, İslam dünyası çağdaş küresel kültüre ayak uyduramamakta ve giderek küresel ekonominin sınırlarından dışarı doğru hareket etmektedir.

Müslümanlar bu konuda ne yapacakları, buna neyin sebep olduğu ve toplumlarının nihayetinde dışarıdan nasıl görünmesi gerektiği konusunda bir türlü bir ittifaka varamıyorlar. Bu ayrımları şu şekilde sınıflayabiliriz ;

Radikal Köktendinciler; şiddetten çekinmeyen saldırgan, yayılmacı bir İslam versiyonunu ortaya koyuyorlar. Siyasi güç elde etmek ve ardından dünya çapında mümkün olduğu kadar geniş bir nüfusa zorla, İslam'ı kendi tanımladıkları haliyle katı ve halka açık bir şekilde uygulanmasını empoze ediyorlar. Referans birimleri diğer bir çok ideoloji gibi ulus-devlet veya etnik grup değil, hangi ulustan olursa olsun genel olarak Müslüman topluluklar ve ümmet kavramlarıdır; Belirli İslam ülkelerinin kontrolünü ele geçirmek bu yolda bir adım görülebilir ancak asıl amaçları bu değildir.

Fundamentalizm içinde iki çizgiyi ayırt edebiliriz. Teolojiye dayanan ve şu ya da bu tür dini kurumlarda bazı gelenek ve köklere sahip olan ilk çizgiye **kutsal köktendinciler** olarak atıfta bulunacağız. Şii İranlı devrimcilerin çoğunu ve bir Sünni tezahürü olarak Suudi merkezli Vahhabileri bu grubun içerisinde sayabiliriz. Ayrıca batı dışına Türkleri arasında faaliyet gösteren ve Türkiye'de de aktif olan Kaplan cemaati de bu çizgiye bir başka örnektir.

İkinci çizgi olan radikal köktenciler, ya kasıtlı olarak ya da Ortodoks-demokratik İslami doktrini tanımadıklarından dolayı yayılma noktasında kayda değer bir takım özgürlükler elde ettiler. Bu gruplar İslam'ın hoşgörü ve demokratik unsurlar içeren gerçek özünü çok daha az ilgilenirler. Genellikle herhangi bir “kurumsal, resmi” dini bağları yoktur, ancak İslam bilgilerinde eklektik (seçici) ve otodidaktik (kendi kendilerini yetiştirme) olma eğilimindedirler. El Kaide, Afgan Talibanı, Hizb-ut Tahrir ve dünya çapında çok sayıda başka İslami radikal hareket ve dağınık grup bu kategoriye giriyor.

Köktendinciler sadece geçmiş İslami uygulamalarını tasdik etmezler. Daha da önemlisi, geçmiş İslam uygulamalarından çok daha katı kurallar geliştirerek bunları orijinal İslam toplumunun şimdiye kadar yaptıklarından daha katı bir şekilde uygulamaya koyarlar. Böyle hareket ederek Kuran'ın daha eşitlikçi, ilerici, hoşgörülü yönlerini görmezden gelmelerine izin veren keyfi bir seçicilik uygularlar. Buradaki referansları da sünnettir ve bu referansa dayanarak kendilerine göre yeni kurallar icat ederler.

Tabii ki tüm köktencilerin terörizmi benimsediğini söyleyemeyiz. Hatta bunu onaylamayan gruplar da mevcuttur. En azından sivilleri hedef alan, düşmana karşı yapılan ama beraberinde Müslümanların da ölmek durumunda kaldığı eylemleri tasdik etmeyen köktenci gruplar da vardır. Tüm bu ayrım ve sınıflamalara rağmen köktencilik ve radikal İslam anlayışı bir bütün olarak sivil toplumun değerleri, siyasi düzeni ve Batı medeniyet vizyonu ile asla bağdaşmaz.

Bir diğer başlığımız olan gelenekçiler ise iki gruba ayrılır: Muhafazakar gelenekçiler ve reformist gelenekçiler. Bu ikisi arasındaki fark önemlidir. Muhafazakar gelenekçiler, İslam hukuku ve geleneğinin titizlikle ve harfi harfine takip edilmesi gerektiğine inanırlar ve bunu teşvik etmede veya en azından kolaylaştırmada devlet ve siyasi otoriteler için bir rol model olarak ortaya çıkarlar. Ancak genellikle şiddet ve terörden yana değildirler. Tarihsel olarak, değişen siyasi koşullar altında faaliyet göstermeye alışmışlardır. Bu durum onların

abalarını, kendileri iktidarda olmasalar bile, olabildiğince fazla etki ve kontrol sahibi olmaya çalıştıkları toplumun günlük yaşamına ve sıkıntılarına İslami bir gözle yoğunlaştırmalarına sebebiyet vermiştir.

Sosyal alanda amaçları, Ortodoks-dogmatik normları ve değerleri ve bilinen geleneksel muhafazakar davranışı mümkün olan en geniş ölçüde korumaktır. Modern yaşamın cazibesi ve hızı buna büyük bir tehdit olarak görülüyor. Bu grup mensuplarının sahip oldukları du-ruş, yapısı itibariyle değişime karşı bir direniş mahiyetindedir.

Ek olarak, genellikle İslam dünyasında veya genel olarak n-c Dünya'da yaşayan muhafazakar gelenekçiler ile Batı'da yaşayan-lar arasında önemli farklılıklar vardır. Esasen ılımlı bir konum olan gelenekselcilik, çevresine uyum sağlama eğilimindedir. Bu nedenle, geleneksel toplumlarda yaşayan muhafazakar gelenekçilerin, ocuk yaşta evlilik gibi bu tür toplumlarda yaygın olan uygulamaları kabul etmeleri ve daha az eğitimli olmaları ve yerel gelenekleri ve gelenek-leri gerçek İslami doktrinlerden ayırt etme konusunda daha az ye-tenekli olmaları muhtemeldir. Batı'da yaşayanlar bu meseleler hak-kında daha modern görüşleri zmsediler ve daha iyi eğitim alma ve dini-dogmatik meseleleri üzerinde ulus-ötesi (kendi kültürleri dışın-daki) söylemlere daha çok bağlanma eğilimindeler.

Reformist gelenekçiler, ağlar boyunca yaşayabilir ve çekici kala-bilmek için İslam'ın bazı dogmalarının harfi harfine uygulanmasında bazı tavizler vermeye hazır olmaları gerektiğini düşünürler. Reform-ları ve dini konuları yeniden yorumlamaları tartışmaya hazırdırlar. Duruşları, kanunun ruhunu korumak için kanunun lafzına göre es-nek olmak, değişime ihtiyatlı bir uyum sağlamaktır.

Modernistler, İslam'ın mevcut geleneksel anlayışında ve uygu-lamasında aktif olarak geniş kapsamlı değişiklikler ararlar. Yüzyıllar boyunca İslam'la i içe geçmiş yerel ve bölgesel geleneğin zararlı yükünü ortadan kaldırmak isterler. Ayrıca, İslam'ın tarihselliğine, yani İslam'ın Peygamber zamanında uygulandığı şekliyle, o zamana uygun olan ancak artık geçerli olmayan tarihsel koşullara inanırlar.

İslam inancının “özel bir özünü” tanımlamanın mümkün olduğunu düşünürler; ayrıca, bu öz çekirdeğin sadece hasarsız kalmaya devam etmeyeceğine, hatta değişen zamanları, sosyal koşulları ve tarihsel koşulları yansıtan çok önemli değişikliklerle güçlendirileceğine inanırlar.

Modernistlerin İslam hakkında en çok değer verdiği ve hayran olduğu şeyler, köktencilerin ve gelenekçilerin değer verdiği şeylerden oldukça farklı ve daha soyut olma eğilimindedir. Temelde yaşadıkları ülkelerde görmek istedikleri şey, bireysel vicdanın önceliği ve sosyal sorumluluk, eşitlik ve özgürlüğe dayalı, modern demokratik normlarla kolaylıkla uyumluluk sağlayan bir toplumdur.

Laikler, dinin siyaset ve devletten ayrı özel bir mesele olması gerektiğine ve asıl zorluğun her iki yönde de ihlalleri önlemek olduğuna inanırlar. Devlet, dinin bireysel uygulamasına müdahale etmemelidir, ancak eşit olarak, dini gelenekler ülkenin kanunlarına ve insan haklarına uygun olmalıdır. Dini devletin sıkı denetimine sokan Türk Kemalistleri, İslam'da laik modeli temsil etmektedirler.

Bu pozisyonların, farklı kategorilerden ziyade bir süreklilik üzerindeki segmentleri temsil ettiği düşünülmelidir. Aralarında çizilmiş net sınırlar yoktur, bu nedenle bazı gelenekçiler köktendincilerle örtüşür; gelenekçilerin en modernisti neredeyse modernisttir; ve en aşırı modernistler laiklere benzerler. Tüm bu yapılar birbiri ile iç içe geçme eğilimi taşımaktadırlar.

Bu ana hatlarıyla belirtilen pozisyonların her biri, çağdaş İslam'ın nasıl olacağı tartışmasındaki temel ihtilaf meselelerinde karakteristik bir duruş sergilemektedir. Çağdaş İslami mücadelede “yaşam tarzı” meseleleri, çatışan pozisyonların iddialarını ortaya koymaya çalıştıkları ve kendi fikirlerini en somut şekilde belirtmek için kullandıkları alandır. “Yaşam tarzı” konusu onlar için en doktrinel kısımdır ve uğruna savaşılmaktadır. Bu, ideolojik ve politik bir çekişmede bu tür konuların ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermektedir.

Çeşitli İslami görüşlerin fikirlerini “haritalamanın” faydası, doktrin ve yaşam tarzı meselelerinde, onların kimliklerini tanımlayan ve benzer düşünen diğerlerine karşı tanımlayıcı olmasından ötürü bize yardımcı olur. Bu haritalamalar sayesinde, grupların şiddete karşı tutumlarını gizlemeleri, kovuşturma ve yaptırımlardan kaçınmaları mümkün olsa da, temel değer ve yaşam tarzı konularındaki görüşlerini çarpıtmaları veya inkar etmeleri mümkün olmamaktadır.

Muhafazakar gelenekçiler, orijinal İslam toplumunun mutlak ve ebedi ideali temsil ettiği ilkesiyle, bugünün normları ve değerleriyle çatışsalar bile, geçmiş uygulamaların doğruluğunu kabul ederler, ancak tüm bu uygulamaları eskiden uygulandığı hallerine getirmeye de çalışmazlar. Bununla birlikte, çoğu zaman bunun nedeni, bunu yapmak istememeleri değil, bunu yapmayı geçici veya kalıcı olarak gerçekçi bulmamalarıdır.

Reformist gelenekçiler, günümüz dünyasında sorunlu görünen uygulamaları yeniden yorumlar, çürütür veya bunlardan kaçınırlar. Modernistler aynı uygulamaları değişken bir tarihsel bağlamın parçası olarak görürler; orijinal İslam toplumunu veya İslam'ın ilk yıllarını ya da o yıllardaki peygamberin uygulamalarını bugün zorunlu olarak yeniden tatbik etmek isteyebileceğiniz bir şey olarak görmezler. Laiklik, dinin modern norm ve yasalarla çelişen uygulamalarını ve kanunlarını yasaklar ve bunun dışındaki dinin ibadet gibi yönlerini bireylerin özel alanına ait olarak kabul eder ve onları görmezlikten gelir.

Laikler, İslam'ın neyi gerektirip gerektirmeyeceği ile ilgilenmezler. İlmli laikler, devletin, dinin özel bir mesele olarak kalmasını ve herhangi bir insan hakları veya medeni hukuk standardını ihlal etmemesini sağlamak isterler. Böylece devletin insanların inançlarını yaşama hakkını garanti etmesini isterler. Radikal laikler ise komünistler gibi dine tamamen karşı çıkıyorlar. Muhafazakar gelenekçiler, geleneksel İslami kaynakları kendilerine rehber olarak görürler. Kuran, sünnet, İslam hukuku, fetvalar ve saygın ilim adamlarının dini görüşleri onlar

için ciddi birer referanstır. Reformist gelenekçiler de aynı kaynakları kullanırlar ancak alternatif yorumları keşfetmede daha yaratıcı ve daha saldırgan olma eğilimindedirler. Modernite ve İslam arasındaki çatışmaların farkındadırlar ve İslam'ı gelecekte yaşatmak için bu çatışmaları azaltma eğilimi gösterirler. Geleneksel olan her türlü içeriği yeniden yorumlamaya çalışırlar. Kendilerini rahatsız eden veya istenen değişikliklerin önünde duran veya dünyanın geri kalanının gözünde İslam imajına zarar veren kısıtlamalar veya hükümlerin etrafından dolaşarak onları ekarte etmeye çalışırlar.

Radikal köktencilerin ve modernistlerin değişim konusuna yaklaşımında ironik benzerlikler var. Geleneğe uygun olarak, ikisi de Kuran'a, sünnete, hukuka, fetvalara ve otoritelere atıfta bulunur (elbette, her biri farklı seçimler yapar). Ancak nihai olarak, her iki pozisyon da ideal İslam toplumuna ilişkin atacakları adımlarda kendi vizyonları tarafından yönlendirilirler. Her biri, bu vizyona uygun olarak bireysel kuralları ve yasaları tanımlama ve yorumlama konusunda kendini yetkili hisseder. Açıkçası, bu onlara gelenekçilerin sahip olduğundan çok daha fazla manevra özgürlüğü veriyor.

Fundamentalistlerin hedefi, tüm üyelerinin İslami ritüellerin gereklerini sıkı bir şekilde takip ettiği, cinsiyetlerin ayrılmasıyla ahlaksızlığın önlendiği bir toplumdur. Bunun sonucunda kadınları kamusal alandan uzaklaştırarak elde edilen bir yaşam tarzı benimserler. Hayatın her alanını, dinin aşıladığı bir yaşam tarzı ile bina ederler. Bireylerin kendi özel bir alanı ve hayatı olmasını reddetmede totaliterdirler, bunun yerine ortaya koydukları, bireyi her yerde İslam'a uygun davranmaya zorlamanın devlet yetkililerinin görevi olduğuna inanırlar. Ve ideal olarak, tek haklı olduğuna inandıkları bu sistemin tüm dünyaya hakim olana ve herkes Müslüman olana kadar yayılmasını isterler.

Modernistler, bireylerin dindarlıklarını her birinin kişisel olarak anlamlı bulacağı bir şekilde ifade ettiği, ahlaki konuların ve yaşam tarzı meselelerinin çoğuna kendi vicdanlarına göre karar verdiği,

etik yaşamları dışsal zorlamalardan ziyade içsel inançlardan yola çıkarak sürdürmeye çalıştığı ve kendi inançlarını temellendirdiği adet ve eşitlik üzerine kurulu bir siyasi sistemin yönettiği bir toplum tasavvur ederler. Bu sistem diğer tarikatlar ve dinlerle barış içinde bir arada yaşamalıdır. Modernistler, İslami ortodoksluk-gelenekçilik içinde, Müslümanların, bireyler ve topluluklar olarak, temel yasa ve metinlerde bile değişiklik ve revizyonlar yapma hakkını destekleyen kavramlar bulur ve hayata geçirirler.

Modernistler, İslam'ın belirli yönlerine inanç temelli itirazlardan ziyade, toplumun iyiliğinden, Kuran'ı bile geçersiz kılan bir değer olarak bahsederler. Radikal köktenciler, "tartışmalı yorum" denilen İslami literatürdeki karşılığı olan ictihadı günlük hayatlarında baz alabilirler. Bunun yanında gelenekçiler, Kuran'ın veya hadisin dogmatik içeriğinin "teknik olarak savunulabilir" olabileceğini kabul etseler de, hiçbiri bu içeriklerden herhangi bir tanesini, Modernistlerin öncelik verdiği maslahatlar adına asla terk etmezler.

TABLÖLAR

Bir sonraki bölüm, açıkladığımız bu fraksiyonların, belirlediğimiz bir takım siyasi-sosyolojik temel konular hakkındaki görüşlerini göstermektedir. Kamusal tezahürü açısından, İslam'daki çağdaş konular arasındaki bölünme, yaşam tarzı ve dogmatik değerler konularında kendini gösteriyor. Bazı yönlerden, bu fraksiyonlar arasındaki farkları din temelli bir anlaşmazlık olarak en açık şekilde belirleyen şey budur. Büyük şemadan bakıldığında nispeten göze küçük görülebilen ayrımlar, "bağlılık" veya "özgürlük" ya da "zafer" veya "çık-maza düşmek" anlamına geldikleri için çok büyük önem kazanır. Bunun bariz örneği "başörtüsü meselesi"dir. Bahsettiğimiz bu unsuru dış aktörlerin akılda tutması önemlidir.

Örneğin, ABD devlet kurumları başörtüsünü onaylıyor gibi görünüyorlar. "kılık-kıyafet özgürlüğü" ne basit bir şekilde hoşgörü sinyali veriyorlar, bu konuyu önemsiz bir tercih meselesi olarak

değerlendiriyorlar. Fakat farkında olmadan tartışmalı sembolik bir mesele üzerinde oldukça büyük bir tavır ortaya koymuş oluyorlar. ABD böyle yaparak kendisini yelpazenin en uç noktasına yerleştiriyor. Köktencilere, muhafazakar gelenekçilere, reformist gelenekçilere, modernistlere ve laiklere karşı belirli bir taraf edinmiş ve tavır ortaya koymuş oluyor.

ÖNEMLİ KONULARDAKİ FRAKSİYONLAR

Demokrasi , insan hakları ve siyasi doktrinler konularında radikal köktenci tutumun beslendiği iki kaynaktan bahsetmek gerekirse, buna dair verilebilecek en basit örnek Cemaat-i İslami Mukatele ve Hizb-ut Tahrir'in yayınlarıdır.

Hizbi-İslami'ye göre parlamentolar ve diğer demokratik kurumlar, küfrün ve şirkin veya Allah'a (yasama yetkisini insanlara yükleyerek) ortak koşmanın açık biçimleri, affedilmez bir günah ve hedef çelişkisidir.

Amaç, İslam'ın doğru düzenini, diğer herkese empoze etmektir. Green'e (1994) göre, bu bir medeniyetler çatışması veya kültürler çatışması değildir. İslam, geçmişteki düşmanlıkların intikamı için, incinmiş gururunu geri kazanma arzusundan veya mensuplarının ya da sahip oldukları toprakları genişletme arzusundan dolayı Batı'ya karşı değildir. Mücadele tek bir amaç içindir, o da İslam dinini bütün olarak Dünya'ya yerleştirmek. . . . Cihadın üç özelliği vardır. İlk aşama, doğru akideyi edinmek ve tüm şüpheleri ve yanılgıları kendinden uzaklaştırmaktır. . . İkinci aşama ise, Müslümanların topraklarını düşmanlarının kontrolünden kurtarmaktır. . . Son aşama ise, kâfirler diyarında Allah'ın hükmünü tesis etmenin yolunu açmak için savaştır.

Benzer şekilde, Hizb-ut Tahrir kendisini “ideolojisi İslam olan bir siyasi parti, dolayısıyla işi siyaset olan bir İslam ideolojisi” olarak tanımlıyor. Onlara göre Hilafet'i yeniden kurmak bir cumhuriyet nizamından ziyade, anayasası ve kanunları İslam'dan alınmış bir sistem ile mümkündür. Cumhuriyet sistemi, bir küfür sistemi olan demokrasiye dayanmaktadır. . . [İslami sistemde] egemenlik ümmetin değil şeriatındır. Kanun koyucu Allah'tır. Halife, sadece Allah'ın Kitabından ve Resulünün Sünnetinden alarak kurallar-kanunlar koyma hakkına sahiptir. Bu nedenle İslam sisteminin cumhuriyet sistemi olduğunu söylemek ve İslam cumhuriyetinden bahsetmek caiz değildir. . .

ÇOK EŞLİLİK

Fundamentalistler çok eşliliği kabul ederler. Taliban, unutulmuş olan bu âdeti Afganistan'da yeniden başlattı. Çocuk yaşta evlilik genellikle çok eşliliğin doğal bir sonucudur ve köktendincilerin kontrol ettiği toplumlarda ve muhafazakar gelenekçilerin kontrol ettiği toplumlarda yaygındır. Taliban ve Afganistan merkezli El Kaide de bunu uyguladı.

Batı'da veya bu uygulamayı desteklemeyen ülkelerde yaşayan reformist gelenekçiler ve muhafazakar gelenekçiler, çok eşliliğin aktif uygulamasını desteklememektedirler. Bazıları, Müslümanların hangi ülkede yaşarlarsa yaşasınlar, yasalara saygı duymaları gerektiğine inandıkları için bunu reddederler. Evde bir eşleri olmasına rağmen yabancı bir ülkede ikinci bir kadınla evlenmek isteyen Müslüman erkeklere hiçbir itirazları yoktur. Kuran'ın buna izin verdiğine ve Muhammed'in ve İslam'ın ilk liderlerinin bunu uyguladığına şüphe yoktur. Dolayısıyla gelenekçi oldukları için onu inkar edemezler ve hatta savunmak zorunda hissederler. Bu amaçla, modernistleri ikna etmek ve çok eşliliği onlar adına daha kabul edilebilir kılmak için genellikle aşağıdaki argümanlardan birini veya birkaçını öne sürerler:

Muhammed'in, İslam'ın kendisine ilk kez vahyedildiğindeki eşi Hatice'nin yaşamı boyunca tek ešli olduğuna, Hatice'den başka bir

eşi olmadığına dikkat çekiyorlar. Bu nedenle, Müslümanların örnek alması için ideal bir misal olarak alınması gerektiğini söylüyorlar. Muhammed'in çoklu evliliklerinin büyük ölçüde ittifaklar için yapıldığını ve kişisel olmaktan çok siyasi ya da hayırseverlik maksadıyla olduğunu söylüyorlar. Bu gelenekçiler, bazılarının siyasi bir ittifakı pekiştirmek veya bir arkadaşın dul eşine bakmak için tasarlanmış, muhtemelen sadece isme dayalı evlilikler olduğuna dikkat çekiyorlar. Aslında, onlar, erken Müslüman toplumdaki çeşliliğin bir tür refah projesi olduğunu savunuyorlar. Koruyuculara ve geçimini sağlayacak bir eşe muhtaç birçok dul kadın da dahil olmak üzere, dul kadınların sayısını arttıran ve erkeklerin de ölecek azalmasına yol açan savaşların etkilerinin de buna neden olduğunu savunuyorlar.

Öne sürdükleri diğer argümanlara gelince, bunlar İslam öncesi toplumda kadınların çok daha kötü bir statüde olduğunu söylerler; buna karşılık, eşit muamele görmesi gereken ve ekonomik ve yasal statüleri garanti edilen, ayrıca sadece dört kadınla sınırlandırılarak düzenlenmiş olan çok eşlilik konusu, İslam öncesi toplumla kıyaslandığında büyük bir gelişme olarak lanse edilir. Reformist gelenekçiler (köktencilere gibi) bazen çok eşliliğin, çocuk yetiştirme ve ev işleri konusunda iş paylaşımı yapılabilmesi açısından kadınların diğer ilgi alanlarına zaman ayırabilmeleri için bir kolaylık olarak görülebileceğini iddia ederler. Ayrıca, uygulamanın Batı'da ortaya çıkanlardan daha üstün bir yanı olduğunu iddia ederler.

Bu açıdan bakıldığında Batı sanayi toplumundaki yüksek boşanma oranı, sonuçta, bir nevi çok eşlilik biçimidir. Lakin bu tip bir çok eşlilik, boşanma unsurunu da içerdiğinden, özellikle ilgili kadın ve çocuklar için yıpratıcıdır. İslami yaklaşım ise yerinden edilmiş bir kadına ömür boyu eşit finansal, duygusal ve (teorik olarak) cinsel harcamaya hakkı tanır. Bu gelenekçiler, uygulamayı kişisel olarak rahatsız edici bulan kadınların, evlilik sözleşmelerine kocalarının başka eşler almasını engelleyecek bir takım şartlar eklemenin caiz olduğunu söylerler.

Bir erkeğin karısı, kendisine veya ailesine bakamayacak kadar fiziksel olarak hastalanırsa veya zihinsel olarak hastalanırsa, çok eşliliğe de izin verilir. Bir erkeğin hayatının geri kalanını cinsel rahatlık olmadan yaşaması mı beklenmeli? Yoksa talihsiz karısını mı boşamalı? Ya da her iki seçeneği tercih etmeyip üçüncü bir seçenek olan başka biriyle ikinci evliliğini mi yapmalı?

Los Angeles'ta yayınlanan IslamToday adlı kitabında, yılın en iyi kurgu dışı kitabı Times ödülünü alan ABD'li reformist gelenekçi Akbar Ahmed (2001, s. 152) kitabında şöyle yazıyor:

“Batı’da aile hayatı hakkında dinlenmesi zor olan başka bir fikir daha var. Her erkeğin dört karısı olabilmesi hakkının İslam’dan oluşu. . . . Kuran açıkça erkeklerin birden fazla evlenmesine izin vermiştir ve bazı durumlarda bu sosyal bir zorunluluktur: . . . “Size güzel gelen kadınlarla ikişer, üçer, dörder evlenin” (4:3). Ancak bir sonraki satırda Kuran bir hüküm koyar: “Eğer adaletli davranmayacağınızı düşünüyorsanız, o halde bir tane ile yetinin.” Bu, bir kişinin birden fazla evlenmesini zorlaştıran katı bir durumdur. Nitekim Kuran’ın kendisi çok eşliliğin mümkün olmadığını söyler: “Ne kadar uğraşırsanız uğraşın kadınlara asla adaletli davranamazsınız” (4:129). Böylece Kuran’ın gerçek ruhu tek eşlilik olarak görünmektedir. . . .”

Modernistlerin ise bu tür ayrıntılara girmelerine gerek yoktur. Sadece “değişen zamanların” değişen gelenek ve ahlakları da beraberinde getirdiği gerçeğine işaret ederler. Yüzlerce yıl önce kabul edilebilir olan, modernistler için bugün artık kabul edilebilir olarak görülüyor ve modernistler için elbette Kuran o zaman bile bu konuda kararsız bir görüş ortaya koymuştu. Modern kentsel dünyanın tamamen farklı ortamında artık geçerli olmayan ayrıntılara odaklanmak yerine, Peygamber’in öğretilerinin özüne ve ruhuna odaklanılmalıdır. Müslümanlar bu görüşü benimsedikleri zaman, sosyal etkileşimin yol gösterici ilkeleri olarak daha fazla eşitlik, adalet ve uyum

için çabaladıklarını, bir sosyal reformcuya dönüştüklerini görecekler. Bu nedenle toplumu reformlara sokmak İslam'ın ruhuna uygundur.

Köktenciler ve birçok muhafazakar gelenekçi, İslam'ın ağır cezalarının caydırıcı değerini savunuyor. Ancak bu genellikle reformist gelenekçiler için geçerli değildir. Lakin reformist gelenekçileri de iyi tanımak ve tanımlamak gerekir. Zira onlar, İslami kuralları eleştirebilecek veya inkar edebileceklerini düşünmezler. Bunun yerine, bu kuralların etraflarında onları hafifletebilecek bir takım yollar ararlar.

Örneğin, hırsızlık durumunda, bazıları bunu, bu suçun çoğu vakasının, ampütasyona neden olacak koşulların katı yasal tanımının dışında kaldığını öne sürerek yapar. Yoksulluk, maddi ihtiyaç, açlık veya kişinin ailesini geçindirme arzusu bir güdü olarak mevcutsa, hırsızın aklandığını iddia ederler - suçtan olumsuz koşullar nedeniyle işlemeye zorlanan kişi değil, toplum suçlanmalıdır. Öte yandan, hırsızlık tamamen anlamsızsa, açıkça bir zihinsel rahatsızlıkla yapılmışsa bu da faili böylesine ağır bir cezadan muaf tutan hafifletici bir nedendir. (Bkz. örneğin, Maqsood, 1994b, s. 137.)

Müslüman ülkelerin bu tür çelişkileri çözme biçimleri, içlerinde aktif olan güçlerini yansıtır. Örneğin Pakistan, sesini duyuran ve politik olarak güçlü bir köktendinci kesime ev sahipliği yapıyor; ayrıca önemli bir gelenekçi nüfusa da sahip. Siyasi olarak ise, kendisini modern uluslararası toplumla ilişkilendirmek istiyor. Hal böyleyken Pakistan, hem İslami ceza hukuku ve modern medeni toplum yasalarını nasıl uzlaştırabilir? Şeriat hukukunu terk etmek, köktendincileri ve gelenekçilerin bazı kısımlarını iyiden iyiye yabancılaştırır. Diğer taraftan ise hırsızlık yapanın ellerini kesmek ve zina yapanları taşlamak, uluslararası alanda ciddi bir kınamaya yol açar ve bu durum ülkedeki yerli modernistlerin ve bazı gelenekçilerin yabancılaşmasına sebep olur. Çözüm ise şöyle olmalı: Şeriat hükümlerini empoze edin ama onları uygulamayın.

Bu ülkenin hedeflerini şeriat hukuku konusunda seçtiği politika-
dan çıkararak ters yaklaşımı da uygulayabiliriz. Bir ülke sadece şeriat
hukukunu uygulamakla kalmayıp, aynı zamanda fiilen de şeriata mü-
teakip cezaları halkına dayatırsa, o ülkenin yalnızca köktendincilerin
ve muhafazakar gelenekçilerin mensuplarıyla ilgilendiği ve kendisini
modern demokratik dünyayla aynı hizaya getirme arzusu olmadığı
sonucuna varabiliriz.

Hırsızlık yapanların vücut uzuvlarının kesilmesinin yanı sıra,
şeriat hukuku zina için ölüm cezası ve kırbaç cezası verir. Bu, kök-
tendinciler veya onlara en yakın muhafazakar gelenekçiler arasında
tartışmalı bir durum değildir, ihtilaf içermez. Ancak böyle bir ihtilaf
mutlaka var edilmelidir. Çünkü Kuran'da bu konuda önemli bir be-
lirsizlik vardır. Metin, zina eden kadınlara yapılan muameleyle ilgili
olarak, “onların aleyhine kendi içinizden dört şahit çağırın; Eğer suç-
larına tanıklık ederlerse, ölüm onları yakalayınca ya da Allah onlara
başka bir yol bulana kadar onları evlerine hapsedin.” Der. Bu, kadının
boğulma veya açlıktan ölene kadar hapsedilmesi veya duvarlarla çev-
rilmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir, ancak aynı şekilde, doğal
ölümüne kadar onun ömür boyu tecrit edilmesini de düşündürebil-
ir. Bu cezanın herhangi bir Müslüman ülkede uygulandığı her iki
yorumda da bildirilmiş bir örnek yoktur, her ne kadar Kur'an bunu
emretmekte açık ve net olsa da. Bunun yerine, zina suçlusu sayılan
kadınlar (ve erkekler), en yaygın yöntemle taşlanma (recm) yöntemi
ile cezalandırıldı.

Reformist gelenekçiler ve muhafazakar gelenekçiler için daha
yaygın olarak ele alınan kaçış maddesi, kanıt kurallarına atıfta bulu-
nur. Zina suçu için dört Müslüman şahit gerekir. Gördüğümüz gibi
metnin kendisi, bu tanıkların tam olarak ne görmüş olması gerekti-
ğini belirtmez. Ortodoks bilginler genellikle, gerçek zina eylemini
görmüş olmaları gerektiğini söylerler, sadece gerçek zina eyleminin
gerçekleştiğine inanmalarına yol açan somut kanıtlar değil. Bu açıkça
güverteyi davalı lehine önemli ölçüde istifler.

Fundamentalistler genellikle bu kural tarafından kısıtlanmazlar, bu da onların ortodoksluk-dogmatiklik sınırlarının oldukça dışında olduklarını gösterir. Örneğin, yakın zamanda zina suçundan ölüme mahkûm edilen Nijeryalı bir kadının davasında hiçbir tanık yoktu. Davasında, evli olmamasına rağmen bir çocuk doğurmuş olması, onun başka birisi ile zina yaptığına delil olarak yeterli sayıldı. Halbuki ne Kuran'da ne de binlerce hadiste böyle bir hükümden söz edilmemektedir, ancak böyle bir durumun kıyas hükmünde değerlendirilmesi için, buna benzer bir hadisenin daha önceki İslam Devletlerinin uygulamalarında görülmüş olması gerekir. Bu yargı, Kuran'ın bir kadının "çocuğu yüzünden asla eziyet çekmemesi" yönündeki emriyle çelişiyor. Bu tedbiri, bir kadının çocuğu yüzünden muhtemelen idam edilmemesi gerektiği anlamına gelecek şekilde genişletmek zor değil. Ancak daha önce belirtildiği gibi köktenciler, kendilerini İslam'ın gerçek özü ve ruhu tarafından kısıtlanmış hissetmezler. Bunun en bariz örneği Taliban'dır. Onlar kadınları silahla vurarak infaz ettiler - bu, kesinlikle silahın-barutun icad edildiği çağdan önce ortaya çıkan İslam'ın literal yasalarına uygun olmayan bir cezaydı. Taliban aynı zamanda eşcinselleri de idam etti, bu durumda hem ölüm cezasını hem de onu infaz etmenin yollarını kendi kafasına göre icat etmiş oldu. Bu yöntemde eşcinselleri duvara bağlamak ve onları ezmek için üzerlerine bir buldozer sürmek suretiyle gerçekleşti (bkz. AhmadRashid, 2000 ve Uluslararası Af Örgütü, 1999). .

Kuran-ı Kerim şöyle buyuruyor: "Sizden iki kişi hayasızlık ederse, ikisini de cezalandırın. Tövbe edip yollarını düzeltirlerse, bırak gitsinler" (4:13). Bu ayette verilecek olan cezanın niteliğinden bahsetmiyor, ancak buldozerler ile ezerek verilen cezaya baktığımızda, Taliban'ın kurbanlarına "tövbe etme" seçeneğini sunduğunu, onların ise bu seçeneği geri çevirdikleri için öldürüldüklerini hiç sanmıyorum.

Şeriat hukuku, alkol tüketimi gibi çeşitli suçlar için bir ceza olarak kırbaçlamayı öngörmektedir. Uluslararası kamuoyu artık bunu medeni bir cezalandırma biçimi olarak görmemektedir. Yine gelenekçiler, İslam hukukunun alkol kullanmanın açıkça bu cezayı gerektirdiği

gerçeğini reddedemezler. Sadece bir şekilde bunu daha iyi izah edebilecek argümanlar arayabilirler. Reformist gelenekçi yazar Ruqaiyyah Maqsood'un (1994a, s. 138) verdiği örnek önemlidir: "İslami kırbaçlamanın idaresini yöneten çok sayıda kural vardır; bu sadece kaprisli bir şekilde uygulanan vahşi bir dayak değildir. . . . Kontrollü, adalete uygun ve şartlara göre mümkün olan en nazik şekilde, biri hasta olduğunda erteleme, yüze, kafaya veya ellere dokunmamak da dahil olmak üzere uzun bir şart listesi takip edilerek yapılmalıdır. Ayrıca bu şartlar içerisinde mahrem yerlere vurulmaması, kadınların tamamen giyinik olması ve oturmalarına izin verilmesi, aşırı sıcak veya soğuk günlerde yapılmaması vb. unsurlar da vardır.

Zinada olduğu gibi, ispat ve şahit getirme külfeti, bu cezaların uygulanabilme oranını azaltabilir. Örneğin pek çok hadis, müminleri birbirlerini gözetlemekten, başkalarını kınamaktan veya kusur bulmaya çalışmaktan caydırmaktadır. Bunlar, bir kişinin kendi evinin mahremiyetinde içki içmesinin cezalandırılmaması gerektiğini savunmak için kullanılabilir. Çünkü şayet bir kişi, başka bir kişinin evinde içki içtiğini ihbar ediyorsa, burada içki içme suçundan önce işlenmiş bir casusluk ve gözetleme suçu vardır. İhbar eden kişi, içki içen kişinin evini gözetlemiş demektir.

AZINLIKLAR

Metni incelenen diğer tek tanrılı dinler hakkında ortaya çıkan tablo karışıktır. Kuran, Yahudiler ve Hristiyanlar hakkında birçok düşmanca, kışkırtıcı pasaj içerir, ancak bazı uzlaştırmacı pasajlar da içerir. Bu, tarihi koşullara atıfta bulunularak açıklanmıştır - orijinal İslam toplumu bu gruplarla savaş halindeydi -. Genel olarak, Müslüman kontrolü altında yaşayan gayrimüslimlerin dinlerini herhangi bir engelle karşılaşmadan yaşamalarına izin verilmesi gerekiyor. Hatta Müslüman erkeklere, Yahudi veya Hristiyan eşlerinin inançlarını özgürce yaşamalarına izin vermeleri talimatı bile veriliyor. Azınlıkların kendi mahkemeleri olmalı ve medeni konularda kendi yasalarını

uygulayabilmelidirler. Tarihsel olarak, azınlık toplulukları genellikle İslam imparatorlukları altında nispeten iyi durumdaydı.

Fundamentalistler bu oturmuş geleneği sürdürmekten yana değiller. Bunun yerine kendi kontrolleri altında yaşayan gayrimüslimlere karşı baskıcı davranmaya yönelirler. Pakistan'da köktenci terörist gruplar kiliselere saldırdı ve ibadet edenleri öldürdü. Suudi Arabistan'da Hristiyanlar ve Yahudiler kilise veya sinagog kuramazlar ve kendi dini bayramlarını kutlayamazlar. Taliban ise kendi kurallarını azınlık dinlemeden herkese dayattı. Taliban, kadınların araba kullanmasına izin verilmemesi gerektiği şeklindeki Vahhabi İslam yorumunu benimsediğinde, bu kural Afganistan'da bulunan sivil toplum kuruluşları ile çalışan yabancı kadınlara da uygulandı.

Taliban, Fazilet Propagandası ve Ahlaksızlığın Bastırılması Bakanlığı gibi kurumların Suudi din polisi müessesesinden etkilenecek oradan kopyalandığı ve finanse edildiği görülüyor. (Robert Fisk, 1998).

KADINLARIN KIYAFETLERİ

Tamamen nesnel gerekçelerle, tesettür meselesinin bu kadar büyük bir önem kazanmayı başarması şaşırtıcıdır. Çünkü Kuran bunu açıkça desteklememektedir. Kuran, hem erkekler hem de kadınlar için mütevazı bir giyim ve mütevazı davranışlar tavsiye eder. Bunun giyim açısından ne anlama geldiğini belirtmez, ancak iki yönergeden bahseder: “yerel gelenek ve kişinin hayattaki konumu, yani işi.” Sadece çok özel bir kadın grubuna, yani Peygamber'in eşlerine, terimin başörtüsü anlamında örtünmeleri talimatı verilmiştir. Bu hüküm, Kur'an'ın son bölümlerinde, durumlarının diğer kadınlardan farklı olma biçimlerini özellikle ele alan bir bölümünde yer almaktadır. Olağandışı durumları göz önünde bulundurmaları ve istisnai kısıtlamaları kabul etmeleri -Peygamber öldükten sonra yeniden evlenmemeleri ve özel gizli giysiler giymeleri- isteniyor ve karşılığında onlara sıradan kulların “iki katı ödül” vaat ediliyor. Modernistler ve reformist gelenekçiler arasında daha ilerici olanlar buna işaret ediyor.

Ayrıca giyim kuralları için Kuran ve hadislerde verilen açıklamalara da dikkat çekerler. Mütevazı insanların özellikle dikkat çekmekten kaçınmaları gerekir. Örneğin diğer kadınların başörtüsü takmadığı bir toplumda, bir kadının başörtüsü ile gezmesi ona karşı özel bir ilgi çeker ve insanların ona bakmasına neden olur. Eğer dikkati mütevazılığa çekersek, böyle bir kadının insanların kendisine bakmasını engellemek için başörtüsü takmaması gerektiği sonucunu öne çıkarmış oluruz.

Son olarak, Kuran'daki iki temel mesaja atıfta bulunurlar: “Dinde zorlama yoktur” ve ümmetleri için “Allah zorluk istemez, kolaylık ister”. Kadınları özgürce seçmedikleri bir kıyafeti giymeye zorlamak, çalışma yeteneklerini kısıtlamak, düşmanlık veya ayrımcılığa maruz bırakmak, rahatlıklarını ve sağlıklarını olumsuz yönde etkilemek - bunların hiçbiri bu emirlere uygun değildir.

Kutsal metinlere dayalı köktenciler ve gelenekçiler, bir tür yargıya varmadan önce, çeşitli argümanların artılarını ve eksilerini tartarak, kadın kıyafeti meselesi üzerinde uzun tartışmalara girerler. İnsanların bu konuyla ilgili kişisel olarak yıllardır yaptıkları araştırmaları anlattıkları web siteleri, kızların neden başörtüsü takmaya ya da takmamaya karar verdikleri hikayeleri ve bazı din adamlarının bu konu hakkındaki yorumlarını dinlemek oldukça popüler bir uğraş haline geldi. Radikal köktenciler bu tartışmaları görmezden geliyorlar; onlar için mesele halledilmiştir ve başörtüsü İslam'da zorunlu bir ibadet şeklidir.

Radikal köktenci doktrinel pratiğin ayırt edici özelliklerinden biri seçicilikleridir. Tipik olarak, bu konudaki yayınları, “inanen kadınları bakışlarını indirmeye” teşvik eden sureyi alıntılarla belirtilen görüşler, ayetin devamında gelen “inanen erkeklerin bakışlarını indirmesi” kısmını zikretmeden devam ediyor. Bununla birlikte, “kamu ahlakını” korumanın yükünün en büyük kısmı, kısıtlayıcı giyinmeyi ve kamusal alanda serbestçe gezinebilmekten men edilmeyi kabul etmesi gereken kadınlara düşmektedir. Avustralyalı köktendinci Web

sitesi “Nida’ul İslam”ın önerdiği gibi, tüm çocuklara, karşı cins ile karşılaştıkları zaman kendilerini rahatsız hissetmeleri ve bedenlerinden utanmaları öğretilmelidir. Web sitesinde şöyle aktarılıyor (İslam, 1998):

“Peygamber'i örnek almalıyız: Ebu Said El Khudri, Peygamber'in kendi odasındaki bir bakireden daha utangaç olduğunu bildirmiştir. (Buhari) Bunu [çocuklara] erken yaşta aşılırsak, inşallah karşı cinsin yakınlarına geldiklerinde utanacaklar ve bu nedenle uygunsuz hareket etmeyeceklerdir.”

Bu yazının aktarıldığı sitedeki konu başlığı “G-B” harfleridir. Yani “Girlfriend-Boyfriend” için kısaltma olarak kullandığına dikkat edin. Görünüşe göre bu sözcüklerin olduğu gibi kullanılması bile çok korkunç bir ilişki şekli olarak aktarılıyor. Şunu belirtmek gerekir ki, hadislere dayanarak, Muhammed'in kadınların huzurunda rahat ve gayri resmi bir davranış psikolojisinde olduğu izlenimi edinilir. Buna göre Muhammed, Aişe'nin arkadaşlarıyla sosyalleşmeyi severdi, mahalledeki kadınlarla şakalaşır ve kadınlara oldukça mahrem konularda çeşitli tavsiyelerde bulunurdu.

Her halükarda, tesettür meselesi son derece politize hale geldi. Bir uzmanın belirttiği gibi, başörtüsü gelenekçiliğin ve köktencililiğin sembolü haline geldi. Bu haliyle, Türkiye'den Malezya'ya ve Arap dünyasına kadar Batı karşıtı gruplar tarafından siyasallaştırılarak kullanıldı. Batılı hükümetler, özellikle ABD, “kadınların başörtüsü takma hakkına” basit bir demokratik hak” olarak atıfta bulunmaktan kaçınmalıdır. Başörtüsü konusu, bundan çok daha fazlasıdır ve arkasındaki gizli mesaj çok tehlikelidir.

KOCALARIN EŞLERİNİ DÖVMESİNE İZİN VERİLMESİ...

Fundamentalistlerin bununla hiçbir sorunu yoktur. Kadınların dövülmesi meselesi radikal köktenciler örneğinde, onların hiyerarşik toplum görüşlerine ve kadınların boyun eğdirilmesi idealleriyle uyumludur. Kutsal metinlere dayalı köktenciler bu disiplini kamçı ve sopalarla silahlanmış dini bir polis aracılığı ile sağlarlar. Bu polis aracılığı ile ibadetlerin yapıp yapılmadığı kontrol edilir. Ayrıca kadınların tırnaklarında oje olup olmadığı gibi konular da genel disiplini sağlamak adına takip edilir.

Muhafazakar gelenekçiler de bu uygulamayı kabul ederler, ancak nadiren uygulanan ve eşin hatalı davranışını “kendi iyiliği için” düzeltmeyi amaçlayan “hayırsever” bir didaktik müdahale, kabul edilebilir bir aile içi şiddet uygulaması olarak değerlendirirler –ki ben asla öyle olduğunu düşünmüyorum-. Reformist gelenekçiler ise genellikle uygulamayı desteklemezler. Buradaki İslami kaynaklara gerekçeler ve alternatif yorumlar ararlar. Bu metin:

Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarfetmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hakimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövin. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah Yüce'dir, Büyük'tür. (4:34)

Yukarıdaki bu Kur'an ayeti iki yerde potansiyel belirsizlik sunar. Bunlardan birincisi, ne tür bir sebebin şiddet gibi bir yanıtı haklı çıkarabileceğini belirten terimdeki belirsizliktir. İkincisi ise yanıtın kendisini tanımlayan terimdeki belirsizliktir. Bazıları ilk belirsizliğe takılır ve bu pasajın yalnızca çok büyük suçlar için geçerli olduğunu iddia eder. Metinde belirtilmemiş olsalar da, Muhammed'in çağdaşları kuşkusuz bu ayetin ne demek istediğini biliyorlardı. Kadının

suçunu tanımlamak için kullanılan Arapça terimin, “itaatsizlik”ten ziyade “isyan”a daha yakın olduğunu iddia ediyorlar. Belki de kadının dinden dönmeye veya yıkıcı ve bölücü bir takım siyasi faaliyetler yapmasına atıfta bulunmak anlamına geldiğini öne sürüyorlar.

Bazı yazarların ise ikinci belirsiz terime odaklandığını görüyoruz. Gelenekçi otoriteler, tam terminolojiyi tartışmak ve metnin gerçekten “dövmek”, hatta “vurmak” anlamına gelmediği, ancak “hafifçe vurmak” anlamında yorumlanması gerektiği sonucuna varmak için birçok yorumlar yapıyorlar. (Rauf, 2002).

Karadavi, kadınların dövülebileceğini ama yüzlerine vurulmayacağını söylüyor. Amerikan Müslüman yayın organı olan “İslami Ufuklar”, aile içi şiddet konusuna ayrılmış özel bir sayısında, tüm ciddiyetiyle, bu Kuran ayetinin doğru uygulanmasının, kocanın hata yapan karısına, misvak ile hafifçe vurabileceğini söylüyor. Yazar, bunun “makul, onurlu ve oldukça kabul edilebilir bir yol” olduğunu söylüyor. Çünkü yazar her kadının bir onuru olduğuna ve bu onura saygı duyulması gerektiğine inanıyor. (Abusulayman, 2003, s. 22). İslami gelenekçilerin, hatta reformist gelenekçilerin modernliğin zorluklarını yönetme konusundaki yetersizliklerini, anlaşmazlıkları karısına vurarak çözen bir adamın görüntüsünü ciddiyetle öneren yukarıdaki gibi bir metinden –ayetten- daha iyi bir örnek bulmakta zorlanabiliriz.

Modernistler için yine bu konu bir sorun değil. Onların bu konudaki görüşleri açık ve net. Eski Ahit gibi, Kuran da bugün artık geçerli olmayan içerikler barındırıyor ve bu içerikleri tartışmaya bile gerek yok. Ayrıca belli bir modernist kesim, Peygamber'in tavır ve davranışları hakkında bildikleriyle çeliştiği için, bu surenin gerçekliğinden, yani aslında var olup olmadığından dahi tamamen şüphe ederler.

Çok sayıda hadis, evlilik içi şiddeti onaylamamaktadır, ancak bu hadisler köktenci ya da muhafazakar gelenekçi yayınlar yapan Web sitelerine girememektedir. Peygamber, böyle bir hadiste, durumunu düzeltmeye niyetlenen bir kişiye vurmanın uygunsuz ve ilkel

olduğuna dikkat çekmiştir. Peygamber'in ölüm döşeğindeki son hutbesinde, tüm erkekleri "kadınlara karşı davranışta Allah'tan korkmaları" konusunda uyarmıştır. Ve son olarak, çağdaşları (sahabe) tarafından Peygamber'in özel hayatına yapılan yoğun incelemeden dolayı, zevceleriyle olan anlaşmazlıklarına ilişkin çok sayıda anekdot bulunmaktadır. Bu hikayelerden, sinirlendiğinde alaycı sözler söylediğini, somurttuğunu, kayınpederine şikayette bulunduğunu ve en az bir kez tam bir ay boyunca evin başka bir odasına tek başına çekildiğini biliyoruz. Kur'an, Peygamber'in vefatından çok sonrasına kadar yazılı olarak kaydedilmemiştir. Daha sonra, vahiy tanıklarının üzerine kaydettiği çeşitli ağaç kabuğu veya kemik kırıntıları toplanarak ve belirli sureleri ezberlemiş olan kişiler tespit edilerek ve metni hatırladıkları en iyi şekilde yazdırarak bir araya getirilmiştir. Bu proje sonunda Kuran'ın birbirinden farklı birçok versiyonunun üretilmesiyle sonuçlandı. Sonunda, anlaşmazlığı önlemek için biri hariç tüm versiyonlar yok edildi (bkz. Parwez, 2002). Bu süreçte en az iki surenin kaybolduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Modernistler, bazı surelerin yanlış kaydedilmiş olabileceğine dikkat çekiyorlar. Bununla birlikte, Kuran'ın her harfini ve hatta üzerine basıldığı kağıdı bile yanılmaz ve ilahi olarak gören gelenekçiler için bu kavramların bahsini açmak dahi lanetli bir iştir.

DEMOKRATİK İSLAM'IN TANITILMASI İÇİN PARTNERLER BULMAK...

Elimizdeki Seçenekler

İslam dünyasında demokrasiyi teşvik etmek ve İslam'ın evrim sürecine yapıcı bir şekilde yardımcı olmak uzun vadeli bir süreçmiş gibi görünüyor. Yukarıda açıklanan grupların her biri, ortak olarak potansiyellerini incelediğimizde bizlere farklı zorluklar ve beklentiler sunuyorlar. Değerler üzerine süregelen bir çatışma üzerinden istenmeyen sonuçlardan kaçınmak için amacımızı dikkatli bir şekilde düşünmemiz gerekiyor.

Bazı belirsizlikler olsa da, Batı demokrasileri kilise ve devletin ayrılmasını esas alır. Buradan laiklerin İslam dünyasındaki en doğal müttefiklerimiz olması gerektiği sonucu çıkıyor. Sorun, İslam dünyasındaki birçok önemli laikçinin bize düşmanca davranmasıydı ve bu düşmanlık birbirinden farklı bir çok sebep yüzünden günümüzde de hala devam ediyor. Sol ideolojiler, Amerikan karşıtlığı, saldırgan milliyetçilik ve yalnızca yarı demokratik tuzaklara sahip otoriter yapılar, bugüne kadar İslami laikliğin tezahürlerinden bazıları olmuştur. Ulaşmanın önündeki bir diğer engel, Batılı teorisyenlerin ve politika yapıcılarının, İslam dünyasının diğer kültürlerin yaptığı gibi laikliğe uyum sağlamadığı ve İslam'ın temel umdelerinin dünyevi, uhrevi ya da siyasi olsun tüm bu unsurları uyumlu bir şekilde içinde barındırdığı gerçeğini doğru aktaramıyor olmalarıdır.

Laiklerin başarısız oldukları ile ilgili görüşler aslında doğru sayılmaz. Laik rejimler güç, meşruiyet ve hatta popülerlik elde etmeyi başardılar ve laik hareketler günümüzde büyük taraftarlar kazandı. *İslam dünyasının en başarılı devletlerinden biri olan Türkiye, ilerlemesini saldırgan bir laiklik politikasıyla sağladı. Türkiye, aynı zamanda, kendisini çok kısa bir sürede köklü bir Müslüman devlet olan Osmanlı devletinden sıyrarak laik bir sisteme dönüştüren, geçmişte İslami bir devlet olmasına rağmen bugün laik bir devlete dönüşmüş olmanın dramatik bir örneğini göstermektedir. Bu anlamda, Türkiye örneği Batı politikasının yansıttığından çok daha fazla önem taşıyor.*

11 Eylül sonrası durumun ironilerinden biri, “düşman yelpazemizin” belirgin şekilde artmasıdır. Bugün, Batı'ya, ABD'ye ve Batılı değerlere karşı bir düzeyde düşmanlık içeren duruşlar, saldırgan dil ve iddialı duruşlar içeren fikirler milliyetçiler ve yarı-sosyalistler tarafından yayılmaya devam ediyor. Batı dünyasının durumu, bu kişiler için kabul edilebilir ve benimsenebilir olmanın dışına çıkmış durumda ve bizler de bu durumu kabullenme noktasına gelmiş durumdayız. Bazı sosyalist Arap milliyetçilerine bugün bazı köktendinci aşırılık yanlılarına göstermeye hazır olduğumuz kadar hoşgörü gösterseydik, çok daha farklı bir tarihi seyir görebilirdik. Radikal köktencililiğin, artık

muhallif bir rolde olmadığı ve iktidarı elinde tuttuğu açıkça görülüyor. Radikallerin iktidardaki yaklaşımının ise baskıcı ve katılığıyla nüfusun geniş kesimlerini yabancılaştırma eğiliminde olduğuna dair işaretler oldukça fazla. Bu durumda bizler kendimizi bu yabancılaşmayı artıracak şekilde konumlandırmalı ve bu politikaların vakti geldiğinde bir geri tepme etkisinin olacağını hesaplamalı ve bu geri tepmeyi en iyi şekilde kendi lehimize kullanacak şekilde konumumuzu korumalıyız. Özellikle baskıcı köktencilığe maruz kalan nüfus, modernizmi ve laikliği çekici bularak tüm bu baskılara yanıt verebilir. Birçok hesaba göre, bu İran'da, özellikle öğrenciler ve gençler arasında yaygın şekilde görülüyor. Afganistan'da, kendilerini denetleyen ve onlara komuta eden "yabancı - muhacir" köktendincilerin hakaretine uğradığını hisseden dindar geleneksel kesimler ile daha fazla özgürlük ve ilerleme yanlısı olan kentsel orta sınıf ve nüfusun daha genç kesimleri, Afganistan'daki bu muhacir güçlerin ve onlara destek veren Taliban'ın reddedilmesi konusunda bir birlik oluşturabildiler. Bu tepki, hem gelenekçiliği (yaşlı ve kırsal kesimler söz konusu olduğunda) hem de yeni başlayan laikliği (bazı genç, kentsel kesimlerde) bu durumlara tepki göstermeye teşvik etti.

Fundamentalistler ve gelenekçiler genellikle laik Batılı değerlerin, birçok sosyal sorunun temel nedeni olduğunu savunurlar. İslami bir düzenin ise ahlakı, güçlü aile yapısını ve düşük suç oranlarıyla düzene girmiş bir toplumu garanti edeceğini iddia ederler. İran, bu iddialara karşı çarpıcı bir karşı savdır ve Radikallerin bu görüşünü çürüten bir örnektir. Onlarca yıllık katı İslami yönetimin ardından İran, çöküntüye uğramış sıradan bir Batı ülkesi gibi yaygın bir uyuşturucu kullanımı başta olmak üzere çağın getirdiği problemler zinciri ile boğuşmaktan başını kaldıramıyor. Ülkede fuhuş o kadar büyük bir sorun ki, hükümet durumu bir tür kontrol altına alma yolu olarak, mollalar tarafından yönetilen ve devlet tarafından işletilen genelevlerin kurulmasının önünü açtı. Gençler arasında yayılan suç işleme oranı, alkolizm, artan genel suç oranlarını engellemede şeriat cezalarının dayatılması caydırıcı bir etki yapmadı. İslami cezaların ve hukukun

devlet tarafından ihtiyatlı bir şekilde uygulanması, bu tür sorunların kontrolden çıkmasını engelleyemedi. Görüldüğü gibi İran örneği bizlere, sorunun Batı demokrasisinin özgürlüğü olduğu ve batıdan gelen sorunların çözümünün de İslam'ın cebren uygulanması olduğu fikrini geçersiz kılmak için basit, ampirik bir yol sunuyor.

Bizler bir strateji olması bağlamında İran'daki İslami yönetimin başarısızlıklarını geniş çapta duyurmalıyız. Çünkü bu gerçekler halk tarafından genel olarak bilinmez. Bu nedenle halk, şeriat hukukunun suçu caydırdığına, İslam ve İslam hukukunun daha katı bir şekilde uygulanmasının, toplumu düzene sokacak tek yönetim biçimi olduğuna inanmaya eğilimlidir.

FUNDAMENTALİSTLER

Radikal köktendincilerin modern demokrasiye, genel olarak Batı değerlerine ve özel olarak ABD'ye düşman olduklarını biliyoruz. Genel amaç ve vizyonlarının bizimkilerle uyuşmadığını; karşılıklı olarak birbirimizin karşısında pozisyon aldığımızı da biliyoruz. Geçmişte, bazı uzmanlar radikal köktendincilerin de dahil edildiği bir reform ve modernleşme hareketinin başarılı olacağını düşünüyorlardı. Bazı düşünürler ise, Batı politikalarının merkezileşmediği Afganistan gibi ülkelerde, farklı aktörlerle iletişime geçmek yerine, sadece iktidar sahibi olan gruplarla iletişime geçilmesini ve asgari düzeyde de olsa iktidar sahipleri ile bir diyalog ve işbirliği kanalı oluşturulmasını daha uygun gördüler. Ancak 11 Eylül sonrası ortaya çıkan durum sonrası gelişen düşünceler, bu görüşe pek sıcak bakmadı. Böyle bir yaklaşım, yani diğer grupları es geçerek doğrudan iktidarlar ile yapılan anlaşmalar yolu ile oluşturulan stratejiler mevcut köktenci aşırıcılık tehdidiyle başa çıkmanın bir yolu olarak artık önerilmiyor.

Bunun iki açık nedeni var:

Öncelikle uzak bölgeleri ve coğrafyaları görmezden geldiğimizden bu bölgelerin düşmanlarımız için eğitim ve askeri alanlarda üs olarak uygun hale getirildiğini fark ettik. Marjinal ve eksantrik

olduğunu düşündüğümüz görüşlerin aslında beklediğimizden çok daha tehlikeli ve sayıca da oldukça fazla taraftarı olduğunu da fark ettik. Bu nedenle, radikal köktencilerle uzlaşmanın şu anda geçerli bir seçim olduğu düşünülmemektedir. Bununla birlikte, bazı köktenciler ile ilgili olarak, düşmanlıklar (bazı stratejik alanlarda) askıya alınmaya devam ediyor. Çünkü taktiksel veya stratejik değerlendirmelerimiz belirli durumlarda bazı köktencilerle taktiksel ittifakların sağlanmasını uygun görüyor. Bunun en bariz örneği Suudi Arabistan'dır. İran'la ise belirli bir tür yakınlaşma ve siyasi ilişkilerin yeniden müzakere edilme olasılığı hala değerlendiriliyor. Açıkçası, Suudi Arabistan'a yönelik stratejimiz jeopolitik, taktik ve ekonomik düşüncelere dayanmaktadır ve bu çıkara dayalı ittifakımız, Suudi Arabistan rejiminin veya yaşam tarzının, ideolojisinin tarafımızca onaylandığı anlamına gelmemelidir. Ancak, bu tür taktik ittifakların, ittifakın kurulduğu ülke ya da grupların ideolojilerini onayladığımızın sanılması gibi tehlikeleri vardır. Bu durum zamanla inandırıcılığımızı zayıflatılabilir ve bizi metanetten ve ilkelerden yoksun gibi gösterebilirler. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Afganistan'daki Taliban ve El Kaide'ye saldırmaya hazırlanırken, bu hazırlığa böylesi gerici, baskıcı bir rejimin (Taliban rejiminin) neden iktidardan indirilmesi ve halkına daha fazla zulmetmesinin önlenmesi gerektiğini açıklayan bir bilinçlendirme çalışması da eşlik etti. Burada dikkat edilmesi gereken, Taliban'ın insan hakları ihlallerine ilişkin yaptıklarına atıfta bulunan propagandalarımızda, Taliban'ın davranışlarının, dostlarımız olan Suudi Arabistan'ın davranışlarından farklı olduğunu net bir şekilde ortaya koymak olmalıdır. Suudi Arabistan ile olan ilişkimiz ve ittifakımız, sadece taktik ve ekonomik kaygılarla sürdürülürse, bu durum zamanla ahlaki otoritemizin zayıflamasına sebep olacaktır.

Bazı yazarlar, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Batı'ya yönelik köktendinci düşmanlığın öncelikle dış politikamızın bazı yönlerine yönelik öfkeyi veya Batı kültürünün daha liberal yönleri üzerindeki rahatsızlığı yansıttığına inanıyor. Bu etkenler bize karşı güdülen köktendinci düşmanlık için bir rol oynasa da, köktencilik demokrasinin

ve modern sivil toplumun temel değerlerinin temelden ve toptan bir şekilde reddini temsil ettiğinin farkında olmak önemlidir. Köktendinciler, Cezayir İslami Kurtuluş Cephesi (FIS) sözcüsü Ali Belhac'in sözleriyle “demokrasinin boynunu kırmak” istiyorlar (Kepel, 1998).

Buradaki mesele demokrasinin kusurlu uygulanması, etnosentrizmi veya aşırı pragmatist yaklaşımları veya buna benzer herhangi belli bir kusur değil, demokrasinin bizzat kendisidir. Hizb-ut Tahrir örgütünün platformunda belirtildiği gibi: “Cumhuriyet sistemi, bir küfür sistemi olan demokratik sisteme dayanmaktadır. ” (Hizb-ut-Tahrir Web sitesi, tarihsiz).

Benzer şekilde, Birleşik Krallık merkezli “Al-Khilafah Publications” tarafından basılan ve internette de geniş çapta okuyucu kitlesine sahip olan bir dergi olan Dangerous Concepts (Hizb-ut-Tahrir, 1997), “milliyetçilik, sosyalizm, demokrasi, çoğulculuk, insan hakları, serbest piyasa politikaları” gibi kavramları listeler (s. 6) ve bu kavramları inkarcıların “İslam'ı bitirmeye” yönelik kurguladıkları “tehlike[ler] ve yanılgılar” (s. 7) (s. 7) olarak tanımlar. Aynı dergi daha sonraki bir bölümde ise terörizmi “bir ibadet biçimi” olarak tanımlar (s. 12).

Yukarıda belirtilen kaynaklar, spektrumun en uç noktasına kolayca yerleştirilebilir.

“İslam Online” gibi Web siteleri daha büyük bir meydan okuma sunuyorlar. Diğer kaynaklar genellikle zayıf İngilizce ve sloganların kullanımı ile karakterize edilirken, “İslamOnline”daki metinler çok daha yüksek derecede bir eğitim ve İngilizce yeterliliğinin yanı sıra materyallerin sunumunda çok daha yüksek bir seviye yansıtıyor. Yalnızca dış görünüşünden dolayı -çünkü çok modern görünüyor-burayı “modernist” bir tartışma forumu olarak kabul etmeye meyilli olabiliriz. Ancak aslında bu site son derece antidemokratik bir duruş sergiliyor.

İslam'ı yeni bir tarihsel çağın ışığında yeniden yorumlama çabalarına saldıran aşağıdaki paragraf, aynı zamanda mevcut İslami tartışmada yaşam tarzı konularının merkeziliğini açıklamaya da yardımcı oluyor (Kamal Sultan, 2002):

"Kuran'ın tarihselliğini savunanların büyük çoğunluğu Batılı epistemolojik ve felsefi varsayımları tamamen özümsemişlerdir. Doğrudan çatışma ve askeri fetihler ya da cihad kavramı artık diğer kültürlerle ve farklı pazarlara hükmetmek için ikincil araçlardır. Birincil olan ise kültürel olarak alışkanlıklara ve yaşam tarzlarına hükmedebilmek, ekonomik olarak ise açık fikirli özgür bir tüketiciye yararlı açık bir pazarı garanti edebilecek bir sistem gücü ortaya koyabilmektir."

Örneğin yazar, İslami tartışmalar ile ilgili verdiği örneklemede, Kuran'ın müminlere namazdan önce abdest almalarını söylediğinde ve "ayaklarını bileklere kadar yıkamaları" gerektiğini söylediğinde, "bilekler dahil" anlamına gelip gelmediği konusundaki tartışmayı meşru olarak zikretmektedir. Buradaki ihtilafın ve tartışmanın karakteri, Batı terminolojisindeki "açık fikirli" olmak terimiyle bazı benzerlikler taşımaktadır. Yani Müslümanların kendi aralarında yaptıkları fıkhi tartışmaların, ve yaşadıkları bir takım ihtilafların, Batı dünyasındaki açık fikirlilik ve çeşitlilik kültürü ile örtüştürülebilmesi de ihtimaller dahilindedir.

GELENEKSELLER - GELENEKÇİLER

İlk bakışta gelenekçiler, Batı dünyası için potansiyel partnerler olarak çekici görünmelerini sağlayan çeşitli özelliklere sahiptirler ;

- Köktendincilere karşı yararlı bir karşı ağırlık oluşturuyorlar, çünkü Müslüman nüfusun gözünde yaygın bir kamusal meşruiyete sahipler.

- Orta yolu tutan, daha ılımlı, sakinleştirici bir etkiye sahip olma eğilimindedirler.

- Dinler arası diyaloga açıktırlar ve aslında çoğu zaman proaktif olarak bunu ararlar.

- Bazıları köktendincilere barınma, kaynak sağlama ve faaliyetlerine yataklık etme noktasında sempati duysa da, genellikle şiddeti savunmazlar.

Köktenci gruplar çoğunlukla genç erkeklerden oluşurken, gelenekçiler daha normal bir toplum dilimini temsil ederler. İçlerinde aileler, yaşlılar, kadınlar, okul çocukları dahi bulunur. İyi bir organizasyona, kurumsal yapılara ve liderlere, ayrıca kendilerini kamusal olarak sunabilmenin temel bileşenlerine sahiptirler. Kendilerine ait kitaplar, seminer kültürü, halka açık etkinlikler, konferanslar ve meşru derneklere sahiptirler. Yer altında değillerdir. Görünürler ve kolayca bulunurlar. Bu gelenekselcilerin benimsedikleri İslam kültürü, demokratik, katılımcı, eşitlikçi değerleri destekleyen unsurlar içerir. Bunlar tarafımızdan filtrelenebilir ve kullanılabilir. Ayrıca bazı İslami reformların yapılması gerektiği fikirlerimizi de haklı çıkarmak için kullanılabilir. Tüm bu nedenlerle, demokratik İslam'ı teşvik etmenin birincil ajanları olarak gelenekçileri seçmek cezbedicidir ve gerçekten de Batı'nın almaya meyilli olduğu yol bu gibi görünmektedir. Bununla birlikte, aşağıdaki bölümlerde tartışılacağı gibi, gelenekçileri modern demokratik İslam projemizin birincil ajanları yapma fikrine karşı bazı çok ciddi sorunlar da ufukta bizi beklemektedir.

GELENEKÇİLER İLE KÖKTENDİNCİLERİ AYIRMAK

Gelenekçileri köktencilerden ayırmak çoğu zaman zordur. Zorluk iki düzeyde mevcuttur. Hata yapmak ve bir lideri veya bir grubu, aslında daha radikal bağlantıların cephesinde olmasına rağmen gelenekçi olarak sınıflandırmak oldukça muhtemeldir. Ancak, kasıtlı bir yanıltma girişimi olmasa bile, iki konumun görüşleri ve değerleri genellikle o kadar yakındır ki, onları yalnızca çok ince bir çizgi ayırır. Gelenekçiler ve köktenciler çok sayıda konuyla ilgili ortak görüşlere

sahiptirler. Köktenciler gelenekçi altyapıyı (camiler, dernekler, hayır kurumları vb.) kamuflej ve destek sistemi olarak kullanırlar.

Gelenekçilerin köktencilere diğer kesimlerden daha yakın olduğu bazı kritik meseleler vardır. Bu konular, şeriatin uygulanması, Batı ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik tutumlar, cinsiyet ilişkileri ve kadınların statüsü ve ideal siyasi düzenin doğası ile bir dizi başka temel sosyal ve adli meseleyi içerir. Sosyal ve yaşam tarzı konularında görüşleri uluslararası modernite ile daha uyumlu olan reformist gelenekçiler bile, uluslararası politika konularında Batı'dan çok köktencilere daha yakındır. Örneğin, gelenekçiler genel olarak 11 Eylül saldırılarını geniş çapta kınadılar. Ancak bu, terörizmin ve siyasi şiddetin kapsamlı bir şekilde kınanması anlamına gelmiyordu. El-Ezher Üniversitesi rektörü ve muhafazakar bir gelenekçi olan Şeyh Tanta- vi, İsrail'de sivillerin ve masum kurbanların öldürülmesini kınayan açıklamalar yaptı. Ancak bu hususta, birçok sosyal konuda “nispeten” ilerici bir duruş sergileyen, ancak konu dış politikaya gelince “İslami” bir politika konusunda oldukça agresif bir tavır takınan Katar merkezli reformist gelenekçi Yussuf el-Qaradawi tarafından kendisine (fikirleri yeteri kadar agresif bulunmadığı için) reddiye verildi:

(el-Qaradawi, t.d.): “İslami hareket, kendisini her İslami davanın emrinde ve çağrısında görmeli, bu çağlık nereden gelirse gelsin her yardım çağrısına cevap vermelidir. Müslümanlar, Adaletsiz Marksist Hristiyan rejimine karşı cihadında Eritre'nin yanında yer almalıdır. . . . Hain Hıristiyan ırkçı isyanına karşı Sudan'ın yanında yer almalıdır. . . . Filipinler'deki Müslümanlar, onları yok etmeye çalışan zalim Hristiyan rejimine karşı desteklenmelidir. . . . Keşmir Müslümanlarına mücadelelerinde yardımcı olunmalıdır. . . . Filistin ilk ve en önemli İslam davasıdır. . . Bu Filistin davasının ciddi bir dava yapan şey, bu bölge üzerinden dünya- daki diğer Müslümanlara yönelik projeler geliştiriliyor olmasıdır. Nil'den Fırat'a ve ardından Hicaz, Medine ve Hayber topraklarına uzanan eski Büyük İsrail rüyasını gerçekleştirmek, onların tek hayalıdır.”

Köktendinciler ve gelenekçiler arasındaki örtüşme, önemli ve endişe verici bir altyapı bileşenine sahiptir. 11 Eylül'ü takip eden aylarda giderek ve endişe verici bir şekilde netleştiği gibi, bu iki grup arasında camiler, İslami konferanslar ve Müslüman hayır kurumları düzeyinde önemli bir iletişim ağı kuruldu. Radikal köktendinciler genellikle gelenekçi İslami ağlar, yapılar ve destek sistemleri içinde rahatça hareket edebilir ve bunları kullanabilirler. Temel bir güvensizlik, kırgınlık ve düşmanlık türü, gelenekselcilerin modern Batı'ya ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik tutumunu farklı bir boyuta taşıyor. Bu onları köktenciliklerden ayırt etmeyi zorlaştırıyor. Örneğin, Muhammed Al-Asi'nin Washington DC'deki İslam Merkezinin İmamı iken yazdığı makaleyi ele alalım (Al-Asi, 2000). *"Siyasetin Batı tanımı kirletici ve yozlaşmış bir mana taşır, İslami siyaset tanımı ise son derece temiz, adil ve sağlıklıdır."* Müslümanlar *"küfür sistemini devirmeli"* ve ekonomik sömürü sistemine verilen *"serbest piyasa operasyonları ve kapitalizm gibi şirin isimler adı altında servis edilen "modern ve gelişmiş" dünyaya entegre olmaktan kaçınılmalıdır."*

Al-Asi bir gelenekçi olduğunu iddia ediyor, ancak hem bağlantıları ve akıl yürütme tarzı ve fikirleri bunu sorgulanabilir kılıyor. El-Asi, kendisini "küresel İslami hareketin entelektüel merkezi" olarak tanımlayan Londra'daki Çağdaş İslam Düşüncesi Enstitüsü'nün bir üyesidir. Yukarıda kendisinden alıntı yaptığımız makale Karaçi'deki bir konferans için yazılmıştır. Makalede Batı siyasetine, kültürüne ve ekonomisine meydan okuyor ve her türlü geleneği de hiçe sayıyor. Bunlar köktencilikğin ayırt edici özellikleridir.

Amerikan Müslüman gelenekçileri konferanslar için bir araya geldiklerinde, genellikle Batı'ya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı büyük bir yabancılaşma ve düşmanlık ifade eden görüşler ortaya koyarlar ve genellikle kurdukları platformu köktenci görüşleri dile getirenlerle paylaşırlar. Eylül 2002'de Berkeley'deki California Üniversitesi'nde düzenlenen "Amerika'da İslam: 11 Eylül Sonrası Dünya'da Haklar ve Vatandaşlık" başlıklı bir konferansın organizatörü, "kor-ku ve baskı"nın Amerikalı Müslümanların yaşamlarının ana unsuru

olduğunu gözlemlediğini söyledi. Güney Florida Üniversitesi'nden Profesör Sami Al-Arian, o sırada teröristlerle bağlantısı olduğundan şüphelenildiği ve İsrail'in yok edilmesi gerektiğini savunan bir konuşma yaptığı için üniversitedeki görevinden uzaklaştırılmıştı.

İslami örgütler ve aşırılık yanlısı hareketler arasındaki somut bağlantıları yalnızca sağlam bir istihbarat çalışması ortaya çıkarabilirken, gelenekselci platformlar ve köktenci sponsorlar arasındaki bağlantılar genellikle yüzeysel çabalarla bile rahatça ortaya çıkarılabilir. Örneğin gelenekçiler, kendilerini bir tür yaşam tarzı ikilemi içinde bulan ve rehberlik isteyen dindar Müslümanlara yönelik bir dizi Web sitesi-ne sahip. Bu türden popüler siteler, dünya çapında binlerce Müslümanın, özellikle de topluluklarından, yerlerinden edilmiş mülteciler ve gurbetçi işçiler tarafından ziyaret edilip danışılan “ourdialogue.com” gibi sitelerdir. İnsanların rehberlik taleplerini ve dini sorularını e-posta ile göndermeye sevk eden bu siteye gelen ilgi çekici sorulardan bazıları şöyle ;

1. Bir Müslüman vejeteryan olabilir mi? Peygamber et yediği için bir Müslüman et yemek zorunda mıdır?

2. Namazdan önce abdest için kadınların saçlarını açmaları gerekir mi?

3. Kocanıza, sizi boşama ritüelinin formülünü bir kağıda üç kez yazarken rastlarsanız, bu kağıdın üzerindeki metinde de adınız açıkça belirtilmişse, ancak kocanız bu metni sadece dalgın bir anında karalamalar yaptığı bir kağıt olarak açıklasa ve bu yazıların kendisinin gerçek niyetini yansıtmadığını iddia etse,boşanma yine de gerçekleşmiş olur mu?

Sorulara verilen cevaplar şöyle:

1.Evet vejeteryan olabilirsiniz, Peygamber'in yaptığı her şey diğer tüm Müslümanlara farz değildir.

2.Hayır, saç derinize su değdiği sürece saçınızı çözmenize gerek yoktur.

3.Evet, boşanma önemlidir, ancak çift isterlerse yeniden evlenebilirler.

Bu kararları tam olarak kim veriyor? İşte bu soru, bu şekilde bir rehberlik arayanlar için çok önemli görünmemektedir, ki bu başlı başına bir bilgidir, çünkü bu soru olabildiğince az soru sorarak mevcut otoriteyi kabul etmeye meyilli olan bir zihniyetin varlığına işaret eder.

Bu tür Web siteleri genellikle soruları gözden geçiren, düzenleyen ve cevaplayan kişilere dair bir “biyografi” bilgisi sağlamaz. “ourdialog.com” sitesi, yalnızca “kendilerine sorulan soruların yanıtlarının birden fazla din adamından oluşan bir heyet tarafından verildiğini” belirtiyor. Bu site, Karaçi merkezli bir Pakistanlı grup olan “Apkar Pak” tarafından barındırılıyor ve soruların çoğu yurtdışında yaşayan Pakistanlılardan geliyor. Ama biraz daha dikkatli bakınca cevapların Suudi Arabistan'dan geldiğini öğreniyorsunuz. Suudi ajansı “Arab News”, “Alt Kıtadaki Müslümanların yakındaki ulemadan ikna edici cevaplar alamayanlar” için bu hizmete sponsorluk yapıyor. İkinci bir site olan “İslamForToday.com”, başlangıçta çok farklı bir izlenim bırakıyor. Parlak ve Amerikan tonunda, Batılı mühtedilerin ilerici, hatta “küstah” görüşlerine belirgin bir şekilde yer veriyor. Logosunun hemen altındaki misyon ifadesi “İslam imajını geliştirmek” olarak ifade ediliyor ve sitenin ABD’li ziyaretçileri açıkça ana hedef kitle olarak belirlenmiş. Ancak oluşumun kilit konulardaki pozisyonlarının sahipleri ezici bir çoğunlukla gelenekçi, hatta köktencilere dayanıyor.

Bu sitenin sponsor listesini ve önerilen kaynakları takip ettiğimizde “Al-Haramain” isimli bir vakıf göze çarpıyor. Ama oradan sonra iz sürmek imkansızlaşıyor, çünkü vakfa ait bir web sitesine dahi ulaşmak imkansız, zira vakıf 11 Eylül’den sonra, teröristlerle bağlantısı olduğu gerekçesi ile tüm yayın organlarıyla beraber kapatıldı.

POTANSİYEL OLARAK FAYDALI DEMOKRATİK UNSURLAR

Gelenekçi inanç sistemi, içerisinde demokratik unsurlar içerir. Bu unsurlar aslında gelenekçilerin gerçekleştirmek istedikleri reformları meşru kılmak için mecburen kabullenmeleri gereken unsurlardır. Çünkü gelenekçiler, dinin olumsuz imajını değiştirmek isterler. İslam'ın lekelenmesini istemedikleri için, radikallerin kamuoyu açıklamalarını çürütebilecek şekilde İslam'ın “daha yumuşak” bir vizyonunu çizen çok sayıda yayın ürettirler. Bu yayınlar tipik olarak İslam'ın sosyal açıdan olumlu yönlerini öven yayınlardır. Bugün baskıcı olarak kabul edilen uygulamalar için ise rasyonelleştirmeler ve yumuşatılmış yorumlar ortaya koydular. İslam'ın sadece modern çağın ilkeleriyle (demokrasi, eşitlik, sosyal refah, eğitim) değil, aynı zamanda İslam'ın kendi geleneksel ilkeleriyle de uyumlu olduğunu, hem modern çağa, hem de İslam'ın aslına uyumlu bir yapının olabileceğini savunuyorlar. Savunmacılık anlayışını çeşitli derecelerde “özür dileme”yle birleştiren tonlarının yanı sıra, bu yayınlar genellikle modern sivil toplumla temelden çelişen konular ve felsefeler içerir. Altta yatan sorun, ikisinin felsefi temellerinin uyumsuz olmasıdır. Modern demokrasi, Aydınlanma'nın değerlerine dayanır; gelenekçilik ise bu değerlere karşı çıkar ve onları bir yolsuzluk ve kötülük kaynağı olarak görür. Gelenekçilik, modern bir demokratik zihniyetin temel gereksinimlerine karşıttır. Eleştirel düşünme, yaratıcı problem çözme, bireysel özgürlük, laiklik gibi modern kavramlar, gelenekçiliğin felsefiyle kökten çelişmektedir.

Bu noktaların tartışmaya açık olduğu düşünülebilir ve bir süreliğine bu farklılıklar üzerinde durulabilir. Ancak ne kadar uğraşılsa uğraşılsın, bu derin farklılıklar asla ortadan kalkmayacak ve er ya da geç çatışma ortamına tekrar dönülecektir. Modern demokratik sivil toplum, şeriatı asla desteklemeyecektir. Modernite ve Modern toplumlar, cezai olarak zina karşılığı kırbaçlama ve ampütasyon, ölüm cezası gibi yaptırımları asla kabul etmez. Modern aile hukuku, ceza adaleti,

kamusal ve siyasi yaşamda kadınlara karşı zorla cinsiyet ayrımcılığına veya aşırı ve açık her türlü ayrımcılığa asla yer vermeyecektir. Gelenekçiler ise bunların tamamının aksi yönünde bir pozisyon almasalar dahi, modernite ile uyumu savunmaktan da geri kalmazlar.

Reformist gelenekçiler, tüm bu uygulamaları temelden kabul ederler ama onların Muhammed'in yaşadığı dönemdeki şekliyle uygulanmasına da karşı çıkarlar. Gelenekçiler tanımları gereği Kuran ve şeriatın tam anlamıyla ve eksiksiz olarak takip edilmesi gerektiğine inanırlar. Şeriat ve Kuran'ı asla reddedilemez olarak kabul ederler. Lakin bunlara bir yumuşaklık payı vermek gerekirse, istisnalar ve istisnai bazı hükümler bulma ve İslam'daki bazı belirsizlikleri ve olası alternatif islami yorumları araştırmaya yönelik bir çabalarının olduğunu söyleyebiliriz. Dahası, gelenekçilik nedensel olarak geri kalmışlık ve az gelişmişlik ile bağlantılıdır ve bu durum her türden sosyal ve politik sorunun üreme alanıdır. Gelenekçilik, modern tarih boyunca, Müslüman toplumun yapılandırılma şeklini belirleyen İslam'ın baskın versiyonuydu. Bugün onu köktencilikle karşılaştırdığımızda nispeten daha iyi görünebilir, ancak gerçek şu ki, yoksulluk, geri kalmışlık ve az gelişmişlikten kendisini kurtaracak bir çıkış yolu üretebilmiş değildir.

Yakın tarihli önemli bir araştırma olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) Arap İnsani Gelişme Raporu, Arap dünyasındaki geri kalmışlığın üç temel nedeni olarak *demokrasinin yokluğunu, kadınların eşit olmayan toplumsal statüsünü ve eğitimin ihmalini belirlemiştir*. (UNDP, 2002).

Gelenekçilik, demokratik olmaktan çok hiyerarşiktir ve otoriteye bağlıdır. Kadınların sosyal ve ekonomik entegrasyonuna ve katılımına oldukça temkinli davranır ve buna birçok kısıtlama getirir. Modern, laik eğitim sistemlerine karşı temkinlidir. UNDP raporunda tanımlanan bu üç sorun, gelenekçiler söz konusu olduğunda çözülmeyecektir. Aslında gelenekçiler bu kalıcı sorunların damgasını vurduğu toplumlara başkanlık etmişlerdir. Lakin bu sorunların aşılması

noktasında ilerleme sağlanana kadar, bu bölgeler son derece istikrarsız ve aşırılıkçı hareketlere karşı savunmasız kalmışlardır.

İÇ TEPKİ TEHLİKESİ

Batı dünyası yadsınamaz bir iç tepki riski ve tehlikesini bünyesinde barındırıyor. İslami gelenekçilik, Batı kültürünü çoğu zaman aşağılayıcı bir tavırla eleştirmekten geri durmaz.

Bu nedenle, Batı'nın ahlaksız ve sığ olduğu, tarihinin baskıcı bir tarih olduğu ve dünyanın geri kalanının yaşadığı birçok sorunun sorumlusunun Batı olduğu eleştirisini kabul ediyormuş gibi görünmek, laik Batılı halklar için büyük bir hoşgörülü olma çabası gerektirecektir. İslam'a hayranlık göstermek ve onun dini temelli taleplerini laik bir dünyada karşılamak için büyük çaba sarf etmek gerekmektedir.

Bilindiği üzere 11 Eylül saldırılarıyla ilgili genel şok ve devam eden olağanüstü hal, savaş ve teröre hazırlık durumu, güvenliği sağlamaya yönelik çok çeşitli hükümet önlemleri için sürekli dayanışma ve desteği de beraberinde teşvik ediyor. Bu durum, ne kadar istenirse dahi Amerika Birleşik Devletleri'nde, bir geri tepme durumunun daha yaşanmasına sebep olabilir. Ancak Avrupa'da hem seçmenler hem de aydınlar, bazı Batılı siyasi liderlerin İslami gelenekçiliği aşırı derecede safça bir tavırla benimsemelerine karşılık bu siyasilere karşı beklenmedik sertlikte tavır alabiliyorlar. Göçmenlerin, özellikle Müslüman göçmenlerin batı kültür ve değerlerine alternatif olan değerlerine ve yaşam tarzlarına karşı temkinli olma eğilimindedir. Çok farklı kültürel çevrelerden gelen bu azınlıkların, batı kültürü içerisinde asimile olmak istememeleri, Batı kimliğine ve temel Batı değerlerine yönelik bir tehdit olarak görülüyor.

Fransa ve Hollanda'daki 2002 seçimlerinin de gösterdiği gibi, bu endişeler zaten nüfusun daha geniş kesimlerine yayılmış durumda. Bazı ülkelerde, mültecilere uygulanan “mecburi dil öğrenme” gibi yasalarla, Avrupa ülkelerinde daha yüksek asimilasyon önlemleri gerektiren yeni yasama politikalarına ihtiyaç duyulmaya başlandı.

Avrupalı entelektüeller ve liberaller de özellikle Müslüman mültecilerin durumu ile ilgili endişeleri dile getirmeye başladılar. Geçtiğimiz günlerde yayınlanan bir kitapçıkta, Avrupalı önde gelen bazı liberal entelektüeller, kanaat önderleri ve İslam uzmanlarından oluşan on bir önde gelen yazar kadrosu, söz konusu Müslüman mültecilere karşı uygulanan hoşgörü kavramının aslında yanlış uygulandığını savunan yazılar yayınladılar. (Schwarzer, 2002).

Geçmiş duyulan korkudan dolayı ve cehalet; gerçeklerle yüzleşme isteksizliği; sağcı/ırkçı eğilimleri güçlendirme ve toplumsal hoşgörüsüzlüğü besleme endişesi gibi sebeplerle Avrupa bu konuda oldukça etkisiz kalıyor. Özellikle Almanların ırkçı görünme korkusu, Avrupa hükümetleri ve entelektüel liderlerin yanlış politikaları ile birleştiğinde, Avrupa'nın Müslüman aşırılık yanlıları ve teröristler için bir operasyon üssü ve güvenli bir sığınak olmasına sebep oldu.

Yanlış politikalar, aşırılık yanlıları ve muhafazakarlardan oluşan küçük ama saldırgan bir azınlığın bu topluluğun kendine özgü liderleri haline gelmesine izin verdi. Bu durum da bizim desteklediğimiz İslam'ın daha laik, ılımlı yorumu üzerinde farkında olmadan bir muhalefet oluşturdu. Çünkü Avrupalılar bu aşırıların faaliyetlerine karşı kör bir tavır takındılar. Teröristler ve radikaller için özerk operasyon hücreleri haline gelen camiler ve kültür merkezleri ağlarını, "hoşgörü" adı altında yasalar çıkararak koruma altına aldılar. ABD yetkilileri, dışa dönük yaşam tarzı meseleleri düzeyinde İslam ile sembolik bir yakınlaşma arayışında görünürken, Avrupalı liderler, Müslümanlar için önemli olduğuna inandıkları siyasi meselelerde dahi gönül rahatlığı ile bir çok uzlaşma zemini oluşturdular.

Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa arasındaki Irak konusundaki bölünme kısmen bu farklılığa bağlanabilir. Amerika Birleşik Devletleri, İslam'ı bir din ve yaşam biçimi olarak kabul edip onurlandırırsa, "Arap sokağın"daki çatışmaların yatıştırılacağına inanıyor. Avrupalılar ise, hem Avrupa içinde hem de Müslüman dünyasında İslam kamuoyunun dış politika meseleleriyle ilgilenen kesimine oynamaya daha meyilli görünüyor.

GÜVENİLİRLİĞİ VE AHLAKİ İKNA EDİCİLİĞİ ZAYIFLATMA POTANSİYELİ

Gelenekçilere aşırı derecede uyum sağlamak, güvenilirliğimizi ve ahlaki ikna kabiliyetimizi zayıflatabilir. Gelenekçilerle eleştirel olmayan bir ittifak, onlardan korktuğumuz ve onları bize karşı yatıştırma-ya çalıştığımız yönünde yanlış anlaşılabilir.

Bernard Lewis (2001), Amerikanın gelenekçilere karşı takındığı bu kabullenici ve yatıştırıcı tavrın, Müslümanların, ABD'nin geri çekildiği ve yumuşadığı sonucuna varmasına yol açabileceği konusunda uyarıyor. Bunun yanında, bazı eleştirmenler, değerlerimize sıkı sıkıya bağlı kalmamız gerektiğini savunuyorlar. "Ekümenizm" tek taraflı olarak uygulandığında, uzlaşmaz bir muhalifi size karşı güçlendirirken, kendi ahlaki konumumuzu ise aşındırma riski taşır. Muhaliflerinize karşı uygulayacağınız hoşgörölü davranışlar gibi jestler, dostluk olarak değil, zayıflık göstergesi olarak yorumlanır.

Örneğin, Seyh Abdur-Raheem Green'in (1994) Müslümanların bu minvalde Batı ile ilgili düşünceleri hakkında şöyle söylüyor; ;

"Batı'nın kendisinin gerçekten "demokrasi"ye, hatta "ifade özgürlüğü", "insan hakları" vb. gibi çok değer verdiğini iddia ettiği ideallerden herhangisi birine aslında hiçbir değer vermediği (Menfaatlerine uygun düştüğü zamanlar dışında) pek çok Müslüman tarafından bilinen bir gerçektir."

Halihazırda, İslam kampından bazı saldırgan sesler, insan haklarının evrenselliği gibi medeniyetimiz için temel olan bazı kavramları muhafaza etmenin bizler için ne kadar zor olduğunu bizlere hatırlatıyor. Müslümanlar bunları genel insani değerler olarak değil, Batı kültürüne özgü bir Batı buluşu olarak ilan ediyorlar. *Temel modern değerlerimizi, düşmanlarımızı karşılıklı hoşgörüyü davet etme umuduyla askıya almak, düşmanlarımızı bize karşı cesaretlendirebilecek riskli bir yaklaşımdır.*

REFORMLARI ZAYIFLATMA OLASILIĞI

Uyum, reform eğilimlerini baltalayabilir. Gelenekselcileri aşırı derecede desteklemek, İslam içinde devam eden iç reform çabalarına müdahaledir. Fiili olarak gelenekselcilere destek veren bu konudaki duruşumuz, değerleri bizimkilerle gerçekten uyumlu olanları, yani modernistleri diğer gruplara karşı daha da dezavantajlı hale getiriyor.

MODERNİSTLER

Modernist vizyon ve bakış açısı, Batı kültür ve dinamiklerine en çok uyum sağlayabilecek grup ve vizyondur. Tüm İslami gruplar arasında bu, modern demokratik toplumun değerlerine ve ruhuna en uygun olanıdır. Batı için işe yarayan gelenekçilik değil modernizmdir. Batının modernistlerden yana bir tercih yapması, orijinal İslami doktrinin öğelerinden ayrılma, değiştirme ve seçici olarak görmezden gelme gerekliliğini içeriyor.

Eski Ahit, fiili insan davranışlarını onaylaması ve günümüz modern toplumunda yasa dışı olmaları bir yana, kelimenin tam anlamıyla modern dünyaya zıt bir dizi kural ve değer içermesi bakımından Kuran'dan farklı değildir. Ama bu bir sorun teşkil etmez, çünkü bugün çok az insan Eski Ahit'in modern dünya normlarına karşı olan görüşleri hakkında ısrarcı olabilir. Sözlerimiz aynı şekilde Hristiyanların da İncili harfi harfine yaşamaları gerektiğine dair verilen görüşler için de geçerlidir. Kutsal kitaplardaki metinlerin tarih ve efsane olarak kabul edilen literal metinler olduğunu düşünürsek, bizim için esas önemli olanın bu metinlerde aktarılandan ziyade, Yahudiliğin veya Hristiyanlığın gerçek mesajına dair vizyonumuzun hakim olmasına izin vermek olduğunu vurguluyoruz. İslami modernistlerin de önerdiği yaklaşım tam olarak budur.

Khaled Abou El Fadl (2001, s. 94), literal metnin çağdaş değerlerle çatıştığı durumlar için aşağıdaki çözümü önerir:

Formüle edilmiş olan inanç (İlahi'nin doğası ve normatiflikleri ile ilgili olarak) metnin, belirli çağdaş değerlerle sürtüşme olasılığı göz ardı edilemez. İnsan, Allah hakkında inandığı her şeye aykırı görünen bir metni okuyabilir ve inanılmaz bir inançsızlık duygusu hissedebilir. Hatta "Bu, benim bildiğim Allah'tan gelmiş olamaz!" diye haykıracaktır. Yeterli bir çözüm bulunamamasıyla bireysel aklın ve metinsel belirlemenin çözülemez bir çatışmaya sürüklenmeye devam etmesi de mümkündür. Son tahlilde İslam teolojisi, kişinin vicdanının emirlerine uymasını gerektirir. Karara inanç temelli bir itiraz gerekli olabilir. İnanç temelli itirazlar, kişinin iman duygusuna (Allah'a olan inancına) dayanır. Modernizm aynı zamanda, 13. yüzyılın reformist Müslüman hukukçularına kadar uzanan maslahat veya kamu yararı ilkesini, Kuran'ın hükümlerinin kendisini bile geçersiz kıldığı düşünülen bir şey olarak uygular.

İslam'da değişim ve reform yapılabileceğine dair kesin emareler vardır. Aslında, tarihsel olarak Kuran normlarından bazı açık ve oldukça büyük ayrılıklar zaten gerçekleşmiştir. Kur'an'da net olarak bildirilen bir çok uygulama, hiçbir tartışma olmadan sessizce terk edilmiştir. Buna dair en etkileyici örnek kölelik kurumudur. Kuran, açık ve net bir şekilde köle sahibi olmaya izin verir, ancak en sadık gelenekçi otorite bile bugün bu kurumu savunamaz. Terörizmi haklı çıkarmak için cihadın en aşırı yorumuna tutunan radikal köktencilere ise, "orijinal İslam toplumu (Peygamber ve Arkadaşları) kölelik ahkâmını uyguladı ve Kuran buna izin veriyor" derler. Köleliğin iyi olduğuna ve yeniden tesis edilmesi gerektiğine inanırlar.

Farklı fraksiyonlar konu hakkında farklı tutum takınsalar dahi, mesele hiçbir zaman hadiseler dayalı olarak ciddi bir bilimsel temel üzere tartışılmamıştır. Sözsüz bir fikir birliği onu ortodoksiden, yani dogma olmaktan çıkarmıştır. Bu, İslam'ın dogmatik değerler konusunda değişen bir medeniyet konsensüsüne diğer büyük dünya dinlerinden daha bağışık olmadığını göstermektedir.

MODERNİZM AYDINLARA VE LİDERLERE SAYGI DUYMUŞTUR

Modernist İslam'ın pek çok potansiyel lideri ve sesi, kusursuz bilimsel referansları ve İslami doktrin ve teolojinin kapsamlı bilgisini, modern bir eğitim ve değerler seti ile birleştiren müntesipleri vardır. Bu şahıslardan bazıları yerel topluluklarında veya akademik çevrelerde öne çıkıyor. Modernleştirici gelenekçilik ile modernizm arasındaki bazı "sınırdaki" kişiler de bu potansiyel role uyuyor. Örneğin Bosna Baş Müftüsü Mustafa Cerić.

Ayrıca yazıları Amerika Birleşik Devletleri'nde daha iyi bilinen bir kişi, UCLA'da İslam Hukuku Profesörü Khaled Abou El Fadl'dır. Saygın bir modernist bilgin ve yazar olan yazarın yazıları, hem geleceğin hem de köktencilerin yaklaşımlarına yönelik bir çok eleştiri getiriyor. Çağdaş Müslüman dünyasının korkunç durumunun iç gözlem, eleştirel bir içgörü ile değerlendiriyor. Batı ile bir medeniyet savaşına girilmesinin gerekliliği gibi fikirlerin terk edilmesi gerektiğine inanıyor.

"İslami Ahit Önerisi"nin yazarı Muhammed Şahrur, Arapların siyasi özgürlük, çoğulculuk, demokrasi ve eşitliği içeren **"21. yüzyılla başa çıkmak için bir plana sahip olma"** ihtiyacını vurgulamaktadır. Şerif Mardin, sivil toplum kavramını İslam ve İslam tarihi ile uyumlu hale getirmeye çalışır (Mardin, 1996). Fethullah Gülen, tasavvufun güçlü bir şekilde etkilenen ve çeşitlilik, hoşgörü ve şiddetsizliği vurgulayan İslami modernitenin bir versiyonunu ortaya koymaktadır (Gülen, 1999). Yazıları çok uluslu güçlü bir takipçi kitlesine sahiptir.

Bassam Tibi, Avrupalı bir Müslüman modernist örneğidir. Modern laik toplumun değerlerine ve uluslararası insan haklarına tabi olan reformist bir İslam'ın entelektüel yaratımını savunur. Diaspora toplulukları ve bu toplulukların talepleri söz konusu olduğunda, demokratik kurallar çerçevesinde bu diasporalara ev sahipliği yapan

Ülkelerin değerlerine ve yasalarına saygı gösterilmesi gerektiğine inanır. (Tibi, 2002).

Çağdaş İran, ilham verici sivil hak kahramanları olarak rol model olacak ve ne sürülebilecek bir dizi muhalif üretti. Bu muhalifler kişisel haklarını alenen savunmaları sayesinde bir çok zulme maruz kalmalarına rağmen İran ğrenci hareketinin kahramanları haline geldiler. Onların görüşleri ve fikirleri, bu zamana kadar edindikleri tecrübeleri ve baskıcı devlet yetkilileriyle karşı karşıya gelme cesaretleri, insanlara tanıtılmalı ve desteğimiz esirgenmemeli.

MODERNİSTLERİN ZAYIF YÖNLERİ

İdeolojik gerekçelerle modernistler, demokratik İslam'ı geliştirmek ve yaymak için en güvenilir araçlardır. Ancak mevcut gerçeklikte, etkinliklerini önemli ölçüde azaltan bir dizi handikap altında faaliyet göstermektedirler. Diğerlerinin çoğunun altında yatan en temel handikapları finansaldır. Gcl destekleyiciler her zaman köktendincilerin arkasında durur ve onlara muazzam kaynaklar sağlar. Para, altyapı, silahlar, medya ve diğer popüler platformlara erişim, eğitim ve refah kurumları üzerinde kontrol vb. nemli kaynaklar bunlardan bir kısmını oluşturur. Vergi (Zekat) toplarlar; sübvansiyonlar ve bağışlar alırlar. İşletmeler ve vakıflar gibi bağımsız gelir kaynaklarına sahiptirler. Modern medyanın desteklediği camiler, okullar, sosyal ve refah programları aracılığıyla “kendilerine esir ettikleri bir izleyici kitlesine” sahiptirler. Hem köktendincilerin hem de gelenekçilerin kendi yayınevleri, radyo ve TV istasyonları, okulları, gazeteleri vb. vardır. Modernistlerin bu imkanlarla karşılaştırılabilir hiçbir şeyi yoktur.

İkinci handikap siyasidir. Köktenci veya gelenekçi bir çevrede yaşayan ve politik olarak aktif olan modernistler, herhangi bir yerden kendilerine destek almaktan uzaktır ve duruşları onları bir çok farklı tehlikeye maruz bırakmaktadır. Dinden çıkmakla suçlanabilir, mahkemeye çıkarılabilir, yazı yazması ve çalışması engellenebilir, çeşitli şekillerde tacize uğrayabilir ve hatta lme mahkum edilebilirler.

İzole bireyler olarak çalıştıkları sürece bu onlar adına bir zayıflıktır. Ancak destek ve hareketle bağlantılı olarak, diğer özgürlük ve insan hakları hareketleri gibi, bazı bireylerin kahraman, rol model ve lider olarak yetiştirilmeleri gerekir. Batı'da veya diğer modern ortamlarda, modernistlerin farklı bir handikapı vardır: İyi eğitilmiş ve iyi entegre olma eğilimindedirler. İlginç görüşlere sahip gibi görünürler fakat kendi dinlerini yayma eğiliminde de değillerdir.. Kitlesel pazar propagandası değil, akademik metinler veya başyazılar yazma eğilimindedirler. Bu özellikleri, çalışmalarını nüfusun büyük bir kısmı, özellikle de arayış içerisindeki gençler için nispeten erişilemez hale getiriyor.

Yukarıda adı geçen yazarlardan biri olan KhaledAbou El Fadl, İslam fıkhnının farklı okullarını ve felsefelerini eleştiren uzun ve karmaşık kitaplar yazmaktadır. Suudi dini kurumlarının daha absürt dini fetvalarına ilişkin analizlerini içeren kitapları son derece okunabilir ve eğlencelidir.Tavsiye edebileceğimiz bir diğer yazar olan Bassam Tibiise siyaset bilimi alanında akademik kitaplar yayınlamaktadır.

Modernistler, medreselerde veya cami kuran kurslarında öğretmen değil, üniversitelerde profesör olurlar. Herkes gibi giyinirler, bu da onların Amerikalılar nezdindeki çekiciliklerini azaltıyor ve kendilerini sosyal manada diğerlerinden bir türlü ayırmıyorlar, bu da onları bulmayı zorlaştırıyor. İslam onların baskın kişisel kimliği olmadığı için İslami örgütler veya kulüpler kurmaya meyilli de olmuyorlar. Böyle faaliyetlerin onların kötü görünmelerini sağladığına inanıyorlar.

MODERNİZMİN İKİ ÖZEL ÖRNEĞİ

Modernizmin iki özel varyantı ayrı ayrı düşünülmelidir: Batı'daki Müslümanlar tarafından uygulanan İslam ve küresel gençlik kültürü. Milyonlarca Müslüman, tarihi İslam'ın kalbinin attığı yerin dışında, yani Batı'da yaşıyor. Bu insanlar hayatları boyunca Batı'da sosyalleşti ve eğitim gördü. Burada ya kendi topluluklarını ve alt kültürlerini oluşturdular ya da egemen topluma asimile oldular. Bunun onların İslam'ı yorumlamaları ve uygulamaları üzerinde ne gibi bir etkisi oldu dersiniz? Acaba Batı dünyasında yetişen bu gençler, Modern bir demokratik İslam'ın geliştirilmesinde bir kaynak olabilirler mi?

Doğu Avrupa'da Balkan Müslümanları, İslam'ın dogmatik ancak asimile edilmiş, sekülerleştirilmiş, modernist bir çeşidini geliştirdiler ve şimdi uyguluyorlar (Schwartz, 2002). Doğu Avrupa ayrıca Batı İslami dostluk ve işbirliğinin çarpıcı örneklerini sunmaktadır. Gayrimüslim Avrupa sivil toplumu Doğu Avrupa'da özellikle Bosna ve Arnavut Müslümanlar için etkileyici bir destek topladı ve yüksek miktarda dayanışma ve inisiyatif sergiledi. Bu durum Doğu Avrupalı Müslümanların Batının sivil halkı ile iyi bir etkileşim kurmasına sebep oldu. Katolik bir kuruluş olan "Caritas", Avusturyalı vatandaşlardan süpermarket faturalarına Bosnalı komşuları için küçük bir miktar bağış eklemelerini isteyerek bir günde bir milyon dolar topladı. İlginç bir şekilde, kampanya, kuşatılmış Boşnaklara "komşu" oldukları için yardım edilmesi gerektiği fikrine dayanıyordu. Kampanyada hiçbir dinsel argümandan bahsedilmiyordu. Yakın tarihin bu bölümü daha fazla öne çıkmayı hak ediyor.

Yüz binlerce Bosnalı mülteci, bu çatışma sırasında Batı Avrupa toplulukları ve bireysel aileler tarafından sıcak bir şekilde kabul edildi. Uluslararası ceza mahkemeleri, Balkanlar'da Müslümanlara karşı etnik temizlik yapanları cezalandırmak için laik insan hakları ilkelerini uyguluyorlar ve onlar için laik zeminde adalet arıyorlardı. Balkan Müslümanları, Müslüman dünyasının çoğundan daha yüksek bir gelişme düzeyine sahiptir. Bu, Batı ile dostluğun mümkün olduğunu ve

demokratik değerleri benimsemenin arzu edilen sonuçlara ve daha iyi bir yaşam kalitesine yol açtığını diğer Müslüman topluluklara gösterebilir. Batı Avrupa'da milyonlarca Müslüman yaşıyor. 11 Eylül'ü takip eden soruşturma çabalarının bir sonucu olarak endişe verici bir şekilde, aşırılık yanlısı terör örgütlerinin bu Müslümanlar üzerlerindeki etkilerinin giderek arttığı biliniyor. Ancak veriler, Avrupalı Müslümanların açık bir çoğunluğunun modernist veya laik olduğunu da gösteriyor. Bu topluluğun entelektüel liderlerinden biri olan Bassam Tibi, yıkıcı İslami aşırılığa karşı bir siper olarak “Euro-İslam”ın aktif gelişimini tavsiye ediyor. Bu, modernist Avrupalı Müslümanların neye inandıkları ve inandıklarını nasıl uyguladıkları hakkında daha iyi bilgi edinmeyi, İslam'ın moderniteyle bu kaynaşmasını teşvik etmeye bağlıyor. Gelenekçilerin ve köktencilerin (azınlık) Avrupa İslam'ını temsil etmesine ve tanımlamasına izin vermek yerine, bu konumu kodlamanın ve yaymanın yollarını bulmayı gerekli görüyor.

Avrupa hükümetleri ise lojistik kolaylık sağlamak için gelenekçi kesimi destekleme eğiliminde. Özellikle Fransa, kendisine kolaylık sağlamak ve bir kontrol mekanizması olarak kullanmak amacıyla bir tür “İslami kilise” istiyordu. Fransızlar, Müslüman azınlık ile olan ilişkilerini bu “İslam Kilisesi” projesi üzerinden yürütmek istediler. 11 Eylül'den sonra, daha iyi bir genel bakış elde etme ve “Fransız Modeli İslam” projesi için gelenekçi ve resmi bir ses yaratma arzusu daha da arttı. Ancak bu, İslam'ın iç güç dengesine güçlü bir müdahale olarak algılandı ve çok tepki çekti. Amaç aşırılık yanlılarını zayıflatmak iken, bu projelere gösterilen reaksiyonlar ile ülkede varlık gösteren modernistleri ve laikleri de ortadan kaldırdı. Tüm bu gelişmelere rağmen Fransızların bu girişimlerinin sonuçlarının dikkate alındığına veya alternatiflerin araştırıldığına dair maalesef hiçbir belirti yok.

Amerikan İslamı: Aynı şey “Amerikan İslamı” için de geçerlidir. “Kamusal yüzü” gelenekçidir. Bu, kısmen varsayılan olarak ve kısmen ABD hükümetinin kamu diplomasisi çabalarının bir sonucudur -bu soruya daha sonra döneceğiz.- Şimdilik, gelenekçiliğin “Amerikan İslamı”nı temsil etmesine izin vermenin sosyolojik gerçekliği

yansıtmadığını söylemek yeterlidir (Haddad ve Lummis, 1987). Avrupa ve ABD'deki benzer araştırmalar, köktendincilerin ve gelenekçilerin azınlıkta olduğunu göstermektedir (Smith, 1999). Buna rağmen köktendincilerin ve gelenekçilerin İslam adına konuşma ve İslam'ın kamuoyu algısını tanımlama yetenekleri, sayılarını ve gerçek önemlerini fazlasıyla aşmaktadır.

Demokrasinin gelişimini desteklerken bu imajı düzeltmenin bir yolu da, göçmen ve etnik topluluklardan kaynaklanan sivil ve kültürel derneklere daha fazla destek vermek olacaktır. Batılı Müslümanların aşırı İslamlaşması, kimliklerini ifade ettikleri diğer yollara (müzik, kültür, tarih dersleri vb.) dikkat ve destek verilirse düzeltilebilir ve önenebilir. Gelenekçiler bazı karşılaştırmalı avantajlara sahiptir. Açık sözlüdürler ve dileyen herkes onlara rahatça ulaşabilir. Örgütler, camiler, dernekler gibi sağlam alt yapıları vardır. Dış finansmandan yararlanabilirler. Uluslararası köktendinci ve gelenekçi kaynaklar, onlara dağıtmak için bir çok farklı ve kolay elde edilebilen kaynak sağlayabilir.

Fundamentalistler ve gelenekçiler bu nedenle şu anda güncel söylemlere hakimdir. Kitlelere hitap eden kitapların çoğu onlar tarafından yazılır veya onların İslam versiyonunu yansıtır. Küçük bir örnek olarak, Maryland halk kütüphaneleri, genç okuyuculara bu dini tanıtmayı amaçlayan İslam hakkında birkaç tanıtım metni bulundurur. Fakat bu metinlerin hepsi muhafazakar bir gelenekçi - köktenci bakış açısıyla yazılmıştır. "I Am a Muslim (Aggarwal, 1985)" isimli eser büyük dinleri anlatan bir kitap dizisinin parçasıdır. Son derece muhafazakar ve son derece yoksul bir alt-orta sınıf Pakistanlı ailenin yakın zamanda İngiltere'ye göç etmiş olan 11 yaşındaki oğlunu konu alır. Metin, aslında oldukça tartışmalı olan bir dizi ifadeyi İslami hakikat olarak öne sürüyor.

Örneğin,

Kadınların erkeklerle birlikte namaz kılmaları caiz değildir.

Kadın, elleri ve yüzü hariç, başından ayaklarına kadar örtünmelidir.

Çocuklar büyüdülerinde bile her konuda anne babalarına itaat etmelidirler.

Bir kız daha önce tanışmadığı biriyle evlenebilir.

Özel durumlarda Müslüman bir erkeğin birden fazla karısı olabilir.

Çok eşliliğin yasadışı olduğu İngiltere'deki Müslümanlar için alakasız olan son ifade dışında, bu ifadelerin hiçbirisi doğru değildir. Anne babaya itaat, İslam'la ilgisi olmayan geleneksel toplumun bir değeridir. Kuran ve hadis, kadının evliliğe rızasını şiddetle vurgular ve Peygamber defalarca, özgür seçim hakkı verilmeyen kız ve kadınların evliliklerini feshetmeyi gündem etmiştir. Bu resimli kitapta, üç yaşındaki kız kardeşi de dahil olmak üzere Nazir'in ailesinin kadın üyeleri, dev şallara tamamen sarılmış durumda resmedilmişler. Kitaptaki erkeklerin hiçbirisi, ortam İngiltere olmasına rağmen, Batılı elbise giymiyor ve çoğunun sakalı var.

Montgomery County Kütüphanesi rafındaki bir sonraki kitap, 2002'de "İnançlar Dünyası" serisinde basıldı ve birçok illüstrasyonla cömertçe dekore edildi. Bu kitap da benzer şekilde dinin sadece köktenci ve gelenekçi versiyonlarını anlatıyor. Kitapta tasvir edilen düzinelerce kadından hiçbirisi başörtüsüz değil ve çoğunluğu da abartılı bir örtü ile tasvir edilmiş. Metin, çok az bir ifadeyle "Müslümanlar, kadınların her zaman mütevazı giyinmeleri gerektiğine inanırlar" diyor. Bazı ülkelerde bu, başörtüsü takmayı içerir, ancak diğerlerinde baştan ayağa örtünmek anlamına gelir. Ya ikisini de yapmayan milyonlarca Müslüman? Peki ya surenin erkeklerin de mütevazı giyinmesini gerektiren diğer yarısı?

ABD kültürünün bazı yönleri de gelenekçi avantajı pekiştiriyor. İslami kıyafet giyinme özgürlüğünün en sorunsuz yaşanacağı ülkelerden birisi de Amerika. Bu sebepten ötürü Amerikan medya

kuruluşları bir illüstrasyon (resimleme) hazırlamak istediklerinde, Amerikan toplumu içerisinde kendi İslami kıyafetleri ile gezen Müslümanları referans alıyorlar. Politikacılar da aynı nedenden dolayı onları kayırıyorlar. O zaman da Müslümanlara "iliştikleri" hemen ortaya çıkıyor. Bu yaklaşım, demografik ve politik gerçeklerin çarpıtılmış bir görünümünü sunmaktan başka işe yaramaz.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Uluslararası Bilgi Programları himayesinde hazırlanan "Amerika'da Müslüman Yaşamı" isimli Web sitesi, yazınsal ve görsel olarak tamamıyla gelenekçi içeriğe adanmıştır. Sitede resmedilen tüm kadınlar ve kızlar, hatta küçük çocuklar bile başörtüsü takıyor. Bir süpermarket sahnesinde yüzleri bile kapalı iki kadın görülüyor. "Kaliforniya Ailesi" başlığı altında, etnik veya ulusal bir anlamı olmayan, ancak İncil'in yeniden canlandırılmasından çıkmış gibi görünen, kendine özgü belirsiz bir elbise giymiş bir eş görüyoruz. Bir panayıra, okul sporlarına ve bir gençlik konferansına katılan çocukların tümü, İslami kıyafetlerin en uç çeşidini giymiş olarak gösteriliyor. Bu resimler Amerikan İslam'ının ana akımını yansıtmamakta, ancak ABD İslam toplumunun marjinal bir kesimini göstermektedir. İçerik de aynı yaklaşımı izliyor.. Bu metin, "şeriat ve onun özel hükümlerine titizlikle uyulması gerektiğini" iddia ediyor ve temel İslami değerleri bozabilecek veya altüst edebilecek batı kültürünün olası etkilerinden sakınmaktan bahsediyor.

ABD Müslüman toplumu içinde bu konularda çeşitli görüşlerin olabileceğine dair hiçbir ipucu yok. Had cezalarını içeren "şeriatın titizlikle uygulanmasının" ABD yargı sistemine nasıl uyacağına dair herhangi bir tartışma da yok.

Radikal köktencilik gençliği harekete geçirmede maalesef çok başarılı oldu. Devrim Muhafızları, Taliban, Hamas, İslami Cihad ve El Kaide, hepsi gençlerin, özellikle de genç erkeklerin kitlesel desteğini kazanmayı başardılar.

Fundamentalizm, kendisini kafası karışık olan gençlere çekici kılan bir takım niteliklere sahiptir, ancak aynı zamanda gençlerin ona

karşı saf değiştirmesine neden olabilecek önemli zayıf yönleri de vardır. Köktenci siyasi stratejideki bu büyük kusur şimdiye kadar istismar edilmedi. Fundamentalizmin gençler için çekiciliği, kışkırtıcı ve radikal olması ve adaleti ve mazlumlari (özellikle Filistinliler tarafından sembolize edildiği şekliyle) temsil ediyor gibi görünmesine dayanmaktadır.

Ortadoğu bağlamında İslami radikalizm, yozlaşmış, dış bağlantılı veya yalnızca başarısız olmakla sıfatlanmış olan rejimlere meydan okumanın bir yolunu ve gençlerin Filistin meselesiyle ilgili duygularını ifade etmesinin önünü açan bir akımdır. Batı'nın bu politikaları da zaten saldırgan olan radikal İslamcılarının çoğunluğunu rahatsız ediyor ve radikalizmi, bu kişilerin hoşnutsuzluklarını ifade etmeleri için kolay ve çekici bir araç haline getiriyor.

Fundamentalizm, eklektik, etki odaklı politik radikalizm için bir şemsiye sağlar. Arayış içerisinde olan gençlere hızlı bir gurur, kimlik, aidiyet ve hedef ideali sunar. Üyelik sığ, kolay elde edilen bir düzeyde işler. Eğitici materyallerin çoğu kitaplardan ziyade çabuk okunabilen risalelerdir. Gençler için köktencilik bir mezhep gibi işleyebilir. Vurgu yapılan nokta, yasaklar, katı emirler ve ritüellerdir. İslam'ın dışa dönük formu üzerinde; yani sakal, İslami kıyafetler, başörtüsü gibi sembolik noktalar üzerinde özellikle dururlar. Tüm bunların psikolojik değeri oldukça açıktır. Yapısı ve disiplinli görünümü, aynı hedefe odaklanma noktasında birliktelik duygusunu pekiştirir.

Modern bir aileye karşı isyan etmek ya da Batı toplumunda yaşayan bir kadının, bu toplum içerisinde başörtüsü takması gibi basit eylemler, radikaller tarafından abartılıp istismar edilir. Bu gibi hareketleri gerçekleştirenler düşük riskli bir "cesaret testi"nden geçmiş sayılır ve "grup içi" onay almış olunur. Bu kişilerin tavırlarının seküler ya da daha modern çevrelerde yarattığı sıkıntı ve kafa karışıklığı kendilerine anında memnuniyet verir.

Ancak bilinmelidir ki radikal köktencilik, gençleri kendisine karşı saf değiştirmeye iten birçok özelliğe de sahiptir. Bu radikaller kendilerine mensup olan gençlerin hayatlarına fazla değer vermezler. Radikal İslam, gençlerin idealizmine ve kahramanlık duygularına hitap ederek onları top mermisine ve intihar bombacılarına dönüştürür. Medreseler özellikle erkek çocuklarını genç yaşta ölmeleri, şehit olmaları için eğitir. Müslüman gençlik, 1960'larda Batılı gençliğin yaptığı gibi, olaylara nesiller arası bir mercekla bakmaya başlarsa, intihar bombacılarının ve şehitlerin çoğunun neden 30 yaşın altında olduğunu sorgulamaya başlayabilirler. Bu gençlere empoze etmemiz gereken, bu fikirlere neden sadece gençlerin rağbet ettiğini onlara sorgulatmamızdır. Şayet üzerine patlayıcı bağlayıp bir yerde bunu infilak ettirmek mantıklı ve kabul edilebilir bir eylem ise, o halde neden bunu genel olarak gençler yapıyor da yetişkinler bundan uzak duruyor?

Fundamentalizm, gençliğin ve ergenliğin doğal dürtülerine ve biyolojisine karşı çalışır. Romantik ve cinsel dürtüler bu yaş grubunun normal bir parçasıdır. Fundamentalizm bunların bastırılmasını veya katı bir şekilde yüceltilmesini talep eder. Bu nedenle, gençlerin ekonomik ve diğer nesnel çıkarlarının yanı sıra psikolojik ihtiyaçların önemli bir kısmını göz ardı eder.

Fundamentalizm demografik olarak çok riskli bir oyun oynuyor. Arap ve Müslüman toplumların demografisi büyük ölçüde gençlere yöneliktir. Fundamentalizm, demografik olarak güçlü bir genç neslin, otoriter yaşlı erkeklerin bir azınlığı tarafından manipüle edilmesine ve tahakküm altına alınmasına izin verilmesini sağladı. Gençler kendi toplumlarında ya da aşiretlerinde bulunan yaşlıların kendilerini yönlendirdiğinin farkına varabilirse, onları bu yönlendirmelerden uzaklaştırıp özgür düşünmenin değerini empoze edip bir gençlik hareketi meydana getirebiliriz.

Fundamentalist İslam, nüfusun yarısı olan kadınlara düşmandır. Gençlikte olduğu gibi, ideoloji şu ana kadar kadınları siyasi aktörler

olarak aciz bıraktı. Ebeveynlerinin ve büyükanne ve büyükbabalarının temsil ettiği ahlaki değerlerle ilişkili mütevazı, ılımlı bir ideoloji olan gelenekçilik, gençlere ilham vermenin bir yolu olarak köktencilğe göre daha dezavantajlıdır. Öte yandan modernizm, daha cesur ve yaşadığımız çağın gereksinimlerine daha uygun bir rakip olabilir. Aynı zamanda modernizm gençlerin ve kadınların özgürlük haklarını onlara iade etmeyi vaad ettiğinden avantajlı bir konuma sahiptir.

Sufiler

Sufiler hiçbir kategori için hazır bir eşleşme değildir, ancak biz burada onları modernizme dahil edeceğiz. Tasavvuf, İslam'ın açık, entelektüel bir yorumunu temsil eder. Afganistan gibi tasavvuf geleneğine sahip ülkelerde okul müfredatı, normları ve kültürel yaşam üzerindeki tasavvuf etkisi güçlü bir şekilde teşvik edilmelidir. Şiiri, müziği ve felsefesiyle tasavvuf, dini aidiyetlerin dışında güçlü bir köprü rolüne sahiptir.

İslami radikalizm sorunu - tezahürleri, altında yatan nedenler ve diğer sosyal ve politik çatışmalarla karışma eğilimi - bunu son derece karmaşık bir mesele haline getiriyor. Bu zamana kadar zikrettiğimiz problemlerin tek bir doğru yaklaşım veya çözüm yolu yoktur ve kesinlikle tanımlanabilir bir “düzeltme” yönteminden de bahsedemeyiz. Bunun yerine, kendi temel değerlerimize sağlam ve kararlı bir bağlılığa dayanan ve siyasi İslam yelpazesindeki bazı aktörler ve konumlar ile taktik ve çıkar odaklı işbirliğinin düşünüldüğü kadar basitçe mümkün olmadığını anlayan karma bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu yaklaşım farklı bağlamlara, popülasyonlara ve ülkelere uygun bir dizi esnek duruşa sahiptir. Bu yaklaşım, sivil, demokratik İslam'ın ve modernleşme ve kalkınmanın gelişimini güçlendirmeyi ve teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Oluşabilecek her türlü farklı duruma karşı uygun şekilde başa çıkmak için gerekli esnekliğe sahiptir ve bu özelliği ile istenmeyen olumsuz etkilerin tehlikesini son derece azaltır. Aşağıdaki taslak, böyle bir stratejinin nasıl görünebileceğini açıklamaktadır:

- Önce modernistleri destekleyin, onlara görüşlerini dile getirebilecekleri ve yayabilecekleri geniş bir platform sağlayarak İslam vizyonlarını gelenekçilerinkine kıyasla geliştirin. Gelenekçiler değil, onlar yetiştirilmeli ve çağdaş İslam'ın yüzü olarak halka sunulmalıdır.

- Durum bazında laikleri destekleyin.

- Laik sivillerin kültürel kurum ve programlarını teşvik edin.

- Gelenekçileri, köktencilere karşı ayakta tutacak kadar (eğer ter-cihlerimiz buysa ve nerede olursa olsunlar) ve bu iki grup arasında daha yakın bir ittifakı engellemeye yetecek kadar destekleyin. Gelenekçiler içinde, modern sivil toplumla nispeten daha uyumlu olan-ları seçici bir şekilde teşvik etmeliyiz. Örneğin, bazı İslam hukuk ekolleri, adalet ve insan hakları görüşümüze diğerlerinden çok daha uygundur.

- Son olarak, İslami ve ideolojik duruşlarındaki zayıf noktalara vurarak köktencilere enerjik bir şekilde karşı çıkın, hedef kitlelerindeki genç idealistlerin ve dindar gelenekçilerin onaylamayacağı şeyleri ortaya çıkarın. Örneğin yozlaşmaları, vahşilikleri, cehaletleri, önyar-gıları ve tezahürleri, İslam'ı uygulamalarındaki hatalar ve yönetme konusundaki yetersizlikleri.

Bu genel yaklaşımı desteklemek için aşağıdakiler gibi bazı ek, daha doğrudan faaliyetler gerekli olacaktır:

- İslam'ı tanımlama, açıklama ve yorumlama konusundaki kök-tenci ve gelenekçi tekeli kırmaya yardımcı olun.

- Günlük sıradan yaşantı ile ilgili soruları yanıtlayan ama bu basit mevzular dışında kalan konular için modernist İslami hukuk görüş-leri sunan bir Web sitesini açmak ve yönetmek için uygun modernist akademisyenleri belirleyin.

- Modernist akademisyenleri ders kitapları yazmaya ve müfredat geliştirmeye teşvik edin.

- Modernistlerin kitap çalışmalarını, köktenci yazarların broşürleri kadar erişilebilir kılmak için sübvansiyonlu (para desteği) oranlarda tanıtım kitapları yayınlayın.

- İslam'ın ne anlama geldiğine ve ne anlama gelebileceğine dair uluslararası modernist görüşü genişletmek için modernist Müslümanların düşünce ve uygulamalarını tanıtmak adına radyo gibi popüler bölgesel medyayı kullanın.

İslam'da reform yapmak için mevcut çabaların çoğu, geleneksel ortodoks İslam'ın kendisine yabancı olan kişilerin eleştirdiği kısımlardır. Bu eleştiriler genel olarak İslam'daki mevcut çağa ayak uyduramayan belirli kurallar ve uygulamalar üzerindeki tartışmalara odaklanıyor. Kutsal kitap olarak Kuran, genel olarak (evrensel olmasa da) eleştirinin ötesinde dogmatik ve eleştirilemez bir inançla kabul edilir. Ancak Kuran'ın hiç kapsamadığı veya sadece belirsiz bir şekilde atıfta bulunduğu birçok konu var.

Neredeyse İslam'ın başlangıcından bu yana, karşıt görüşlerin savunucuları, başta hadis konusu olmak üzere kendi görüş ve yorumlarını ortaya koymuşlardır. Bu ideolojik çatışma biçimini “hadis savaşları” olarak adlandırabiliriz. Sivil toplum ve demokrasi değerleri hadislere dayanarak savunulabilir ve bu raporun araştırma aşamasında ilk olarak araştırdığımız yaklaşım da buydu. Ancak neticede hadis, birçok nedenden dolayı asla ikincil, taktik bir araçtan öteye gidemez. Her halükarda hadis, bir meseleyi karara bağlamak için bir yol sağlamaz. Her zaman taban tabana zıt görüşlerin eşit meşruiyet talep etmesine imkan tanır.

Bazıları, kişinin köktendincilerle ve gelenekçilerle hadis düzeyinde ilişkiye girmemesi gerektiğini savunuyor. Örneğin İbn Warraq (1995, s. 293) bu metinlerin yorumlanmasında radikallerle, fanatiklerle ve mollalarla tartışmanın, onların şartlarına göre, onların kurallarıyla ve onların zemininde savaşmak olduğuna inanmaktadır. Şöyle devam ediyor; *“Hadisçilere karşı ürettiğiniz her metin, onların metinleriyle çelişen bir düzine başka metin ortaya çıkarıyor. Reformistler,*

yaptıkları zihinsel jimnastik ne olursa olsun, bu terminoloji ve metinlerle hadisçilere karşı kazanamazsınız.”

Bununla birlikte, “ Hadis Savaşları” belki kazanılamasa da, en azından Müslüman nüfusun bu kadar büyük bir bölümünün okuma yazma bilmediği, eğitimsiz olduğu, yerel yönetimlere boyun eğdiği, İslami kurallara uymak zorunda olduğu gibi hakikatlere dikkat çekilmesi sağlanabilir. Müttefiklerimizin en azından bir çıkmaza ulaşmak için bile yeterli mühimmata ihtiyacı var. Köktenci İslam'ın korkulunun ötesinde bir versiyon haline gelmesini asla tahayyül edemeyiz. Teoride, hadis çalışması bir bilimdir ve gerçekten de oldukça karmaşıktır. Ancak pratikte işler böyle yürümez, pratikte katı standartlar anlamsızdır ve siyaset mekanizması her zaman üstün gelir.

Hadislerin tasnif edilmesi, İslam alimleri nazarında son derece karmaşık normlarla ele alınmıştır. Hadisin, bağlamı ve güvenilirliği olan çok sayıda karmaşık değişken tarafından değerlendirilmesi gerekir. Bu değişkenleri şöyle sıralayabiliriz:

- Orijinal kaynak kim?
- Orijinal kaynak ne zamandan beri Müslümandı?
- Peygamber'e ne kadar yakındı?
- Anlatılan olaya doğrudan ne kadar dahil oldu?
- Anlatılan olaya dair herhangi bir bağımsız doğrulama var mı?
- Bu kişiden başka hangi rivayetler gelmektedir?
- Ne kadar güvenilir olduklarına nasıl karar veriliyor?
- Kişi ne kadar zeki ve eğitimliydi?
- Kişi olayı hatırladı mı yoksa daha önceden aldığı notlara mı başvurdu?
- Kişinin bir menfaati var mıydı yoksa tarafsız bir gözlemci miydi?
- Bu anlatım ve aktarım nasıl gerçekleşti?

- İletimde - zincirde boşluklar var mı?

- Zincirin halkaları ne kadar güvenilir?

Ayrı bir analiz zinciri, anlatının özüyle ilgilenir:

- Anlatılan Peygamber'in bir sözü mü, yoksa yaptığı bir eylem mi, yoksa her ikisi mi?

- Belirli bir şey yaptıysa, bu şeye izin verildiği sonucuna varılabilir mi?

- Kendi huzurunda başkaları tarafından bir şey yapılırsa ve onları azarlamaktan kaçınırsa, bu hareketin onaylandığı anlamına gelir mi?

- Peygamber bir eylemde bulunduğudaki gerçek niyeti neydi? Örneğin, şaka yapmış olabilir mi?

Son olarak, hadislerin bir hiyerarşiye yerleştirilmesine izin veren ilkesel mülahazalar vardır:

- Belirli bir hadisin uygulanması kamu yararına mı yoksa sadece bir bireyin çıkarlarına mı yarar?

- Topluluk yaşamını kolaylaştırıyor mu yoksa zorlaştırıyor mu?

- Hukukçular ve toplum pratiği bu konuda hemfikir mi yoksa aralarında anlaşmazlık mı var?

Alimler, hadislerin değerlendirilmesi ve uygulanması için geçerli olan “kurallardan sadece bazılarını” sıraladıklarında, yoğun bir birikim ve ilmi altyapıya ihtiyaç duyarlar. Ancak uygulamada, bir hadisin koşullarını ve kökenlerini tartmak ve değerlendirmek için böyle bir çaba gösterilmez. Gerçekte hadis, halk sözleri düzeyinde işler, tek-rar ve özlülük yoluyla güvenilirlik ve popülerlik kazanır. Daha önce atıfta bulunulan İslami Web siteleri sık sık hadislerden bahseder, ancak çoğu zaman bir kaynak belirtmeye veya belirli bir hadisi hangi külliyattan aldıklarını veya hangi versiyonu kullandıklarını söyleme zahmetine girmezler. Aslında bu yapılan, olsa olsa bir hadisi zikre-dip, sonra bu hadisin var olduğunu iddia etmektir. Bu web sitelerin

sahiplerinin bu davranışları, bu hadisleri tasnif edip günümüze ulaştıran eski hadis alimlerinin çabaları ile kıyaslanamaz bile.

El-Buhari'nin, genellikle en yetkili ve güvenilir hadis koleksiyonları olarak kabul edildiğini düşünün. Kendisi tam 600.000 hadis topladı, onların gerçekliğini inceledi, 7.600'ü hariç hepsini eledi, birbiri ile tekrar eden fazla rivayetleri sildi ve geriye yaklaşık 4.000 hadislik bir koleksiyon kaldı. Mabrook Ismaeel (2003), *“Al-Buhari'nin iddiasının parametrelerine bakalım. Her hadisi işlemek için bir saate izin verseydik, yaklaşık yetmiş yıl boyunca hiç durmadan çalışmak zorunda kalacaktı. Her bir hadisin, her bir halkasının yakından incelenmesi gereken uzun bir nakil zinciri yoluyla Peygamber'e kadar geri iz sürülmesi ve her zincirin biri hariç hepsi ölü olan altı veya yedi nesilden müteşekkil bireylerden oluşması gerekirdi. Yine de bu işi on altı yılda tamamladığı söyleniyor. El-Buhari'nin bu kadar çok hadisi incelemesi fiziksel olarak mümkün müydü? Cevap hayır.”*

Hadislerin yapamadığı şey, herhangi bir konuyu selim ve otoriter bir şekilde karara bağlamaktır. Esasen “Hadis Savaşları” yıpratma savaşlarıdır. Tartışılacak konular sonsuzdur ve birbirinden farklı çok sayıda ayrıntıya sahiptir.

Herhangi bir konu üzerindeki argümanların mükemmelliği, insanları dünya görüşlerini değiştirmeleri için ikna etmez; daha ziyade hangi uzmana başvuracaklarını, hangi tefsirlere yöneleceklerini, bu engin hazineden hangi hadisleri çıkaracaklarını, sahip oldukları dünya görüşleri belirler.

Örneğin, köktenciler müziğin yasak olduğunu söyleyebilirler. Taliban Afganistan'da iktidara geldiğinde, dini ilahiler dışında tüm müzikleri derhal yasakladı. Ama Peygamber'in dünyevi müziği sevdiğine dair kanıtlarımız var. Bir keresinde, düzenlediği bir düğün için şarkıcı tutmayı unuttuğu için karısını azarladı. Daha sonra onun için o etkinlik sırasında çalınması gerektiğini düşündüğü geleneksel düğün şarkısının bir kıtasını kendisi bizzat söyledi. Başka bir olayda, bir eğlence topluluğu geçerken, sadece gösteri yapmalarına izin

vermekle kalmadı, kendi mescidini mekan olarak kullanmalarına izin verdi. Ve onları görmesi için karısı Ayşe'yi getirdi.

Zikrettiğimiz bu iki hadise üzerinden, daha liberal ve modern görüşlü bilim adamları birden fazla sonuç çıkarırlar. Şarkı söylemek kabul edilebilir, hatta Peygamber'in kendisi kişisel olarak bu amele iştirak ettiyse, onun iyi bir şey olduğu bile söylenebilir. Ve dünyevi manalar içeren şarkılar söylenmesi de bunun içerisine dahil olur zira yukarıda zikrettiğimiz olayda söylenen şarkılar düğün şarkısıydı, dini manaları olan bir ilahi değildi. Peygamber, karısını kendisiyle birlikte bir gösteriye katılmaya teşvik etti. Neşeli eğlencelerin toplum nazarında kabul edilir bir değeri vardır, aksi takdirde Peygamber kendi mescidinde buna izin vermezdi.

Ancak bu, konunun kapandığı anlamına gelmez. Peki ya televizyonda şarkı söyleyen kadınlar, hadis buna da izin verecek kadar geniş bir kapsama sahip mi?

Afganistan Yüksek Adaleti'ne göre bu sorunun cevabı "hayır"... Zira onlar televizyonlarda kadınların şarkı söylemelerini ve bunların izlenmesini yasakladı. Peki ya bu şarkının sözleri herhangi bir zararlı içerik içermiyorsa?

Yoksa, erdemli ve oturaklı bir şekilde rahatlamak niyetiyle müzik dinliyorsanız, bunun caiz olması için niyete mi bakmak gerekir? Ancak kendinizi bir parti havasına sokmak niyetiyle müzik dinliyorsanız, bu sırada bir gece kulübüne gidip içki içmek gibi hisler zihninize hücum edebilir. Öyleyse böyle bir müzik dinleme eylemini "kötü" olarak mı değerlendirmeliyiz? Açıktır ki, şimdi birkaç Kuran pasajının ve birçok hadisın ve alimlerin yorumlarının konusu olan "niyet" meselesini tartışmamız gerekiyor.

Tek başına müzik üzerindeki tartışma sonsuza kadar uzayabilir. Biz şimdi bu soruyu bir kenara bırakalım. Daha vahim bir meseleyi, yani İslami bir hükümetin, dini kurallara aykırı olan hareketleri denetlemesi ve bu eylemleri dine aykırı olduğu gerekçesiyle cezalandırması gerekip gerekmediği sorusunu ele alalım. Liberaller bu soruya

cevap olarak “hayır” diyorlar. Onlara göre inanç, kişisel bir vicdan meselesidir; her insan sadece gerçek niyetlerini bilen Allah'a karşı sorumludur ve aslında Müslüman kardeşlerinizi gözetleyebileceğinizi, yargılayabileceğinizi ve cezalandırabileceğinizi düşünmek İslam dışı bir dinsizlik eylemidir. Liberallerin bunu destekleyen delilleri de vardır:

“O halde (Resûlüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin.” (Ğaşiye 88:21)

“Eğer Senin Rabbin dileyseydi, dünyada ne kadar insan varsa hepsi imana gelirdi. Ama bunu irade etmedi. Şimdi sen mi, imana gelsinler diye insanları zorlayacaksın?” (Yunus, 10/99)

“Dinde zorlama yoktur.” (Bakara 2/256)

“Kim arkadaşının ayıbını örterse, Allah da kıyâmet günü onun ayıbını örter. Kim ki Müslüman kardeşinin ayıbını açığa vurursa, Allah da onun ayıbını açığa vurur. Hattâ evinin içinde bile olsa onu ayıbıyla rezil eder.” (İbn-i Mâce, Hudûd, 5)

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü, “Şüpheden sakının, şüphe etmek büyük bir yanılgıdır. Birbirinize karşı güvensizlik duymayın, birbirinizi gözetlemeyin, birbirinize haset etmeyin, kin beslemeyin, birbirinize kin ve düşmanlık beslemeyin.” (Müslim)

Fakat tüm bu saydığımız delilleri göz ardı ederek Müslümanları gözetleyip cezalandırmakla görevli olan din polislerinin taraftarlarının da kendilerine göre bir takım hadis ve ayet delilleri vardır:

“Biz bütün bu peygamberleri müjdeler ve uyarıcılar olarak gönderdik ki, insanların Allah'a karşı başka bir mazereti olmasın diye.” (Nisa Suresi, 165)

“Sizden, iyiyi çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan meneden bir cemaat olsun. İşte başarıya erişenler yalnız onlardır.” (Al-i İmran Suresi, 104)

İslam mutlaka çok “erişilebilir” bir din değildir. Müslüman nüfusun büyük bir kesiminin okuma yazma bilmedikleri için Kuran’ı okuyamadıklarını veya Arapça bilmedikleri için ayetleri anlayamadıklarını göz ardı etsek bile Kuran’ı okumanın zor bir şey olduğunu kabul etmeliyiz. Evet elimizde bir çok Kur’an çevirisi var, ancak birçok Müslüman Kur’an’ın ancak vahyedildiği gibi orijinal şekliyle geçerli olduğunu düşünüyor. Ayrıca, Kur’an emirlerinin nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiğini söyleyen hukuki-fıkhi görüşler de büyük önem taşımaktadır. Bunu belirleyen dört geleneksel Sünni hukuk okulu vardır (artı Şii Caferi okulu). Kararları farklılık gösterse de (örneğin, boşandığınız biriyle yeniden evlenip evlenemeyeceğinizi ya da hırsızların ellerinin hangi şartlar altında kesilmesi gerektiği konusunda), eşit derecede doğru kabul edilirler.

Ülkeler veya en azından bölgeler genellikle bu hukuk ekollerinden birisine bağlıdır, ancak uygulama noktasında bazı karmaşık hususlar olabilir. Hadislerin sosyal politikaya nasıl tatbik edildiğine dair birçok büyüleyici örnek, Khaled Abou El Fadl’ın yetkili çalışmasında, “Speaking in God’s Name” (El Fadl, 2001) bulunabilir. El-Fadl kitabında, aşırı muhafazakar Suudi hukukçuların yüksek topuklu ayakkabılar, wonderbra iç giyim tarzı ve kadınların tek başına yolculuk yapmaları gibi konularda dini kararlar veya fetvalar yayınlamasına olanak tanıyan çoğu zaman fantastik mantık sıçramalarını inceliyor.

Fetvalar teolojik içeriği çeşitli şekillerde manipüle edebilir. Alim, çoğu âlimin o hadisi salakça bulduğu gerçeğinden bahsetmeden bir hadisten faydalanabilir. Bir hadisi ait olduğu bağlamından koparabilir. Ya da eski hadisleri çağdaş meselelere uygulamak için şüpheli benzetmeler yapabilir. Açıktır ki, üçüncü bin yılda her gün ortaya çıkan pek çok rahatsız edici meseleye cevap vermeyecek mevcut hadis yoktur. Herhangi bir mesele üzerinde hangi genel ilkenin uygulanacağına karar verirken, ulema, özellikle Vahhabilik gibi diğer alimlerin dünya görüşünü paylaştığı ve yorumunu destekleyeceği bir hareketin parçasıysa, büyük bir özgür yorum yapma olanağına sahiptir. Sadece bir örnek vermek gerekirse, Suudi dini enstitüsüne, ölen kocasının

mezarını ziyaret etmeyi adet edinmiş bir kadın başvurdu. Bu kadına bazı komşular tarafından “dindar kadınların mezarlıkları ziyaret etmemesi gerektiği” konusunda uyarılar gelmekteydi. Suudi hukukçular konuyu incelediler ve kadının kocasının mezarına ziyaret yapmasını yasakladılar. Ancak onların gerekçesi, Kuran’da veya dini gelecekte böyle bir yasaktan doğrudan bahsedilmesi değildi. Bunun yerine, akıl yürütmeleri, onun örneğinin diğer kadınlara, ölen kocaları için dua etmek üzere mezarlığı ziyaret etmeye başlamaları için ilham verebileceğiydi. Bir sonraki şey, mezarlıkların kadınların toplandığı yerler olarak nam salacağı riskiydi. Bu da muhtemelen bu kadınları taciz etmek isteyen erkekleri cezbedecek ve bu da toplum içerisinde bir ahlaksızlığa yol açacaktı. Ahlaksızlık İslami değildi, dolayısıyla kadınların akrabalarının kabirlerini ziyaret etmeleri de İslam dışıydı.

Demokratik İslam’ı teşvik etme çabası, hadis ve onun hukuk üzerindeki etkisi ile ilgili olarak üç paralel eylem çizgisi gerektirir. Genel olarak halk, vicdansız veya eğitimsiz kendi kendini atayan yetkililerin insafına kalmamak için dinlerini yorumlama süreci hakkında daha iyi bilgilendirilmeli ve eğitilmelidir. Bunu kabul etmek yerine, bazı ifadelerin bir hadise dayandığı iddia ediliyorsa, hadisin gerçekte ne anlama geldiğinin karmaşıklığının ve yorumların nasıl geliştirilmesi gerektiğinin anlaşılması gerekir. Bunu kolayca açıklayabilen sayısız İslam âlimi var, ancak İslam dünyasında örgün ve gayri resmi, yasal ve yasadışı din eğitimi programlarını yürütenler bu İslam alimleri değil. Dini bilgi standardını yükseltmek, Müslümanları hadis, fetva ve yorumların “eğitimli tüketicileri” haline getirmek için çaba sarf etmeleri gerekiyor. Aynı zamanda, bu gerçekleştirilinceye kadar, isteyenlere bir “karşı hadis” tefsiri sağlanmalıdır. Zira bir çok Müslüman daha hoşgörülü, eşitlikçi, demokratik toplumlar istiyor ama bir şekilde aradıkları değişikliklerin “İslam dışı” olduğuna ikna ediliyorlar. Aslında bu insanları kendi safımıza çekmek için gereken reformu ve liberalizmi destekleyecek gerekli kanıtları bir araya getirmek oldukça kolaydır.

Son olarak, son yıllarda İslam hukuku, İslami anayasalar ve benzeri alanlarda bazı hareketler meydana geldi. Müslüman hukukçuların daha ilginç çalışmaları, eklektik bir yaklaşım benimsedikleri, kendilerini sadece hukuk ekollerinden biriyle sınırlamak yerine, çeşitli ülkelerden ve kaynaklardan gelen İslami yasaları ve yorumları medeni hukuk, uluslararası normlar ve yeni İslam hukuku ile harmanladıkları yerde meydana geldi. Ama bu hukuki çalışmalar derli toplu bir halde değildir, dağınık yerlerde yapılmıştır. Bu çalışmalar mutlaka merkezi olarak bir araya toplanmalı ve İslam dünyasındaki hukukçulara ve diğer ilgili izleyicilere sunulmalıdır.

EK - B -

BİR VAKA ÇALIŞMASI OLARAK

“TESETTÜR”

Bu konu üzerindeki mevcut İslami tartışma o kadar çekişmeli ki, aslında daha küçük olan meseleler kolayca geniş ideolojik ve sembolik anlamlar kazanıp büyütülebiliyor. Gayrimüslim siyasi aktörler, bir meselenin önemini kolayca yanlış değerlendirebilir ve fiili sonuçlarını yeterince anlamadan “önemli olmadığını” düşündükleri bir pozisyonu onaylayabilirler. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslüman kadınların başörtüsü takmasını aktif olarak onayladığını göstermek, ABD'li kanaat önderleri adına, Müslümanların Amerika Birleşik Devletleri'nde inançlarını yaşamakta tamamen özgür oldukları mesajını iletmeyi amaçlıyor olabilir. Diğer dinlerin mensuplarının ana akımdan farklı giyinebildikleri halde yine de toplum tarafından kabul görebilmektedirler. Amerika Birleşik Devletleri çeşitliliğe hoşgörülü bir toplumdur. Bununla birlikte, Müslüman bir kadının başörtüsü, bu manada Yahudi erkeğin yarmulkesine (yahudi takkesi), hatta bir sarı veya başka tür bir etnik elbiseye benzemez. Başörtüsünden farklı olarak, bu giysiler kendi toplulukları içinde sert ve çekişmeli tartışmaların konusu olmaktan uzaktır. İnsanlar kendi toplumları içerisinde olmak koşuluyla hiçbir yerde dayak, asitle sakatlanma ve hatta ölüm korkusu nedeniyle onları giymeye zorlanmıyor.

“Başörtüsü” ifade özgürlüğü ve çoğulculuk sorunu olarak değerlendirilebilir, ancak bu aslında var olan daha geniş bir bağlamı görmezden gelir. Bahsettiğimiz bu bağlam, “başörtüsü”nün ne tarafsız bir yaşam tarzı meselesi ne de dini bir gereklilik olmadığıdır. *Başörtüsünün hakikati, onun artık günümüzde siyasi bir ifade haline gelmiş oluşudur. İslam dünyasında, İslam’ın kadınların giyimi ve topluma katılma özgürlükleri açısından neleri gerektirdiği ve gerektirmediği tartışmaları yoğun bir şekilde yaşanmaya devam ediyor.*

Hükümetler bu konuda, devlet okullarında İslami kıyafet ve başörtüsüne kanunla izin vererek, yasaklayarak veya zorunlu kılarak bu konuda çeşitli tavırlar almıştır. Bu duruşların her biri protestolara, gösterilere, davalara ve hatta ayaklanmalara neden oldu. Daha büyük bir mesele haline gelmesini önlemek için bu konuya girmeyi reddetmek, köktencilerin ve gelenekçilerin yelkenlerini açmanın, yani onları yavaşlatmanın akıllıca bir yolu olabilir. Ama aynı şekilde bu girişim ters teperek onları güçlendirebilir ve modernist güçlere zarar verebilir.

ABD bağlamında, başörtüsü takmak “Amerikan kültürüne karşı bir savaşı kazanmak olarak görülüyor” (Hasan, 2002, s. 37). Amerika Birleşik Devletleri’nde başörtüsü tipik olarak şu gruplar tarafından giyilir:

Müslüman dünyasının kırsal, geleneksel bölgelerinden gelen son göçmenler;

Köktenciler;

Güçlü bir şekilde gözlemci azınlığa ait asimile edilmemiş gelenekçiler;

Yaşlılar ve okullarında, kolejlerinde veya işyerlerinde dikkat çekmek ve kışkırtıcı bir karakter ve davranış isteyen genç kadınlar.

Bir araya toplandığında bile, ABD Müslümanlarının yalnızca küçük bir kısmını oluşturuyorlar. Yeni göçmenler arasında bile sadece küçük bir azınlık başörtüsünü destekliyor. Amerika Birleşik

Devletleri'nde başörtüsü bazı rahatsız edici şekillerde siyasallaşüyor. Herhangi bir İslami etkinliğe katılan veya Müslüman öğrenci gruplarıyla temasa geçen ABD'li Müslüman kadınlar, kendilerine düzgün giyinmeleri konusunda öğüt veren gelenekçiler ve köktendinciler tarafından agresif bir davetle karşı karşıya kaldıklarından şikayet ediyorlar. Başörtüsü, kadın itaati ile ilişkilidir. Eğlence düşkünü ve gelenekçi erkekler arasında “başörtüsü takan, evde oturan ve erkeğin aldığı kararları sorgulamayan bir eşe sahip olmak bir statü sembolüdür.”

“Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İslami konferanslarda, “başörtüsü takmayan kadınlar konuşmaya çalıştıklarında yuhalanıyor” (Hasan, 2002).

Kısacası, ABD'nin çoğulculuk ve hoşgörü eğilimini göstermeye uygun, sakın bir “yaşam tarzı” meselesi olmaktan çok uzak olan te-se-ttür, bir mayın tarlasıdır. Endişeli Amerikalı Müslümanlar, başörtüsü sorununu “kontrolden çıkmış”, baskıcı bir “kadının İslami kimliği için turnusol testi” haline gelmiş, kadınları Müslüman asimilasyonunun en açık sembolleri haline getirerek onları iş ayrımcılığına ve tacezize maruz bırakan mesele olarak tanımlıyorlar. Ayrıca bu meselenin üzerinde fazlaca durmanın ve siyasallaşmasına izin vermenin “Amerikalı Müslümanların sorunlarını çözmeye değil, daha da şiddetlendirmeye” yardım ettiğini söyleyebiliriz. (Marquand, 1996)

ABD ana akımı bu karmaşıklıklardan habersiz görünüyor. Washington Post'taki tipik bir makale, başörtüsünü eleştirmeden, neredeyse övgüler fıskırtarak, “kişinin kimliğinin anlamlı bir ifadesi” olarak, kullanıcının “kendini entelektüel olarak inşa etmesini” sağlayan bir şey olarak değerlendirdi. Maryland Üniversitesi'nden bir profesör, başörtüsünün “kadınların duygularını ifade etmeleri ve Amerikan kültürlerini Müslüman gururuyla harmanlamaları için sağlıklı bir yol” olduğu yargısını ortaya attı (Wax, 2002). Fakat bu değerlendirmeye ve yönlendirmeleri yapanlar, karşıt veya muhalif görüşleri zikretmekten de imtina ediyorlar. Halbuki birçok Müslüman kadının başörtüsüne karşı olduğu bir hakikat. Bu kişilerin beyanlarında böyle

ihtilafların var olduğuna ve başörtüsünün dini geçerliliğinin İslam Dünyasının genelinde hala devam etmekte olan büyük bir tartışmanın ana konusu olduğuna dair hiçbir ipucu ve bu eğilimi sosyolojik olarak değerlendirme çabası maalesef ki yok.

Avrupa'da ise tartışmanın tadı daha farklı. Oradaki liberal aydınlar, başörtüsünün kutsal cihatçıların militanlık niyetlerini simgelediği konusunda Batı Dünyasını uyarıyorlar. Bu konuda İslamcılar ve onların saf destekçilerini tanıyabilirsiniz. Alman devlet okulu sisteminde öğretmen olarak "küçük kişisel eşarbnı" takmak isteyen Fereshta Ludin örneğini düşünün. Taz'dan Süddeutsche Zeitung'a ve hatta Die Zeit'e kadar, onun bu konudaki mahkemedeki yenilgisi bir dehşet dalgasıyla karşılandı. Ama kimdi bu Fereshta Ludin? Suudi Arabistan'da eğitim görmüş bir Alman mühtedi ile evli bir Afgan, o ve kocası sık sık Taliban'ın misafiri oluyorlardı. 1979'dan beri, İranlı kadınların başörtüleri yerinden kayarsa Devrim Muhafızları tarafından cezalandırıldığından beri, bu başörtüsünün "dini bir gelenek" veya "küçük kişisel bir mesele" değil, son derece politik bir mesele olduğu açık olmalıydı.

Gerçekten de başörtüsü "**İslami Haçlı Seferi**"nin bayrağı olarak hizmet ediyor. Tesettür meselesinin daha geniş bir tartışmayı yansıttığı doğrudur. Köktenciler sinyal değerini belirlediler - tıpkı bir cuntanın ilk sembolik eylemi olarak radyo istasyonunu devralması gibi, köktenciler, güç ve etki kazandıkları her yerde kadınlara başörtülerini takmaya zorlayarak kendi ilerlemelerinin sinyalini veriyorlar. 2003 baharında, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın "Muslim Life in America" web sitesinde, kadınların ve kızların ve hatta katı İslam ülkelerinde dahi örtünmenin uygun görüleceği yaşı altındaki küçük kız çocukların başörtüsü takan 32 farklı resmi yer aldı. Buna karşılık, başları örtülmemiş sadece 13 kadın ve kız resmine yer verildi. Bu, ABD Müslüman toplumunun nasıl yaşadığına dair ciddi bir görsel yanlış beyan ve ABD hükümetinin başörtüsünü desteklediğinin açık bir göstergesidir.

EK - C -

DERİNLIKTE STRATEJİ

Aşağıda, raporda zikrettiğimiz tavsiyelerin nasıl uygulanabileceği biraz daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

STRATEJİNİN TEMEL NOKTALARI

Modernist bir liderlik oluşturun, rol modeller ve liderler yaratın. Zulüm riskini göze alan modernistler cesur sivil haklar liderleri olarak yetiştirilmelidir, ki gerçekten öyledirler. Bunun işe yarayabileceğini gösteren çok sayıda emsaller var. Nawal Al-Sadaawi, ifade özgürlüğü, halk sağlığı ve Mısır'daki kadınların statüsü ile ilgili konulardaki ilkeli modernist duruşu nedeniyle zulme ve tacize uğradı. Mahkemede kovuşturmaya yönelik girişimleriyle uluslararası üne kavuştu. Afganistan'ın kadın işlerinden sorumlu geçici bakanı Sima Samar, köktendincilerin ölüm tehditleriyle karşı karşıya kaldığı insan hakları, kadın hakları, medeni hukuk ve demokrasi konularında açık sözlü duruşuyla birçok kişiye ilham verdi. İslam dünyasında liderliği benzer şekilde öne çıkarılabilecek başka birçok kişi var. **Demografik gerçekliği yansıtmak için modern, ana akım Müslümanları siyasi “sosyal yardım” etkinliklerine dahil edin.** Yapay olarak “Müslümanları aşırı İslamlaştırmaktan” kaçının; bunun yerine, onları İslam'ın kimliklerinin sadece bir parçası olabileceği fikrine alıştırmak.

İslam dünyasında sivil toplumu destekleyin. Bu, demokratik bir liderliğin ortaya çıkabileceği ve yerel STK'lar ve diğer sivil dernekler aracılığıyla pratik deneyim kazanabileceği kriz, mülteci durumları ve muhtemel çatışmalar sonrası durumlarda özellikle pozisyon alabilmek için önemlidir. Kırsal ve mahalle düzeyinde de sivil dernekler, siyasi eğitime ve ılımlı, modernist bir liderliğe yol açabilecek bir altyapıdır.

Batı İslamını geliştirin: Alman İslamı, ABD İslamı vb. Bu, bu topluluklardaki kompozisyonun yanı sıra gelişen uygulama ve düşüncenin daha iyi anlaşılmasını gerektirir. Görüşlerini ortaya çıkarmaya, ifade etmeye ve “kodlamaya” yardımcı olun.

Köktencilere karşı saldırıya devam edin. Aşırı İslam ile bağlantılı bireyleri ve konumları legal platformlara taşıyın. Kendinden menkul köktenci otoritelerin ahlaksız ve ikiyüzlü eylemlerini ve açıklamalarını kamuoyuna ifşa edin. Batı'nın ahlaksızlığı ve sığılığı iddiaları, köktendinci cephaneliğin aziz bir parçasıdır, ancak kendileri de bu cephelerde oldukça savunmasızdır. Popüler medyadaki Arap gazetecileri, köktendinci liderlerin yaşamları, kişisel alışkanlıkları ve yolsuzlukları hakkında araştırmacı haberler yapmaya teşvik edin. Suudi kızların vahşetini vurgulayan olayları (örneğin, dini polisin Suudi itfaiyecilerinin kızları yanan okul binalarından tahliye etmelerini fiziksel olarak engellediği sırada bu engelleme sebebi ile yangında ölen Suudi kız öğrenciler gibi ve Suudi Arabistan tarafından resmedilen ikiyüzlülükleri yayınlayın. Kendi ofisleri Kral Faysal'ın devasa portreleri vb. ile süslenirken, göçmen işçilerin yeni doğan çocuklarının fotoğraflarının İslam'ın insan imgelerini yasakladığı gerekçesiyle yasaklayan dini kuruluşların bu ikiyüzlü tavırlarını ifşa edin.

Batı demokratik modernitesinin değerlerini iddialı bir şekilde destekleyin.

Uygun görüşlere sahip ülkeleri veya bölgeleri veya grupları belirleyerek ve aktif olarak yardım ederek müreffeh, ılımlı İslam için bir model oluşturun ve propagandasını yapın. Başarılarını duyurun. Örneğin, 1999 Beyrut Adalet Bildirgesi ve Bahreyn Ulusal Eylem Bildirgesi, İslam hukukunun uygulanmasında yeni bir çığır açmıştır ve daha yaygın olarak bilinmesi gerekir.

Gelenekçiliğin kusurlarını eleştirin. Gelenekçilik ve azgelişmişlik arasındaki nedensellik ilişkisinin yanı sıra modernite, demokrasi, ilerleme ve refah arasındaki nedensel ilişkiyi gösterin. Köktencilik ve gelenekçilik, İslam toplumuna sağlıklı ve müreffeh bir gelecek

sunuyor mu? Asrımızın zorluklarına başarılı çözümler üretebiliyorlar mı? UNDP sosyal kalkınma raporu (UNDP, 2002), durağan bir toplumsal düzen, kadınların ezilmesi, eğitim kalitesinin düşük olması ve geri kalmışlık arasındaki bağlantıya açıkça işaret ediyor. Bu mesaj enerjik bir şekilde Müslüman nüfusa iletilmelidir.

Tasavvufun itibarını artırın. Güçlü Tasavvuf geleneklerine sahip ülkeleri, tarihlerinin bu kısmına odaklanmaya ve bunu okul müfredatlarına dahil etmeye teşvik edin. Sufi İslam'a daha fazla dikkat edin.

Eğitim ve Gençliğe Odaklanın. Radikal İslami hareketlerin kararlı yetişkin taraftarlarının, görüşlerini değiştirme konusunda kolayca etkilenmeleri pek olası değildir. Bununla birlikte, demokratik İslam mesajı ilgili ülkelerde okul müfredatlarına ve kamu medyasına eklenebilirse, gelecek nesil muhtemelen bizim hedeflerimiz doğrultusunda bu çalışmalardan etkilenebilir. Radikal fundamentalistler, eğitim üzerinde nüfuz kazanmak için büyük çabalar sarf ettiler ve yerleşik dayanaklardan mücadele etmeden vazgeçmeleri pek mümkün değil. Bu araziye onlardan almak için eşit derecede enerjik bir çaba gerekecektir.

STRATEJİYİ DESTEKLEYEN ÖZEL FAALİYETLER

Bu nedenle, genel stratejiyi gerçekleştirmek için,

• **Önce modernistleri ve ana akım laikleri destekleyin.** Bunun için yapılacaklar şunlardır;

- Eserlerini yayınlamak ve dağıtmak
- Onları kitleler ve gençler için yazmaya teşvik etmek
- Görüşlerini İslami eğitim müfredatına sokmak
- Onlara halka açık bir platform vermek

- Kendi görüşlerini yaymak için halihazırda Web siteleri, yayınevleri, okullar, enstitüler ve diğer birçok araca sahip olan köktendincilerin ve gelenekçilerinkilerle rekabet halinde, dini yorumun temel sorunlarına ilişkin görüşlerini ve yargılarını bir kitleye ulaştırmak

-Modernizmi, hoşnutsuz İslami gençlik için bir “karşı kültür” seçeneği olarak konumlandırmak

- Medyada ve ilgili ülkelerin müfredatlarında İslam öncesi ve İslam dışı tarih ve kültür hakkında farkındalığı kolaylaştırmak ve teşvik etmek

- Laik sivil kültürel kurum ve programları teşvik etmek ve desteklemek.

• **Köktencilere karşı gelenekçileri destekleyin.**

- Köktenci şiddet ve aşırılıkçılığa yönelik gelenekçi eleştirileri duyurmak ve gelenekçiler ile köktenciler arasındaki anlaşmazlıkları teşvik etmek

- Gelenekçiler ve köktenciler arasındaki ittifakları önlemek

-Yelpazenin Batı ucuna daha yakın olan modernistler ve gelenekçiler arasındaki işbirliğini teşvik etmek, gelenekçi kurumlarda modernistlerin varlığını ve profilini artırmak

- Gelenekçiliğin farklı sektörleri arasında ayırım yapmak

- Modernizme daha yakın olanları - örneğin Hanefi hukuk ekolü gibi - diğerlerinin aksine dini görüşlerini yayınlamaya teşvik etmek. Bu durum, bu ekollerin popülerleşerek Vahhabi ekolün otoritesini zayıflatabilir.

- Tasavvufun popülaritesini ve kabulünü teşvik etmek.

• **Köktendincilerle yüzleşin ve onlara karşı çıkın,**

- Radikallerin İslami yorum sorunlarına ilişkin görüşlerindeki yanlışlıklara meydan okumak ve bunları ortaya çıkarmak.
- Yasadışı gruplar ve faaliyetlerle ilişkilerini ifşa etmek.
- Şiddet eylemlerinin sonuçlarını duyurmak.
- Kendi topluluklarının yararına ve olumlu gelişimine katkıda bulunamamaları konusundaki yetersizliklerini göstermek.
- Bu mesajların özellikle gençlere, dindar gelenekçi nüfuslara, Batı'daki Müslüman azınlıklara ve kadınlara yönelik olması
- Köktendinci aşırılık yanlılarının ve teröristlerin şiddet içeren davranışlarına saygı veya hayranlık duyulmasını önlemek, bunun yerine onları kötü kahramanlar yerine ahlaksız ve korkak olarak göstermek.
- Gazetecileri köktendinci ve terörist çevrelerdeki yolsuzluk, ikiyüzlülük ve ahlaksızlık konularını araştırmaya teşvik etmek.

• **Seçici olarak laikleri destekleyin,**

- Köktencililiğin ortak bir düşman olarak tanınmasını teşvik etmek, milliyetçilik ve sol ideoloji gibi temellere dayanan laik güçlerin ABD karşıtlığını bırakıp ortak düşmana odaklanmasına neden olacaktır.
- İslam'da da din ve devletin ayrı olabileceği ve bunun inancı tehlikeye atmayacağı fikrini desteklemek.

EK - D -

ABD DEVLET İSLAM TANIMLAMASI DAİRESİ BAŞKANLIĞI İLE İLGİLİ GÖRÜŞME

Kongre üyesi Tom Lantos (D-Calif.), 2002 yılında Dışışleri Bakanını Colin Powell'a aşağıdaki mektubu gönderdi.

Sayın Sekreter,

Bildiğiniz gibi, genel dış politikamızın hayati bir unsuru olarak gördüğüm Amerika'nın kamu diplomasisine uzun zamandır özel bir ilgi duyuyorum. Dünyanın her yerinde “kalpler ve zihinler” için savaşmak – insanlara politikalarımızın mantığını ve değerlerimizin çekiciliğini kendileri için yargılama fırsatı veren eğitim araçları, bilgi programları ve insani değişimlere rağmen – “teröre karşı savaş” sloganı ile devam ediyor. Liderliğiniz altında, ABD diplomatik angajmanının bu uzun süredir ihmal edilen yönünün daha fazla ilgi görmesine oldukça sevindim. Bu bağlamda, Dışışleri Bakanlığı tarafından üretilen ve yurtdışına aktarılan bazı Kamu Diplomasisi materyalleriyle ilgili hayal kırıklığımı ifade etmek için bu mektubu kaleme alıyorum.

Bu hususla ilgili özellikle dikkatinizi çekmek istediğim konuları şu şekilde sıralamak isterim:

- Dışışleri Bakanlığı'nın geniş çapta dağıtılan kitapçığı “Terörizm Ağı”. Bu güzel, parlak broşür, gerçekleri tarafsız ve hukukçu bir şekilde ortaya koyarak terörizme karşı ABD önderliğindeki uluslararası kampanyayı savunmak için tasarlanmıştır. Bunu yaparken, önde gelen Müslüman din adamlarının 11 Eylül saldırılarını kınadığını vurguluyor olması son derece önemlidir. Buraya kadar herşey sorunsuz görünüyor olabilir. Ancak Bakanlığın neden intihar saldırılarını onaylayan (Yusuf el Karadavi gibi) veya en aşağılık anti-Semitik sıfatlardan bazılarını dile getiren din adamlarını (Abdul Rahman gibi) resmi bir yayında onurlandırmayı seçtiğini anlayamıyorum. Teröre

karşı savaşta, 11 Eylül hakkında ne söylemiş olurlarsa olsunlar, bu insanlar dostlarımız değil düşmanlarımızdır. Böylesi görüşlere sahip olan bu insanlara yetkiler vermek ve onları tezkiye etmek, ABD politikasını ve değerlerini yanıltmak ve yanlış yönlendirmekten öteye gitmeyen çabalaradır.

• Dışişleri Bakanlığı'nın "ABD'de İslam—Genel Bakış: Arka Plan Materyalleri" web sitesi (<http://usinfo.state.gov/usa/islam/overview.htm>). Açıkça görülüyor ki, bu web sitesi İslam'a ve Amerikan Müslüman yaşamına yönelik bir araştırma rehberi sağlamak için tasarlandı. Bununla birlikte, bu web sitesinde sunulan bazı materyallerin uygunluğunu ciddi olarak sorguluyorum. Web sitesinde özellikle Orta Doğu Enstitüsü tarafından yayınlanan "İslam'a Giriş" adlı bir e-kitap yer almaktadır. ABD hükümetinin neden böyle bir çalışmayı teşvik ettiğini anlayamıyorum. Hristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm veya Budizm için eşdeğer kitapları teşvik ediyor muyuz ki İslam için böyle bir çalışmayı teşvik edelim? Tabii ki hiçbir din için böyle şeyleri teşvik etmiyoruz ve etmemeliyiz de... Buna mukabil İslam, Amerika'da mensupları bulunan diğer tüm dinlerden farklı bir muamele görmemelidir. Dinlerin yorumlanması, din bilginlerinin ve uygulayıcılarının konusudur. Belirli ABD yetkililerinin görüşleri ne olursa olsun, ABD hükümeti kurumsal olarak herhangi bir din yorumunu teşvik ediyor olarak görülmemelidir.

Ayrı olarak, yerli kitleleri hedef alan kamu diplomasisi faaliyetlerinin yasaklanması göz önüne alındığında, bu yayınlara tam olarak kimi etkilemeyi amaçlıyoruz? İslam Dünyasına müntesip olanların böylesi web sitelerine girip "İslam'a Giriş" ile ilgili bilgi almaya ihtiyaçlarının olduğunu hiç sanmıyorum. Ayrıca farklı insanların resmi bir ABD hükümeti kaynağından İslam hakkında arka plan bilgisi arayacaklarından da şüpheliyim. Bu nedenle böylesi bir yayının kime nasıl bir faydası olduğu konusunda son derece merak içerisindeyim.

• Dışişleri Bakanlığı'nın "Amerika'da Müslüman Yaşamı" web sitesi (<http://usinfo.state.gov/products/pubs/muslimlife/>). Bu web sitesi açıkça Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslüman yaşamının çeşitliliğini yurtdışındaki Müslümanlara vurgulamak için tasarlanmıştır. Ancak iyi niyetli bir çabayla, bu web sitesi neredeyse sadece çok dindar Müslümanlara hitap ediyor. Web sitesi Amerika'nın neredeyse her Müslüman kadının (ve neredeyse tüm Müslüman kızların) peçe veya başörtüsü taktığı bir ülke imajı sunuyor. Bu hem olgusal olarak yanlış hem de politik olarak üretkenliğe aykırıdır. Bir bilim adamının belirttiği gibi, *"Artık burka giymemekte özgür olan Afganistanlı kadınlara göndermek istediğimiz mesaj bu mu? Kıyafetlerini seçme hakkı için mücadele eden İranlı kadınlara vermek istediğimiz mesaj bu mu? Ezici çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede canlı, laik bir demokrasi inşa etmenin öncüsü olan Türk kadınlarına vermek istediğimiz mesaj bu mu?"* - Bence hayır -

Sayın Bakan,

Irak'la yaklaşan bir çatışmaya ve terörizme karşı savaşa uluslararası destek sağlamak için devam eden çabalar nedeniyle bu meselelerin önemsiz görünebileceğini kabul ediyorum. Ama değiller. Fikirler her zaman ve her platformda önemlidir. Amerikan çıkarlarını savunmanın ve Amerikan değerlerini yansıtmının güçlü bir bileşimi, Sovyet Komünizmini içeriden baltalamakta yatıyordu ve aynı kombinasyon, teröre karşı gerçekleştireceğimiz uzun vadeli küresel savaşta da "kalpler ve zihinler" için tekrar başvurmalıyız. Yurtdışında müttefikler ve destekçiler ararken, bu sosyal yardım materyallerinden bazılarının açıkça yaptığı gibi, asla dalkavukluk veya yalancılığa başvurmamalıyız. Bu nedenle, bu materyalleri düzeltmek için acil adımlar atacağınızı ve büyük ulusumuzu canlandıran çıkarlara ve değerlere olan inancınızı koruyarak Amerika'nın kamu diplomasisinin çıkarları doğrultusunda kalmasını sağlayacağınızı umuyorum.

İçtenlikle,
Tom Lantos